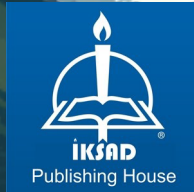

İBRAHİM BAYRAMOV

QƏRBİ AZƏRBAYCAN MƏNƏVİ SOYQIRIMI - TARIXI ADLARIN DƏYİŞDİRİLMƏSİ

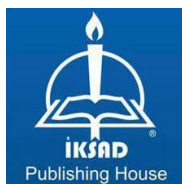

İBRAHİM BAYRAMOV

**QƏRBİ AZƏRBAYCAN
MƏNƏVİ SOYQIRIMI - TARIXI ADLARIN DƏYİŞDİRİLMƏSİ**

ANKARA - 2025

Copyright © 2025 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2025©

ISBN: 978-625-378-350-1

Cover Design: İbrahim KAYA

October / 2025

Ankara / Türkiye

Size: 18,42x18,67cm

Elmi məsləhətçi

**Mahirə Hüseynova,
filologiya elmləri doktoru, professor,
Əməkdar müəllim**

Elmi redaktor

**Əziz Ələkbərli,
Milli Məclisin deputatı,
Qərbi Azərbaycan İcmasının sədri
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru**

Rəyçilər

**Könül Səmədova,
filologiya elmləri doktoru, professor**

**Könül Həsənova,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent**

**Almaz Bədəlova,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru**

İbrahim Bayramov. Qərbi Azərbaycan: mənəvi soyqırımı - tarixi adların dəyişdirilməsi, Ankara, 2025, 104 səh.

Kitabda Qərbi Azərbaycanda mənəvi soyqırından-Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanları ilə, Ermənistan parlamentinin qərarları ilə, eyni zamanda Ermənistan hökuməti tərəfindən qeyri-rəsmi formada dəyişdirilmiş türk mənşəli toponimlərdən bəhs edilir. Kitab Qərbi Azərbaycan toponimləri ilə bağlı tədqiqat aparan mütəxəssislər, eləcə də geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

İndi Ermənistan adlanan ərazi, Qərbi Azərbaycan – İrəvan mahalı, Göyçə mahalı, Zəngibasar mahalı, Zəngəzur mahalı – bunlar hamısı müsəlmanlar, azərbaycanlılar yaşayan diyarlar olubdur. Təəssüf ki, bu ərazilərdən, diyarlardan müsəlmanlar çıxarılıblar, indi bu ərazilərdə bir nəfər də olsun müsəlman yoxdur. Bu da Ermənistan millətçiliyi, erməni ekstremizmi, erməni şovinizmi siyasətinin nəticəsidir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev

“İslam sivilizasiyası Qafqazda” mövzusunda beynəlxalq simpoziumun iştirakçılarının böyük bir qrupu ilə görüşdə çıxışından,

10.12.1998-ci il.

Mən dəfələrlə demişəm, bizim cəmiyyətimiz, xüsusilə gənc nəsil heç vaxt unutmamalıdır ki, Ermənistan dövləti tarixi Azərbaycan torpaqları üzərində qurulub. Bu, bizim tarixi dədə-baba torpaqlarımızdır. Bütün toponimlər Azərbaycan mənşəlidir. Bunu bilmək üçün XX əsrin əvvəllərində çar Rusiyasında tərtib olunan xəritələrə baxmaq kifayətdir. Orada bir dənə də erməni toponimi tapmaq mümkün deyil. İndiki Ermənistanda bütün kəndlərin 80 faizi Azərbaycan mənşəli adlar daşıyır. Yəni, bu, bizim tarixi torpaqlarımızdır və biz mütləq o torpaqlara qayıdacağıq.

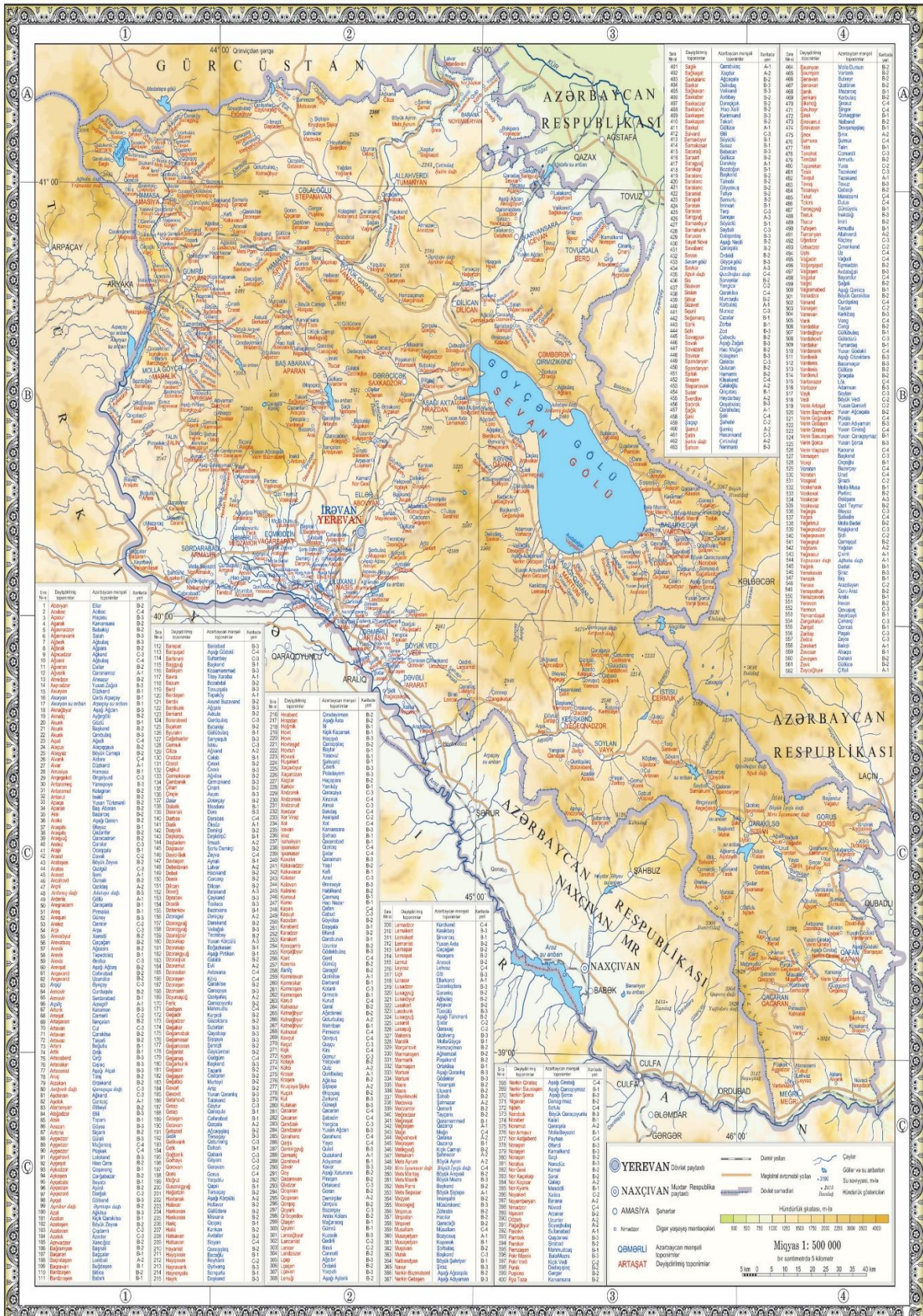
İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin birinci rübünün sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında giriş nitqindən,

10.04.2015

ERMƏNİSTAN RESPUBLİKASI ƏRAZİSİNDƏ
AZƏRBAYCAN MƏNŞƏLİ TOPONİMLƏR

Xüsusilə nəzərə alsaq ki, indiki Ermənistan ərazisi, demək olar ki, vaxtilə onun mütləq əksəriyyətini təşkil edən hissəsi azərbaycanlıların yaşadıkları tarixi torpaqlardır. Bu gün biz deyirik ki, 300 min Qərbi azərbaycanlı o bölgələrə qayıtmalıdır. Amma bütövlükdə o bölgədən çıxmış və bu gün Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində yaşayanların və onların nəvələrinin, nəticələrinin sayı 300 mindən bir neçə dəfə çoxdur. Hələ XIX əsr rus imperiyasının xəritələrinə baxın. Orada bütün toponimlərin Azərbaycan mənşəli olması göz önündədir, ya da rus imperiyasının XX əsrin əvvəllərində tərtib edilmiş xəritələri. Orada da bütün şəhərlərin adları Azərbaycan mənşəlidir. Orada siz "Sevan gölü" adlı bir göl görməzsiniz. Orada Göyçə gölü yazılıb. Biz deyəndə ki, bu, bizim tarixi torpağımızdır, biz həqiqəti deyirik.

İLHAM ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

GİRİŞ

Dünyanın siyasi dairələri Qərbi Azərbaycan indi Ermənistan adlanan ərazi məhfumunu tam ehtiva etdiyini artıq çox yaxşı anlaşırlar. Qərbi Azərbaycan İcmasının yaradılması və uğurlu fəaliyyəti nəticəsində Qərbi Azərbaycan coğrafi məhfumunun işləkliliyi daha da geniş coğrafiyanı əhatə etməkdədir. Xalqın tarixini, dilini və mədəniyyətini öyrənmək üçün onun yaşadığı əraziyə nəzər salmaq və toponimlərini araşdırmaq lazımdır.

N.Y.Marrın qeyd etdiyi kimi, "ilk ibtidai mədəniyyətə münasibətdə coğrafiya və toponimika etnoqrafiyaya və etnonimikadan daha möhkəm və daha etibarlıdır"¹. Hər bir ərazinin adı - yaşayış məntəqəsi, çay, göl, dağ, dərə, yaylaq adları xalqın minillik təixindən xəbər verir. "Coğrafi adlar ilk ibtidai məskənin qalıqları, qab-qacaqlar, sikkələr, sümük və s. kimi maddi mədəniyyət nümunələridir"². Obrazlı ifadə ilə desək, toponimlər xalqın etnik kimliyini təsdiq edən ən etibarlı mənbədir, tarixin daş yaddaşıdır. Bu kitabı oxuduqca xalqın keçmişi, bu günü haqqında tam məlumat əldə etmək olur. Xalqın milli varlığını özündə əks etdirən toponimlər, hidronimlər, oronimlər, etnonimlər və urbonimlər, bir sözlə, bütün onomastik vahidlər xalqın ana dilində yaranır və xalqın tarixini özündə əks etdirir, yaşadaraq gələcək nəsllə ötürür. Tarixi sənədlərdə qeydə alınmış indiki Ermənistan ərazisindəki türk mənşəli toponimlərin "çox qədim bir tarixi vardır və o, Azərbaycan xalqının təşəkkülündə iştirak edən bütün türk tayfalarının linqvistik və etnik materialına əsaslanır"³. "Böyük Ermənistan" xülyası ilə yaşayan ermənilər xaricdə, xüsusilə İran və Türkiyədə yaşayan erməniləri Cənubi Qafqaza, o cümlədən İrəvan xanlığı ərazisinə köçürməklə ərazinin milli tərkibini, demografik vəziyyəti öz xeyirlərinə dəyişdirməyə çalışdılar.

Bunun ardınca isə indiki Ermənistandakı tarixi türk mənşəli toponimləri

¹ M. Təkləli (Nuriyeva). Qərbdən-Şərqlə. Ulu türk adlarının dəyişdirilməsi tarixindən, Bakı: Elm, 1999, s. 8.

² A. B. Супере́пская. Как вас зовут? Где вы живете, М.: Наука, 1964, с. 58.

³ A. A. Axundov. Torpağın köksündə tarixin izləri. Bakı: Gənclik, 1983, s. 7.

dəyişdirməyə, onları məhv etməyə, tarixin səhifəsindən silməyə başladılar, bu da Qərbi Azərbaycanda "...yer adlarını dəyişdirmək sivilizasiyadan kənar iş olmaqla müəyyən xalqın tayfanın izini itirmək məqsədinə xidmət edir"⁴. Beləliklə, indiki Ermənistan ərazisində tarixi-etnik torpaqlarda yaşayan Azərbaycan türklərinə qarşı fiziki soyqırımı ilə yanaşı həm də mənəvi soyqırımı siyasəti həyata keçirilmişdir. "...itib gedən adlar tarixi əhəmiyyət daşıdığına - qədim tayfa, sərkərdə, tarixi şəxsiyyət, nəsil adları, adət-ənənə, xalqın folkloru və dünyagörüşü ilə bağlı olduğuna görə, adların dəyişdirilməsi xalqın tarixinin öyrənilməsi prosesinə təsəvvürə gəlməz bir ziyan vurur və keçib gəldiyimiz tarixin izi və nişanələri yer üzündən silinir"⁵.

Qərbi Azərbaycanın tarixi keçmişini, etnik tarixini özündə yaşadan, ərazinin milli mənsubiyyətini göstərən toponimlər etibarlı qaynaqlardan olduğundan xüsusilə dövlət səviyyəsində indiki Ermənistandakı türk mənşəli toponimlər mənəvi soyqırımına məruz qalmış, zaman-zaman toponimlər dəyişdirilmişdir. Belə ki, Qərbi Azərbaycanda XIX əsrin əvvəllərindən, daha dəqiq desək, 1801-ci ildən 2006-cı ilə kimi yüzlərlə yaşayış məntəqəsinin, dağ-dərə, çayların, göllərin adları əvvəlcə ruslaşdırılmış, sonra erməniləşdirilmişdir. Qərbi Azərbaycanda rəsmi və qeyri-rəsmi şəkildə dəyişdirilmiş toponimlərin mənəvi soyqırımına uğradığını, vandalizmin "qurbanı olduğunu" Z.Qorqodyanın "Sovet Ermənistanının əhalisi (1831-1931)" (Ջ.Կորկոդյանի Խորհրդային Հայաստանի բնակչությունը վերջին հարյուրամյակում (1831-1931), Երևան: Հրատարակչություն Մելրոնյան ֆոնդի, 1932. 182 էջ:), K.Ohanyanın "Ermənistanın çay və gölləri" (Կ. Օհանյան. Հայկական ԽՍՀ գետերն ու լճերը. Երևան, 1961), "Ermənistan SSR. İnzibati-ərazi bölgüsü" ("Հայկական ՍՍՀ. Վարչա-տեղիտորիալ բաժանումը. Առ 1-ը հունվարի 1976 թ." Երևան, 1976), 5 cilddən ibarət T. X.Hakopyan, St.T. Melik Baxşyan, O. X. Barseğyanın "Ermənistan və ətraf vilayətlərin toponimlər lüğəti" (Թադևոս Հակոբյան, Ստեփան Մելիք-Բախչյան, Հովհաննես Բարսեղյան, Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան.), "Ermənistan Respublikasının yaşayış yerlərinin lüğəti" ("Հայաստանի Հանրապետության բնակավայրերի բառարան", Երեվան, 2008) kitablarında əksini tapmışdır. İndiki Ermənistanda tarixən mövcud olmuş türk mənşəli coğrafi adların dəyişdirilməsi siyasəti 1801-ci ildə Şərqi Gürcüstanın işğalından və eləcə də 1828-ci il fevralın 10-da bağlanan Türkmənçay Müqaviləsindən sonra, XIX əsrin 30-cu illərindən ruslaşdırma siyasətinin tərkib hissəsi kimi Azərbaycan dilli toponimlərin rus dilli toponimlərlə əvəz edilməklə həyata keçirilmişdir. Qərbi Azərbaycanda coğrafi adların dəyişdirilməsi siyasəti indiki Ermənistan ərazisində 1918-ci ildə daşnakların idarəçiliyi ilə yaradılmış Ararat Respublikasının hakimiyyəti dövründə həyata keçirilmiş, minlərlə kəndlər məhv edilmiş, eyni zamanda yaşayış neçə-neçə məntəqəsinin adları dəyişdirilərək qondarma erməni adları ilə əvəz edilmişdir. Sovet Rusiyasının bilavasitə dəstəyi ilə 1920-ci ildə Azərbaycanın əraziləri hesabına Ermənistan SSR yaradıldıqdan sonra 1920-1978-ci illərdə, eləcə də Ermənistan 1991-ci ildə öz müstəqilliyini elan etdikdən sonra 1991-2006-cı illərdə həm rəsmi,

⁴ M.Təkləli (Nuriyeva). Qərbdən-Şərqə. Ulu türk adlarının dəyişdirilməsi tarixindən, Bakı:Elm, 1999, 5

⁵ S.Rüstəmxanlı. Ömür kitabı, Bakı: Gənclik, 1989, s.106.

həm də qeyri-rəsmi formalarda Qərbi Azərbaycanda toponimlərin dəyişdirilməsi əməliyyatı davam etdirilmişdir.

1995-ci ildən Azərbaycanda Qərbi Azərbaycan toponimlərinin dəyişdirilməsinə dair ayrıca olaraq bu və ya digər kitablarda bölmələr, fəsillər həsr edilmiş, kitablar yazılmışdır. Bu baxımdan İ.Bayramovun “Mənəvi soyqırımı, türk toponimləri və onların taleyi” (“Ermənistan azərbaycanlılarının tarixi coğrafiyası” kitabı, Bakı, 1995, s.394-41), “Qərbi Azərbaycan toponimlərinin tərkibində iştirak edən söz və coğrafi terminlər lüğəti”, Bakı, 2000, s. 64-85), “Qərbi Azərbaycan: Tarixi həqiqətlər və ya Ermənistanın etnik təmizləmə siyasəti” kitabının (Bakı, 2012) III fəsli (Mənəvi soyqırımı: Tarixin daş yaddaşı, s.213-264), H.Mirzəyevin “Qərbi Azərbaycanın Dərələyəz mahalı” (Bakı, 2004) kitabının “Qərbi Azərbaycanda adları dəyişdirilmiş yaşayış məntəqələrinin siyahısı” hissəsi (s.750-767), “İrəvan xanlığı” kitabında (Bakı, 2009) N.Mustafanın müəllifliyi ilə yazılmış “Müasir vandalizm: Tarixi adlara qarşı soyqırım” bölməsi (s.460-538), N.Mustafanın “Vandalizm. Tarixi adlara qarşı soyqırımı” (Bakı, 2006), “Vandalizm: Tarixi adlara qarşı soyqırımı” (Bakı, 2006, 2014), Ə.Ələkbərlinin “Qərbi Azərbaycanda soyqırımına məruz qalmış toponimlərimiz” (Bakı, 2020) əsərləri Qərbi Azərbaycan toponimlərinin dəyişdirilməsinə həsr olunmuşdur. Bu əsərlərdə, əsasən Qərbi Azərbaycan toponimlərinin dəyişdirilməsi cədvəlləşdirilmiş formada verilmişdir. N.Mustafanın tədqiqatlarında isə dəyişdirilməyə məruz qalmış toponimlərin bəzilərinin etimologiyası da verilmişdir. Qərbi Azərbaycan toponimlərinin mənəvi soyqırımı ilə bağlı hazırladığımız bu kitabda dəyişdirilmiş toponimlərin təhlilini verməyə çalışmışıq.

İndiki Ermənistanda sovet hakimiyyəti illərində addəyişmə siyasəti 29 noyabr 1920-ci ildə Ermənistan SSR-in yaradılması ilə əlaqədar azərbaycanlılara qarşı milli ayrışdırıcı baxımından dövlət siyasətinin tərkib hissəsi olaraq rəsmi formada həyata keçirilmiş, rəsmi qərarlarla 1920-ci ildən başlayaraq kütləvi şəkildə türk mənşəli toponimlər, obrazlı ifadə ilə desək, mənəvi soyqırımına məruz qalmışdır.

Qərbi Azərbaycanda türk mənşəli toponimlərin dəyişdirilməsini mərhələlər üzrə aşağıdakı kimi qruplaşdırılmasını məqsəduyğun hesab edirik:

- 1.XIX əsrin əvvəllərindən 1918-ci ilə qədər dəyişdirilmiş toponimlər.
- 2.1918-1920-ci illərdə dəyişdirilmiş toponimlər.
- 3.1920-1930-cu illərdə dəyişdirilmiş toponimlər.
- 4.1930-1960-cı illərdə dəyişdirilmiş toponimlər.
- 5.1960-1980-cı illərdə dəyişdirilmiş toponimlər.
- 6.1991-2006-cı illərdə dəyişdirilmiş toponimlər.
- 7.Qeyri-rəsmi şəkildə dəyişdirilmiş toponimlər.
- 8.İki dəfə və daha çox dəyişdirilmiş toponimlər.

XIX əsrin əvvəllərindən 1918-ci ilə qədər

dəyişdirilmiş toponimlər

Qərbi Azərbaycanın tarixi ərazisində türk mənşəli toponimlərin dəyişdirilməsinin birinci dövrü XIX əsrin əvvəllərindən başlayır. Bu dövrdə toponimlərin dəyişdirilməsi ərazinin Rusiya tərəfindən işğalı və buraya rusların kütləvi şəkildə köçürülməsi ilə bağlıdır. Qərbi Azərbaycanda addəyişmənin birinci dövründə ərazinin türk mənşəli coğrafi adları rus mənşəli coğrafi adlarla əvəz edilmişdir. 1918-ci ildə indiki Ermənistanda daşnaklar hakimiyyətə gəlməsi ilə yaradılan Ararat Respublikasının yaradılmasına qədər olan müddət Qərbi Azərbaycan ərazisində toponimlərin dəyişdirilməsinin birinci dövrü başa çatır.

XIX əsrin əvvəllərində Qafqazda ictimai-siyasi vəziyyət mürəkkəbləşmişdir. Çar Rusiyası Qafqazdakı mövqelərini möhkəmlətmək üçün işğalçılıq yürüşlərini genişləndirmişdir. Qərbi Azərbaycan ərazisinin Rusiya tərəfindən işğalı bilavasitə Şərqi Gürcüstanın 1801-ci ildə Rusiyaya birləşdirilməsindən sonra yaranmışdır.

Rusiya 1805-1809-cu illərdə Pəmbək-Şörəyel bölgəsini, 1827-ci il oktyabrın 1-də İrəvan şəhərini işğal etmişdir. Bununla da Qərbi Azərbaycan ərazisinin tamamilə Rusiya tərəfindən işğalı başa çatmışdır. Beləliklə, bundan sonra əraziyə ruslar kütləvi şəkildə köçürülməyə başlamışdır..

1833-cü ildə Rusiya Daxili İşlər Nazirliyinin qərarı ilə Rusiyanın ayn-ayn bölgələrində yaşayan ruslar Cənubi Qafqaza, o cümlədən Qərbi Azərbaycan ərazisinə köçürülmüşdür⁶. Əslində bu proses 1801-ci ildən başlamışdır. Köçürülən insanlar üçün yeni yaşayış məntəqələri salınmaqla yanaşı, ərazinin türk mənşəli toponimləri də dəyişdirilərək rus dilli toponimlərlə əvəz edilmişdir ki, bu da Rusiyanın Cənubi Qafqazda yeritdiyi ruslaşdırma siyasətinin tərkib hissəsini təşkil edirdi.

Qərbi Azərbaycan ərazisindəki ilk türk mənşəli toponimin dəyişdirilməsi 1801-ci ilə təsadüf edir. Belə ki, Calaloğlu (Stepanavan) rayonundakı Qaraməhəmməd kəndinin adı 1801-ci ildə dəyişdirilib Aleksandrovka qoyulmuşdur.

1828-ci ildə Türkmənçay, 1829-cu il Ədirnə müqavilələrindən sonra Çar Rusiyası Qafqazda, o cümlədən Cənubi Qafqazda həm ordusu, həm də üsul-idarəsi ilə möhkəmləndi. XIX əsrin əvvəllərində Türkiyənin Bayazid bölgəsindən köçürülən ermənilər əsasən Göyçə mahalının Kəvər bölgəsinə yerləşdirilmişdir. Ermənilər burada məskunlaşdırdıqdan sonra Kəvər yaşayış məntəqəsinin adı Rusiyanın yeritdiyi ruslaşdırma siyasətinə uyğunlaşdırılaraq 1830-cu ildə dəyişdirilib Novo Bayazid adlandırılmışdır.

1837-ci ildə Gümrü şəhərinin adı dəyişdirilib Aleksandropol qoyulmuşdur. Kalinino rayonunun mərkəzi XIX əsrin əvvəllərində Mələyən (molokan etnik qrupunun

⁶ И.В.Долженко. Хозяйственный и общественный быт русских крестьян восточной Армении: XIX-нач.XX вв. Ереван: АН Арм.ССР, 1985, с. 23.

adının təhrif edilmiş forması-İ.B.) adlanırdı (Bu faktı bizə Kalinino rayonunun Qızıldaş kəndinin sakini, 1915-ci il təvəllüdlü, 85 yaşlı, 1988-ci ildə Ermənistan dövləti tərəfindən deportasiya olunan Bayramov Ziyəddin Səməd oğlu vermişdir). Həmin yaşayış məntəqəsinin adı 1847-ci ildə dəyişdirilib Vorontsovka⁷, eləcə də rayondakı İmir adlı kəndin adı da 1847-ci ildə dəyişdirilib Mixaylovka qoyulmuşdur. Axta (Hrazdan) rayonunun ərazisində yerləşən Dərəçiçək yaşayış məntəqəsinin adı XIX əsrin 40-cı illərində dəyişdirilərək Konstantinovka adlandırılmışdır.

Çəmbərək (Krasnoselo) rayonundakı Şorca kəndinə XIX əsrin 40-cı illərində ruslar (molokanlar) köçürüldükdən sonra kəndin adı dəyişdirilib Nadejdino adlandırılmışdır. İndiki Sevan rayonu ərazisindəki Zeynalağalı kəndinin adı 1850-ci ildə dəyişdirilib Aleksandrovka qoyulmuşdur. Bununla yanaşı bəzi yaşayış məntəqələrinin adlarının ikinci tərkib hissəsi əslində olduğu kimi saxlansa da, əvvəllərinə rus dili ilə bağlı sözlər artırılmışdır. Məsələn: Axta (Hrazdan) rayonundakı Axta kəndinin yaxınlığında ruslar yerləşdirildikdən sonra yaşayış məntəqəsi Nijni Axta⁸, Calaloğlu (Stepanavan) rayonundakı Herher yaşayış məntəqəsinin adının əvvəlinə rus etnonimi artırılmış və kənd Rus Herheri adlandırılmışdır⁹.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Dərəçiçək	Konstantinovka	Axta	Hrazdan	1840
2	Gümrü ¹⁰	Aleksansropol	Gümrü	Leninakan	1837
3	İmir ¹¹	Mixaylovka	Vorontsovka	Kalinino	1847
4	Kəvər ¹²	Novo Bayazed	Kəvər	Kamo	1830
5	Qaraməhəmməd ¹³	Aleksandrovka	Calaloğlu	Stepanavan	1801
6	Qurdqala ¹⁴	Petrovka	Calaloğlu	Stepanavan	1860
7	Şorca ¹⁵	Nadejdino	Çəmbərək	Krasnoselo	1840
8	Zeynalağalı ¹⁶	Aleksandrovka	Yelenovka	Sevan	1850

⁷И.В.Долженко. Хозяйственный и общественный быт русских крестьян восточной Армении: XIX-нач.XX вв. Ереван: АН Арм.ССР, 1985, с. 28.

⁸ Yənə orada, s. 28.

⁹ Армянская ССР. Административно-территориальное деление, Ереван: Айастан, 1976, с.268.

¹⁰Gümrü toponimi qədim türk mənşəli kimmer etnonimindən əmələ gəlmişdir (2,s.441).

¹¹ İmir toponimi qədim oğuz tayfalarından olan cymur etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir.

¹²Kəvər toponimi xəzər türk tayfasının bir qolu kimi tanınan kəbər etnonimindən yaranmışdır (2, s. 383).

¹³ Kəndin adı Qaraməhəmməd şəxs adından yaranmışdır.

¹⁴Toponim türk mənşəli qurd etnoniminə qala sözünün birləşməsindən əmələ gəlib “qurd tayfasına mənsub qala yanında salınan kənd” mənasını bildirir (2, s.248).

¹⁵Şorca toponimi şorcalı tayfa adının əsasında yaranmışdır. Toponimin sonundakı -lı şəkilçisi sonralar ixtisar edilmiş və sənədlərdə Şorca kimi rəsmiləşmişdi (2,s.661).

¹⁶ Zeynalağlı toponimi Zeynalağa şəxs adına mənsubluq bildirən -lı şəkilçisinin artırılması ilə düzəlib

1918-1920-ci illərdə dəyişdirilmiş toponimlər

Zaqafqaziya seyminin dağılması ilə əlaqədar ilk dəfə olaraq indiki Ermənistan ərazisində 1918-ci il mayın 28-də müstəqil erməni dövləti kimi daşnakların idarəçiliyi ilə Ararat Respublikası yaradıldı və daşnaklar hakimiyyətə gəldi. 1918-1920-ci illərdə daşnak partiyası hakimiyyətdə olduqları dövrdə indiki Ermənistan ərazisində azərbaycanlılara qarşı soyqırımını siyasətini həyata keçirmişlər. Onu da qeyd edək ki, 1914-cü ildə indiki Ermənistanda 242.612 nəfər azərbaycanlı yaşamışdır. 1918-1920-ci illərdə - daşnaklar hakimiyyətdə olduğu dövrdə azərbaycanlıların yaşadığı kəndlər yandırılmış, dağıdılmış, qırğınlar törədilmiş, olnlar tarixi-etnik torpaqlarından deportasiya edilmişlər. Bu faciələrin davamı kimi Ararat Respublikası dövründə türk mənşəli coğrafi adlara qarşı törədilmiş soyqırımının yeni məhrələri başlanmış, daşnakların hakimiyyətinin hökm sürdüyü 1918-1920-ci illərdə bu siyasət davam etməklə Qərbi Azərbaycanda addəyişmənin ikinci dövr başa çatmışdır.

Türkmənçay müqaviləsindən sonra, 1828-1830 - cu illərdə İran və Türkiyədən İrəvan şəhərinə 1763, Qırxbulaq mahalına 1274, Zəngibasar mahalına 2360, Gərnibasar mahalına 5359, Vedibasar mahalına 1069, Sərdarabad mahalına 377, Karpibasar mahalına 3073, Abaran mahalına 8875. Dərəçiçək mahalına 6798, Göyçə mahalına 8557, Dərələyəz mahalına 2773 erməni köçürülüb yerləşdirilmişdir¹⁷. Bununla da Azərbaycan türklərinin indiki Ermənistan ərazisindən - tarixi-etnik torpaqlarından deportasiyası üçün real zəmin yaradılmışdır. 1905-1906-cı ildə baş verən erməni-azərbaycanlı qırğınları, 1914 - cü ildə başlanan I dünya müharibəsi və 1918-ci ildə Qərbi Azərbaycan ərazisində daşnakların hakimiyyətə gəlməsi ilə Ararat Respublikasının yaranması nəticəsində azərbaycanlılar erməni hərbiçilərinin soyqırımına məruz qalmışlar. Təkcə 1919-1920-ci illərdə Abaran rayonundan 3691, Allahverdi (indiki Tumanyan) rayonundan 1666, Axta (indiki Hrazdan) rayonundan 8053, Ağbaba (indiki Amasiya, Axuryan və Qukasyan rayonları) rayonundan 13645, Əştərək rayonundan 11313, Basarkeçər (indiki Vardenis) rayonundan 26238, Gorus rayonundan 1429, Krasnoselo ((indiki Çəmbərək) rayonundan 512, Talin rayonundan 7688, Leninakan (indiki Spitak və Quqark rayonları) rayonundan 3410, Ellər (indiki Abovyan) rayonundan 9436, Qəmərli (indiki Artaşat) rayonundan 24149, Qafan rayonundan 12657, Qurduqulu (indiki Oktemberyan) rayonundan 8490, Qaranlıq (indiki Martuni) rayonundan 3190, .Məğri rayonundan 8508, Kəvər (indiki Kamo) rayonundan 4077, Qarakilsə (indiki Sisyan) rayonundan 17880, Stepanavan (indiki Calaloğlu) rayonundan 1868, Vağarşabad (indiki Eçmiədzin) rayonundan 27750, Vədi (indiki Ararat) rayonundan 8933, Keşişkənd (indiki Yeğeqnadzor) rayonundan 14837,

“Zeynalağaya mənsub yer, kənd” mənasını bildirir (2, ,s.316).

¹⁷ И.И. Шопен. Исторический памятник состояния Армянской области в ее присоединения к Российской империи. СПб: Типография Императорской Академии Наук, 1852, с. 543-622.

Paşalı (indiki Vayk) rayonundan 8933 azərbaycanlı deportasiya olunmuşdur¹⁸. Faktlar göstərir ki, 1918-1920-ci illərdə 164.855 nəfər azərbaycanlı öldürülmüş və qovulmuşdur.

1918-1920-ci illərdə milli ədavət yenidən qızışdığı dövrdə, xüsusilə Türkiyədən gələn ermənilər azərbaycanlılar yaşayan kəndlərdə yeni qırğınlara başlayır. Bütün azərbaycanlı kəndləri dağıdılır, yandırılır, əhalisi zorla doğma torpaqlarından qovulurdu. Andranikin başçılığı ilə erməni quldur dəstəsi Göyçə mahalında azərbaycanlılar yaşayan Ağzıbir, Ağqala, Bıǧlı, Əyrivənk və s. kəndlərə hücum edir. Bu hücum 1918-ci ilin mart ayının qarlı-boranlı bir günündə olmuşdur. Hücumda Andranikin ən yaxın adamlarından biri olan Vahramın rəhbərliyi ilə Sevan və Yeni Bayazid erməniləri iştirak etmişdir.

Azərbaycan Dövlət arxivinin sənədlərində 1918-ci ilin martınadək İrəvan quberniyasının müsəlman kəndlərinin qərarət edilib dağıdılması barədəki siyahıda göstərilmişdir: Yeni Bayazid qəzasının I və II milis sahəsindən aşağıdakı kəndlərin göstərilən əhalisi qırğınlara məruz qalmışdır:

№	Yaşayış məntəqəsinin adı	Evlər	Əhalisi		Cəmi
			Kişi	Qadın	
1	Ərzəkənd	80	295	298	593
2	Ağzıbir	116	413	342	755
3	Bıǧlı	112	338	320	658
4	Ağqala	62	218	206	424
5	Əyrivənk	96	380	326	706
6	Haçı Muǧan	130	530	505	1.035
7	Rəxşəkənd	72	253	226	479
Qəza üzrə cəmi		668	2.427	2.223	4.650

1918-1920-ci illərdə Qərbi Azərbaycanda ermənilərin törətdikləri vəhşiliklər həm də yaşayış məntəqələrində özünü göstərmişdir. Belə ki, bu dövrdə Qərbi Azərbaycanın 14 bölgəsində 22 toponim dəyişdirilərək yaşayış məntəqələrinə saxta, qondarma adlar verilmişdir.

1918-1920-ci illərdə azərbaycanlıların qovulması ilə yanaşı Azərbaycan türklərinin tarixini özündə əks etdirən qədim tarixi abidələr uçurulub dağıdılmış, yer-yurd adları mənəvi genosidin qurbanı olmuşdur.

1918-1920-ci illərdə indiki Ermənistan ərazisindəki aşağıdakı türk mənşəli yaşayış məntəqələrinin adları dəyişdirilmişdir.

¹⁸ Q.Горькутյան Խորհրդային Հայաստանի բնակչությունը վերջին հարյուրամյակում (1831-1931), Երևան: Հրատարակչություն Մելքոնյան ֆոնդի, 1932, էջ: 96-16

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirilədiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Axtaxana ¹⁹	Xlatağ	Qafan	Qapan	1918
2	Axund Buzovand ²⁰	Bzovan, Berdik	Vedi	Ararat	1920
3	Alaçıqqaya ²¹	Alaçıx	Karvansaray	İcevan	1920
4	Aşağı Qarabağlar ²²	Çimənkənd	Vedi	Ararat	1918
5	Bəykənd ²³	Medz Parni	Hamamlı	Spitak	1920
6	Bulaqlı ²⁴	Həbilkənd	Zəngibasar	Masis	1920
7	Çəmbərək ²⁵	Krasnoselo	Çəmbərək	Krasnoselo	1920
8	Dəlikdaş ²⁶	Tsaxkar	Qaranlıq	Martuni	1920
9	Dəliqardaş ²⁷	Saruxan	Kəvər	Kamo	1920
10	Dəymədağıl ²⁸	Şrvenants	Qafan	Qapan	1920
11	Xaraba Sarvanlar ²⁹	Nor Qoxb	Qəmərli	Artaşat	1920
12	Xartlıq ³⁰	Tsaxkaşen	Qaranlıq	Martuni	1918

¹⁹**Axtaxana** toponimi atılıqla məşğul olan axta etnonimindən və fars dilində “yaşayış məntəqəsi, ev, kənd” mənasında işlənən xana sözündən əmələ gəlmişdir (2, s.84).

²⁰ Toponim xəzər türk tayfasından olan bozal etnonimində öz əksini tapan buz (> boz) etnonimi ilə türk mənşəli abant (>avand) etnoniminin birləşməsindən əmələ gələn etnotoponimdir. Toponimin əvvəlində işlənən “axund” dini mənada işlənən sözdür (2, s.84-85).

²¹ Toponim Azərbaycan dilində “daxma, koma, müvəqqəti yaşayış yeri” mənasında işlənən alaçıq sözü ilə qaya sözündən əmələ gəlmişdir (2, s.58-59).

²² Toponim fərqləndirici əlamət bildirən aşağı və kəngərli tayfasına mənsub qarabağlar etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.91-92).

²³ Toponim qədim türk dilində “təpə, yüksəklik, zirvə” mənasında işlənən bəy (<bək) sözü ilə kənd sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.134).

²⁴ Toponim X əsrdə yaşamış yağma türk tayfasının bir boyunu təşkil edən bulaq etnoniminə mənsubluq bildirən -lı şəkilçisinin artırılması ilə düzəlib “bulaq tayfasına məxsus yaşayış yeri” mənasını ifadə edir (2, s.160).

²⁵**Çəmbərək** toponimi Azərbaycan dilində şam ağacının adını bildirən çam (<çəm) sözü ilə baraq (<bərək) türk etnonimindən əmələ gəlmişdir (2, s.373).

²⁶**Dəlikdaş** toponimi “dərin, dar çuxur”, “mağara” mənalarında işlənən dəlik sözü ilə Azərbaycan dilində “dağ, qaya” mənasında işlənən daş sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.373).

²⁷**Dəliqardaş** toponimi qədim türk tayfalarından biri olan tele (>dəli) etnoniminə qardaş sözünün artırılması yolu ilə əmələ gəlmişdir (2, s.267-263).

²⁸**Dəymədağıl** toponimi kəbirli türk tayfasına mənsub dəymədağıldılar etnonimi əsasında formalaşmışdır (2, s.267-263).

²⁹**Xaraba Sarvanlar** toponimi “dağılmış, viran edilmiş” mənasında işlənən xaraba sözü ilə gəngərli türk tayfasından olan sarvanlar etnonimindən əmələ gəlmişdir (2, s.573).

³⁰**Xartlıq** toponimi qədim türk dilində “uca, hündür, yaşlı, qoca” mənasında işlənən qart (< xart) sözünə -lıq şəkilçisinin artırılması ilə əmələ gəlmişdir. Azərbaycan dilində q~x səsvəzlənməsi qanuna uyğun haldır (2, s.575).

1	2	3	4	5	6
13	Haçasu ³¹	Açacur	Karvansaray	İcevan	1920
14	İlançalan	Ardaşavan	Əştərək	Aştarak	1920
15	Qarahəmzəli ³²	Tamamlı	Qəmərli	Artaşat	1918
16	Qoturbulaq ³³	Ttucur	Çəmbərək	Krasnoselo	1918
17	Molla Dursun	Şaumyan	Üçkisə	Eçmiədzin	1920
18	Sirkətas ³⁴	Xdrans	Qafan	Qapan	1920
17	Tamamlı	Burastan	Qəmərli	Artaşat	1920
18	Tatar Təzəkəndi ³⁵	Tazagyug	Zəngibasar	Masis	1920
19	Təzəköy ³⁶	Tazagyug	Qızılqoç	Qukasyan	1918
20	Tovuzqala ³⁷	Berd	Şəmsəddin	Berd	1920
21	Vəliağalı ³⁸	Dzovagyug	Qaranlıq	Martuni	1920
22	Yuxan Ağdam	Qandzakar	Karvansaray	İcevan	1920

³¹ **Haçasu** toponimi “haçalanmağın başlandığı yer” mənasında işlənən haça sözü ilə türk dilində çay mənasında işlənən su sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Yaşayış məntəqəsi əsas çayın bir neçə qola ayrıldığı yerdə salındığı üçün kənd Haçasu adlanmışdır (2, s. 586-587).

³² **Qarahəmzəli** toponimi qarahəmzəli nəsil adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.203).

³³ Müalicəvi əhəmiyyətli bulağın yaxınlığında salındığı üçün kənd **Qoturbulaq** adlandırılmışdır (2, s. 237-238).

³⁴ **Sirkətas** toponimi türk dilində “dəre”, “təpə”, “yarğan” mənasında işlənən sir (< sır) sözü ilə türk dilində “daş, qaya” mənasında işlənən tas sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Fikrimizcə, “təpə, dəre, kiçik təpə, yarğan” mənasında işlənən sir (> sır) sözü Azərbaycan dilində “dağ belı, təpə, dağın hündür yamacı” mənasında işlənən sırt sözündə öz izini qoruyub saxlamışdır (2, s.523-524).

³⁵ **Tatar Təzəkəndi** toponimi XIX əsrdə “azərbaycanlı” sözünün sinonimi kimi işlənən tatar etnonimi ilə Təzəkənd (“təzə” yeni, “kənd” yaşayış məntəqəsi mənası ifadə edir) oykoniminin birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.539).

³⁶ **Təzəköy** toponimi təzə və türk dilində “kənd” mənasını ifadə edən köy sözlərindən əmələ gəlmişdir.

³⁷ **Tovuzqala** toponimi türk dilində “dağ” mənasında işlənən tov (to, tu, tav, tou, tau formasında da işlənir) sözü ilə uz (oğuz) etnonimindən və qala sözündən əmələ gəlib “dağ uzların (oğuzların) qalası” mənasını ifadə edir (2, s. 552).

³⁸ **Vəliağalı** toponimi Vəliağa şəxs adına mənsubluq bildirən -lı şəkilçisinin artırılması əsasında əmələ gəlmişdir (2, 164-165).

1920-1930-cu illərdə dəyişdirilmiş toponimlər

Ermənistan SSR yaradıldıqdan sonra da ərazinin türk mənşəli coğrafi adlarının dəyişdirilməsi siyasəti (əməliyyatı) davam etdirilmişdir. Bu dövrdə “xalqlar dostluğu” pərdəsi altında dəyişdirilən yaşayış məntəqələrinin bir neçəsinə tarixi şəxsiyyətlərin (N.Nərimanov, S.Şaumyan) adları verilmişdir. Onu da qeyd etmək ki, bu dövrdə adların dəyişdirilməsi ilə bağlı qərarları Ermənistan SSR Torpaq Komitəsi vermişdir.

Qərbi Azərbaycanda 1920-1930-cu illərdə aşağıdakı türk mənşəli toponimlər dəyişdirilmişdir:

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Ağbaba nahiyəsi	Amasiya	Ağbaba nahiyəsi	Amasiya	1930
2	Aşağı Qaranlıq ³⁹	Martuni	Qaranlıq	Martuni	1926
3	Bəzixana ⁴⁰	Dzitankov	Ağın	Ani	1924
4	Calaloğlu ⁴¹	Stepanavan	Calaloğlu	Stepanavan	1923
5	Gödəklər ⁴²	Martuni	Çəmbərək	Krasnoselo	1924
6	Gürcüeli ⁴³	Torosgyuğ	Qızılqoç	Qukasyan	1924
7	Hacı Muxan ⁴⁴	Muxan	Kəvər	Kamo	1924
8	Hüseynqulu ağalı ⁴⁵	Nərimanlı	Basarkeçər	Vardenis	1924

³⁹ **Aşağı Qaranlıq** toponimi məkan mənası bildirən -lıq şəkilçisi qəbul etmiş, türk dilində “təpə”, “qaya” mənasında işlənən qara sözü əsasında əmələ gəlib “təpəlik, dağlıq, qayalıq yer” mənasını bildirir (2, s. 92-93).

⁴⁰ **Bəzixana** toponimi zəyərək bitkisindən çəkilən bitki yağı “bəzir” sözünə xana sözünün qoşulmasından əmələ gəlmişdir (2, s. 133-134).

⁴¹ **Calaloğlu** toponimi qızılbaşların tayfasından olan Əmir Məhəmməd bəy Calaloğlunun adı əsasında yaranmışdır. Məhəmməd bəy Calaloğlu Gürcüstan padşahı Ləvasanı (Kartli hakimi Luar sab) qətlə yetirmiş və Şirvanda özünü öldürmüşdür. Həmin kənd (Calaloğlu kəndi) çəpni türk tayfasının əmiri Məhəmməd bəy Calaloğluna mənsub olduğu üçün Calaloğlu kəndi adlanmışdır (2, s. 626).

⁴² **Gödəklər** toponimi gödəklər türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 424).

⁴³ **Gürcüeli** toponimi gürcü etnonimi ilə türk dilində “tayfa, xalq” mənasında işlənən el sözündən əmələ gəlmişdir və «gürcü tayfasından olan el, xalq, nəslə mənsub kənd» mənasını bildirir. S. Ataniyazov türkmənlərin anavəli, salır tayfasına mənsub etnonimlərdən birinin gürcü (qurji) adları olduğunu qeyd edir. Eyni zamanda qaşqay türk tayfasından olan Səfixan tayfasına mənsub tirənin (nəslin) birinin adı gürcülü olmuşdur. Buradan belə bir qənaətə gəlik ki, gürcü etnonimi türk mənşəli tayfalardan biridir (2, s. 446).

⁴⁴ **Hacı Muxan** toponimi Hacı Mumuxan (Hacı Muxan) şəxs adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 591).

⁴⁵ **Hüseynquluağalı** toponimi (ağa titulu bildirir) toponimi şəxs adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 600).

1	2	3	4	5	6
9	Kaftarlı ⁴⁶	Panik	Ərtik	Artik	1924
10	Kilsəkənd ⁴⁷	Sraşen	Qafan	Qapan	1924
11	Kosaməmməd	Batikyan	Kəvər	Kamo	1924
12	Kotanlı ⁴⁸	Qarmraşen	Paşalı	Vayk	1924
13	Qurduqulu ⁴⁹	Armavir	Sərdarabad	Hoktomberyan	03.01.1930
14	Novo Bayazet	Nor Bəyazet	Kəvər	Kamo	09.09.1930
15	Uluxanlı ⁵⁰	Nərimanlı	Zəngibasar	Masis	1924

⁴⁶ **Kaftarlı** toponimi kaftarlı nəsil adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.179-180).

⁴⁷ **Kilsəkənd** toponimi Azərbaycan dilində «dini məbəd» mənasında işlənən kilsə sözü ilə “yaşayış məntəqəsi” mənasında işlənən kənd sözünün birləşməsindən əmələ gəlib “kilsə yanında salınan kənd” mənasını bildirir.

⁴⁸ **Kotanlı** toponimi qıpçaq türk tayfasından olan kotan etnoniminə mənsubluq bildirən -lı şəkilçisinin artırılması ilə əmələ gəlib “kotan tayfasına mənsub yaşayış yeri” mənasını bildirir (2,s.404-405).

⁴⁹ **Qurduqulu** toponimi qurd türk etnonimi ilə Qulu şəxs adı əsasında əmələ gəlib “qurd tayfasından olan Qulunun saldıqı, inşa etdiyi kənd” mənasını ifadə edir (2,s. 249-250).

⁵⁰ **Uluxanlı** toponimi uluxanlı tayfa adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 563-564..

1930-1960-cı illərdə dəyişdirilmiş toponimlər

İndi Ermənistan adlandırılan Qərbi Azərbaycanda türk mənşəli yer adlarının dəyişdirilməsi 1930-cu ildən 1935-ci ilə qədər müvəqqəti olaraq təxirə salınmışdır. 1935-ci ilin yanvarın 3-dən addəyişmə əməliyyatına yenidən başlanmış və adların dəyişdirilməsi ilə bağlı Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 1935-ci ildə ilk fərmanı imzalamışdır. 3 yanvar 1935-ci il fərmanı ilə Keşişkənd rayonunda 3, Paşalı rayonunda 3, Qaranlıq rayonunda 4, Üçkilsə rayonunda 4, Abaran rayonunda 4, Ellər rayonunda 4, Ağın rayonunda 3, Ərtik rayonunda 3, Vedi rayonunda 2, Basarkeçər rayonunda 5, Düzəkənd rayonunda 3, Qızılqoç rayonunda 4, Ağbaba rayonunda 1, Karvansaray rayonunda 2, Quqark rayonunda 4, Vorontsovka rayonunda 2, Əştərək rayonunda 1, Calaloğlu rayonunda 1, Talın rayonunda 6, Sərdarabad rayonunda 5, Zəngibasar rayonunda 4, Qarakilsə rayonunda 1, Axta rayonunda 1, Allahverdi rayonunda 1, Yelenovka rayonunda 1, Alagöz rayonunda 1, Qəmərli rayonunda 2 azərbaycanlı kəndin adı dəyişdirilmişdir.

Ermənistan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti 1935-ci ilin aprelin 22-də Meğri rayonunda Astazur toponiminin dəyişdirilib Şvanidzor qoyulması ilə bağlı fərman imzalamışdır.

Beləliklə, Ermənistan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyətinin 1935-ci il tarixli fərmanları ilə 28 rayonda 74 türk mənşəli toponim dəyişdirilərək mənəvi soyqırımının qurbanı olmuşdur.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildi yi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Ağkilsə	Azat	Basarkeçər	Vardenis	03.01.1935
2	Astazur	Şvanidzor	Meğri	Meğri	22.04.1935
3	Avdalağalı	Vağaşen	Qaranlıq	Martuni	03.01.1935
4	Aşağı Türkmənli	Lyusagyug	Üçkilsə	Eçmiədzin	03.01.1935
5	Baş Abaran ⁵¹ (şəhər,)	Aparan (şəhər)	Abaran	Aparan	03.01.1935

⁵¹ **Baş Abaran** toponimi Azərbaycan dilində “əsas” mənasında işlənən baş sözü ilə cəmlik bildirən -an şəkilçisi qəbul etmiş apar türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 125-126).

1	2	3	4	5	6
6	Baş Abaran r-nu	Aparan r-nu	Abaran	Aparan	03.01.1935
7	Baş Gərnı	Gərnı	Ellər	Abovyan	03.01.1935
8	Boğazkəsən	Dzorakap	Ağın	Anı	03.01.1935
9	Bozdoğan ⁵²	Sarakap	Ağın	Anı	03.01.1935
10	Böyük Arıxvəli	Medz Mantaş	Ərtik	Artik	03.01.1935
11	Böyük Qarakilsə (şəhər)	Kirovakan (şəhər)	Quqark	Quqark	03.01.1935
12	Böyük Qarakilsə r-nu	Kirovakan r-nu	Quqark	Quqark	03.01.1935
13	Böyük Qaraqoyunlu ⁵³	Əzizli	Basarkeçər	Vardenis	03.01.1935
14	Böyük Kəpənək ⁵⁴	Musaelyan	Düzkənd	Axuryan	03.01.1935
15	Cücəkənd ⁵⁵	Qızıl Şəfəq	Vorontsovkə	Kalinino	03.01.1935
16	Çatqran ⁵⁶	Hrazdan	Ellər	Abovyan	03.01.1935
17	Çubuxlu ⁵⁷	Dzovagyuğ	Yelenovkə	Sevan	03.01.1935
18	Damcılı	Mravyan	Abaran	Aparan	03.01.1935
19	Dəlilər ⁵⁸	Dalar	Qəmərli	Artaşat	03.01.1935
20	Dəvəli	Ararat	Vedi	Ararat	03.01.1935

⁵² **Bozdoğan** toponimi oğuzlara məxsus bozdoğan adlı türk tayfasının adından formalaşmışdır (2, s. 143).

⁵³ **Böyük Qaraqoyunlu** toponimi qaraqoyunlu türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir. “Böyük” fərqləndirici əlamət bildirən sözdür (2, s.1).

⁵⁴ **Böyük Kəpənək** toponimi qədim türk dilində “keçə, yapıncı” mənasında işlənən kəpənək sözündən düzələn kəpənəkçi etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir. Kəpənək sözünə “yıpınçı” mənasında “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının rast gəlinir. “Böyük” fərqləndirici əlamət bildirir (2, s.151).

⁵⁵ **Cücəkənd** toponimi monqol sərkərdəsi Cuci xanın (ASE, X c., B., 1987, s.449) adı əsasında formalaşan cuci ulusunun adından (ASE, X c., B., 1987, s.449;) yaranmışdır. Yəni toponim cuci nəsil adı ilə “yaşayış məntəqəsi” mənasında işlənən kənd sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s. 639).

⁵⁶ **Çatqıran** toponimi türk dilində “dağ belı, dağın çıxıntısı, qayalı yüksəklik, iki dərəni birləşdirən yer, yarğanlı, dərəli sıra dağlar”, “iki çay arasında yer” mənasında işlənən çat sözü ilə türk dilində (əslən monqol dilinə mənsubdur) “çəpər, hasar”, “düşərgə”, “heyvanlar üçün ağıl”, “yaşayış yeri”, “alaçıq” mənasında işlənən kuren (>quran >qıran >qran) sözündən əmələ gəlib, “qayalıqda, iki dərənin, iki çayın arasında olan yaşayış yeri, kənd” mənasını ifadə edir (2, s.605-606).

⁵⁷ **Çubuxlu** toponimi çubuqlu türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir. Anadoluda Çubuk və oğulları yaşamışdır. F. Sümər “Çubukun qəti olaraq türkmən olduqların” qeyd edir. Deməli, çubuqlu türk tayfasıdır və indi Ermənistan adlanan ərazidə bu tayfa yaşamışdır. Tayfa öz izini indi Ermənistan adlanan ərazinin bir çox toponimlərində öz izini qoruyub saxlamışdır (2, s. 622-623).

⁵⁸ **Dəlilər** toponimi Hun tayfa birliyinə daxil olan tele (dəli) türk etnonimi əsasında formalaşmışdır. -lər cəmlik bildirən şəkilçidir (2, s.269).

1	2	3	4	5	6
21	Donuzgən (Donquzyan)	Zəngilər	Zəngibasar	Masis	03.01.1935
22	Düzkənd	Baroj	Talin	Talin	03.01.1935
23	Əlixan	Getik	Qızılqoç	Qukasyan	03.01.1935
24	Əlikuçak	Kuçak	Abaran	Aparan	03.01.1935
25	Əliqrix	Astğadzor	Qaranlıq	Martuni	03.01.1935
26	Əlili	Salvard	Qarakilsə	Sisyan	03.01.1935
27	Göykilsə	Kaputan	Ellər	Abovyan	03.01.1935
28	Hacı Bayram	Baqaran	Sərdarabad	Hoktemberyan	03.01.1935
29	Hacı Qara	Ayqəşat	Üçkilsə	Eçmiədzin	03.01.1935
30	Hacılar	Mıraqstan	Üçkilsə	Eçmiədzin	03.01.1935
31`	Hacı Nəzər	Kamo	Düzkənd	Axuryan	03.01.1935
32	Haçakilsə	Paros	Ərtik	Artik	03.01.1935
33	Həsənkənd	Şatin	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	03.01.1935
34	Xaçaparax	Zəhmət	Zəngibasar	Masis	03.01.1935
35	Xaçdur	Tsaxkaşat	Allahverdi	Tumanyan	03.01.1935
36	Xaçkənd	Debet	Quqark	Quqark	03.01.1935
37	Xavaradzor (Qaranlıqdərə)	Lusadzor	Karvansaray	İcevan	03.01.1935
38	İkinci Qarakilsə	Dzoraşen	Qızılqoç	Qukasyan	03.01.1935
39	İmanşalı	Mxçyan	Qəmərlı	Artaşat	03.01.1935
40	İtqıran	Gülüstan	Paşalı	Vayk	03.01.1935
41	Keşişveran ⁵⁹	Zovaşen	Vedi	Ararat	03.01.1935
42	Keşişkənd ⁶⁰	Qexart	Alagöz	Araqadz	03.01.1935
43	Keşişkənd	Mikoyan	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	03.01.1935

⁵⁹ **Keşişverən** toponimi türk dilində “yaşayış məntəqəsi, qəsəbə” mənasında işlənən keş sözü ilə qədim türk dilində “xarablıq, uçulmuş divar” mənasında işlənən örən sözünün sinonimi olan veran sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. “Veran” “viran” sözünün dialekt variantıdır (2, s. 382).

⁶⁰ **Keşişkənd** toponiminin tərkibində işlənən “keşiş” sözü türk dilində “yaşayış məntəqəsi, qəsəbə” mənasında işlənən keş sözü, eləcə də qədim türk dilində “keçid, bərə, körpü” mənasında işlənən keçiş (>keşiş. Azərbaycan dilində ç~ş əvəzlənməsi qanunauyğun haldır) sözünün variantıdır. Kənd sözü türkmənşəli toponimlərin tərkibində işlənən topoformantdır, yəni coğrafi termindir (2, s.382-383).

1	2	3	4	5	6
44	Kərimarx	Sovetakan	Sərdarabad	Hoktemberyan	03.01.1935
45	Kərpikli ⁶¹	Gexadir	Ellər	Abovyan	03.01.1935
46	Kiçik Arıxvəli	Pokr Mantaş	Ərtik	Artik	03.01.1935
47	Kiçik Şorlu Dəmirçi	Dəmirçi	Zəngibasar	Masis	03.01.1935
48	Kolagirən ⁶²	Tsovinar	Qaranlıq	Martuni	03.01.1935
49	Körpəli ⁶³	Arşalyus	Üçkilsə	Eçmiədzin	03.01.1935
50	Künən (Kunen)	Getaşen	Karvansaray	İcevan	03.01.1935
51	Qamışqut	Yexeqnut	Quqark	Quqark	03.01.1935
52	Qaranamaz	Yeni yol	Ağbaba	Amasiya	03.01.1935
53	Qızılkilsə	Qızıldaş	Vorontsovkə	Kalinino	03.01.1935
54	Qızılkilsə ⁶⁴	Karmiravan	Qızılqoç	Qukasyan	03.01.1935
55	Qızıltamur	Voskevaz	Əştərək	Aştarak	03.01.1935
56	Qırxbulaq	Akunk	Basarkeçər	Vardenis	03.01.1935
57	Qoytur	Getap	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	03.01.1935
58	Qoturbulaq	Katnaxbuyr	Calaloğlu	Stepanavan	03.01.1935
59	Quldərviş	Vosketas	Talin	Talin	03.01.1935
60	Molla Bayazet	Bambakaşat	Sərdarabad	Hoktemberyan	03.01.1935
61	Molla Göyçə	Maralığ	Ağın	Ani	03.01.1935
62	Paşakənd	Marmarığ	Axta	Hrazdan	03.01.1935
63	Paşalı	Əzizbəyov	Paşalı	Vayk	03.01.1935
64	Pirmələk	Areq	Talin	Talin	03.01.1935
65	Satanağac ⁶⁵	Güney	Basarkeçər	Vardenis	03.01.1935
66	Şeyx Hacı	Şqarşığ	Talin	Talin	03.01.1935

⁶¹ **Kərpikli** toponimi kərpikli tayfasının adı əsasında yaranmışdır (2, s. 387).

⁶² **Kolagirən** toponimi kolagirən türk etnonimi əsasında formalaşmışdır (2, s.400-401).

⁶³ **Körpəli** toponimi körpəli tayfa adı əsasında formalaşmışdır (2, s.406-407).

⁶⁴ **Qızılkilsə** toponimi “qırmızı” mənasında işlənən qızıl və albanlara məxsus dini məbəd mənasını bildirən kilsə sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.222-223).

⁶⁵ **Satanağac** toponimi türk dilində “çəpər”, “hasar” mənasında işlənən sadan (əsil sedan) sözünə “tır, dirək, taxta” mənasında ifadə edən ağac sözünün qoşulması əsasında formalaşmışdır (2, s. 515-516).

1	2	3	4	5	6
67	Sərdarabad (kənd)	Hoktember (kənd)	Sərdarabad	Hoktembryan	03.01.1935
68	Sərdarabad (rayon)	Hoktembryan (rayon)	Sərdarabad	Hoktembryan	02.03.1935
69	Siçanlı ⁶⁶	Avtona	Talin	Talin	03.01.1935
70	Şorlu Mehmandar	Mehmandar	Zəngibasar	Masis	03.01.1935
71	Sultanbəy	Bartsruni	Paşalı	Vayk	03.01.1935
72	Türk Qarakilsəsi	Axurik	Düzkənd	Axuryan	03.01.1935
73	Üçüncü Qarakilsə	Dzoraşen	Qızılqoç	Qukasyan	03.01.1935
74	Zərzibil	Zərkənd	Basarkeçər	Vardenis	03.01.1935
75	Zolaxaç	Zolakar	Qaranlıq	Martuni	03.01.1935
76	Zorba	Sorik	Talin	Talin	03.01.1935

1936-cı ildə SSRİ Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin qərarı ilə İrəvan şəhərinin adı dəyişdirilərək Yerevan qoyulmuşdur. Həmin qərarla şəhərin adı həm də Erivan (Эриван) formasında saxlanılmışdır.

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 14 fevral 1937-ci il tarixli fərmanla Calaloğlu rayonunda 1 kəndin adı, 31 dekabr 1937-ci il fərmanla Düzkənd rayonunda 1 kəndin adı, Zəngibasar rayonunda 1 kəndin adı dəyişdirilmişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Düzkənd (rayon)	Axuryan (rayon)	Düzkənd	Axuryan	31.12.1937
2	Gərgər ⁶⁷	Puşkino	Calaloğlu	Stepanavan	14.02.1937
3	Uluxanlı ⁶⁸	Zəngibasar	Zəngibasar	Masis	31.12.1937

⁶⁶ **Siçanlı** toponimi oğuzların beydilli tayfasından olan sincan (>sıçan - İ. B.) etnoniminə (mənsubluq bildirən -lı şəkilçisinin qoşulması yolu ilə əmələ gəlmişdir (2. s. 525).

⁶⁷ **Gərgər** toponimi yunan tarixçisi Strabonun “Coğrafiya” əsərində qeyd edilən qədim qarqar türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir. Gərgər, qarqar türk etnoniminin fonetik variantıdır. Qarqar etnonimi həm də herher, xerxer, xarxar fonetik variantlarında Azərbaycan toponomiyasında iştirak edir (2, s. 184-186).

⁶⁸ **Uluxanlı** toponimi uluxanlı tayfa adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 563-564)

Постановления Центрального Исполнительного Комитета.			
О правильном начертании названий населенных пунктов.			
Центральный Исполнительный Комитет Союза ССР постановляет:			
Утвердить установленное бюро транскрипции Главного Управления государственной съемки и картографии НКВД Союза ССР правильное начертание названий следующих населенных пунктов:			
№ п/п	Транскрипция существующая	Транскрипция устанавливаемая	
		Абхазская АССР	
1	Сухум	Сухуми	
2	Ткварчелы	Ткварчели	
3	Очемчиры	Очемчиря	
		Аджарская АССР	
4	Кобулеты	Кобулетн	
5	Батум	Батуми	
		Грузинская ССР	
6	Мест	Местиа	
7	Чнатумы	Чнатурса	
8	Кутанс	Кутанси	
9	Самтрели	Самтрелиа	
10	Воржом	Воржоми	
11	Абастуман	Абастумани	
12	Ахалцих	Ахалцихе	
13	Душет	Душети	
14	Мцхет	Мцхета	
15	Тифлис	Тбилиси (Тифлис)	
16	Шаумян	Шаумяни	
17	Люксембург-Грузинский	Люксембургн	
		Армянская ССР	
18	Эривань	Бреван (Эривань)	
		Туркменская ССР	
19	Кара-Бугаз	Кара-Богаз-Гол	
20	Нефтедаг	Небит-Даг (Нефтедаг)	
Председатель ЦИК Союза ССР М. Калинин.			
Секретарь ЦИК Союза ССР И. Акулов.			

1938-ci ildə Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti azərbaycanlıların yaşadıkları kəndlərin adlarının dəyişdirilməsi ilə bağlı iki dəfə fərman imzalamışdır: 4 yanvar və 4 iyul tarixlərində.

Həmin fərmanlarla 5 rayonda (Alagöz, Barana, Qızılqoç, Zəngibasar və Yelenovka) 5 yaşayış məntəqəsinin adı dəyişdirilmişdir.

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 26 mart 1938-ci il tarixli fərmanla İrəvan şəhərinin Orconikidze rayonunda Nuparaşen qəsəbəsinin adını dəyişdirilərək Sovetaşen qoyulmuş, 1939-cu il 22 fevral, 4 may tarixli fərmanlarla isə 6 rayonda (Şəmşəddin, Axta, Ağbaba, Allahverdi, Hamamlı, Qarakilsə) 7 kəndin adını dəyişdirilmişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Barana ⁶⁹	Noemberyan	Barana	Noemberyan	04.01.1938
2	Böyük Camışlı	Alagöz (Alaqəz)	Alagöz	Araqadz	04.01.1938
3	Əfəndi	Noraşen	Yelenovka	Sevan	04.01.1938
4	Xarberd	Nor Kyank	Zəngibasar	Masis	04.07.1938
5	Qızılqoç	Qukasyan Verin	Qızılqoç	Qukasyan	04.01.1938
6	Avdıbəy	Tsaxkaşen	Hamamlı	Spitak	04.05.1939
7	Dədəqışlaq ⁷⁰	Axundov	Axta	Hrazdan	04.05.1939
8	Qaraçanta ⁷¹	Əzizbəyov	Ağbaba	Amasiya	04.05.1939
9	Quləli	Ayqedzor	Şəmşəddin	Berd	04.05.1939
10	Məliklər ⁷²	Spandaryan	Qarakilsə	Sisyan	04.05.1939
11	Sadıbağdı	Çkalov	Allahverdi	Tumanyan	22.02.1939
12	Vəlikənd	Tsaxkavan	Şəmşəddin	Berd	04.05.1939

1940-cı ildə Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti dörd dəfə (2 mart, 11 aprel, 1 iyun və 24 iyul tarixlərində) yaşayış məntəqələrinin adının dəyişdirilməsi ilə bağlı fərman imzalamışdır. 2 mart 1940-cı il tarixli fərmanla 9 rayonda (Dilican, Qəmərlı, Düzkənd, Kəvər, Ərtik, Karvansaray, Talin, Qarakilsə, Ağin) 13 azərbaycanlı kəndin adı dəyişdirilmişdir.

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 11 aprel 1940-cı il tarixli fərmanı ilə Ellər rayonunda Şahab kəndinin, 24 iyul 1940-cı il fərmanı ilə Basarkeçər rayonunda Qızılvang kəndinin adı dəyişdirilmişdir.

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1 iyun 1940-cı il fərmanı ilə isə 7 rayonda (Gorus, Calaloğlu, Ərtik, Kəvər, Qafan, Abaran, Quqark) 10 türk mənşəli toponim mənəvi soyqırımının qurbanı olmuşdur.

⁶⁹**Barana** toponimi qaraqoyunlu tayfa ittifaqına daxil olan və “qoyun”, “qoç” sözündən yaranan baranilər etnonimi əsasında yaranmışdır (2, s. 417).

⁷⁰**Dədəqışlaq** toponimi təkcə türk tayfasının bir tirəsi olan dədə etnoniminə qışlaq sözünün birləşməsindən əmələ gəlib “dədə tayfasına məxsus qışlaq yanında salınmış kənd” mənasını bildirir (2, s. 265-266).

⁷¹**Qaraçanta** toponimi qaraçanta nəsil adı əsasında yaranmışdır.

⁷²**Məliklər** toponimi məliklər (məlikli) etnonimindən əmələ gəlmişdir (2, s. 459).

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Aşağı Pirtikən	Dzoragyuğ	Talın	Talın	02.03.1940
2	Cənnətli	Zovaşen	Qəmərli	Artaşat	02.03.1940
3	Çarxac	Kuybişev	Dilican	Dilican	02.03.1940
4	Heydərbəy	Sverdlov	Calaloğlu	Stepanavan	01.06.1940
5	Xancıgəz	Gözəldərə	Quqark	Quqark	01.06.1940
6	Xlataq	Dzorastan	Qafan	Qapan	01.06.1940
7	İmirxan ⁷³	Saratak	Ərtik	Artik	01.06.1940
8	Kərimkənd	Dzaxkaşen	Kəvər	Kamo	02.03.1940
9	Qarakilsə	Sisavan	Qarakilsə	Sisyan	02.03.1940
10	Qasıməli	Getapi	Ərtik	Artik	01.06.1940
11	Qızılvəng ⁷⁴	Çiçəkli	Basarkeçər	Vardenis	24.07.1940
12	Qonaqqıran ⁷⁵	Şirak	Düzəkənd	Axuryan	02.03.1940
13	Quləli	Karmirgyuğ	Kəvər	Kamo	01.06.1940
14	Mahmudcuq	Pemzaşen	Ərtik	Artik	02.03.1940
15	Mahmudlu	Çaykənd	Qafan	Qapan	01.06.1940
16	Məçidli	Nor Kyank	Ərtik	Artik	01.06.1940
17	Məlikgyuğ	Tsaxkavan	Karvansaray	İcevan	02.03.1940
18	Samadərvış	Çknax	Abaran	Aparan	01.06.1940
19	Sisyan	Hatsavan	Qarakilsə	Sisyan	02.03.1940
20	Söyütlü	Samaxpyur	Ağın	Ani	02.03.1940
21	Şahab	Mayakovski	Ellər	Abovyan	11.04.1940
22	Şenatağ	Lemaşen	Qarakilsə	Sisyan	02.03.1940
23	Şıxlar ⁷⁶	Qızıl Şəfəq	Qarakilsə	Sisyan	02.03.1940
24	Yeritsatumb	Bartsravan	Gorus	Qoris	01.06.1940
25	Yuxarı Pirtikən	Tsaxkasar	Talın	Talın	02.03.1940

⁷³**İmirxan** toponimi imir (eymur tayfa adının fonetik forması) türk tayfasının adına xan sözünün qoşulmasından əmələ gəlmişdir və “eymur//imir tayfasından olan xana məxsus kənd” mənasını ifadə edir (2, s. 331).

⁷⁴**Qızılvəng** toponimi qırmızı mənasında işlənən qızıl və kilsə sözünün sinonimi olan vəng sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Kənddə albanlara məxsus qırmızı rəngdə kilsə olduğu üçün Qızılvəng (Qızılkilsə) adlandırılmışdır (2, s. 221).

⁷⁵**Qonaqqıran** toponimi qədim türk dilində “dayanacaq”, “istirahət yeri” mənasında işlənən qonaq sözü ilə, “düşərgə”, “maldarların müvəqqəti dayanacaq yeri” mənasında işlənən kuren //kran sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s. 235).

⁷⁶**Şıxlar** toponimi qazax türk tayfasından olan şeyxlər (şıxlar) etnonimindən əmələ gəlmişdir (2, s. 657).

II Dünya müharibəsinin başlanması ilə əlaqədar Ermənistan SSR-də yaşayış məntəqələrinin adlarının- türk mənşəli toponimlərin dəyişdirilməsi əməliyyatı dayan- dırılmışdır. II Dünya müharibəsi başa çatdıqdan dərhal sonra, 1945-ci il iyun ayının 30-da Ermənistandakı türk mənşəli yer adlarının dəyişdirilməsi əməliyyatı davam etdirilmişdir. Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 30 iyun 1945-ci il tarixli fərmanı ilə Qazarapad (Qəmərli r-nu), 1945-ci il sentyabrın 4-dəki fərmanı ilə Qəmərli rayonunun adı dəyişdirilərək Artaşat qoyulmuşdur. Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 20 avqust 1945-ci il tarixli fərmanı ilə Qəmərli rayonunun Arpavar, Aşağı Ağbaş, Becazlı, Bitlicə, Çıqdamlı, Doqquz, Gödəkli, Qaradağlı, Mehrablı, Muğamlı, Oğurbəyli, Yuxarı Quylasar, Toxaşalı, Zöhrablı yaşayış məntəqələrinin, 4 sentyabr 1945-ci il tarixli fərmanı ilə Qəmərli yaşayış məntəqəsinin adı dəyişdirilmişdir.

“Ermənistanın inzibati ərazi bölgüsü”ndə (rus dilində, İrəvan, 1976, s.259) Muğamlı kəndinin yeni adının Muğam, əvvəlki adının Muğamlı olduğunu əks etdirən cədvəldə kəndin adının Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 4 aprel 1946-cı il tarixli fərmanı ilə dəyişdirildiyi göstərilmişdir ki, bu da həqiqətə uyğun deyil.

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il dekabrın 12-dəki fərmanı ilə Ağzıbir (Kəvər r-nu), Ağkilsə, Aralix, Bacoğlu, Çıraxlı, Çloxan, Daharlı, Düzkənd, Kiçik Qarakilsə, Ktçik Kəpənək, Təpədölek, Toparlı, Yasovul (Düzkənd r-nu), Aşağı Adıyaman, Aşağı Gözəldərə, Kəsikbaş, Yuxarı Adıyaman (Qaranlıq r-nu) toponimlərinin adı dəyişdirilmişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Ağzıbir ⁷⁷	Lçap	Kəvər	Kamo	07.12.1945
2	Ağkilsə	Kraşen	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
3	Aralix	Yerezqavors	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
4	Arpavar	Lusakert	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
5	Aşağı Ağbaş	Arevşat	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
6	Aşağı Adıyaman	Nerkin Getaşen	Qaranlıq	Martuni	07.12.1945
7	Aşağı Gözəldərə	Vardenis	Qaranlıq	Martuni	07.12.1945

⁷⁷Ağzıbir toponimi “tək bir çıxacağı olan yer”, “kiçik dağ yolu” mənasında işlənən ağzıbir sözü əsasında formalaşmışdır. Kənd adını yerləşdiyi əraziyə görə almışdır. Toponimin yaranması Göyçə gölünə yalnız quru ilə çıxışı (ağzı) olan yarımada ilə bağlıdır (2, s. 33-34).

1	2	3	4	5	6
8	Bacoğlu	Haykavan	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
9	Becazlı ⁷⁸	Vostan	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
10	Bitlicə ⁷⁹	Bartsraşen	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
11	Çırxalı ⁸⁰	Crarat	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
12	Çıqdamlı (Çıqdamlu)	Azatavan	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
13	Çloxan ⁸¹	Beniamin	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
14	Daharlı ⁸²	Qetk	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
15	Doqquz ⁸³	Kanaçut	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
16	Düzkənd	Axuryan	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
17	Gödəkli ⁸⁴	Mrqavan	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
18	Kəsikbaş	Lemakert	Qranlıq	Martuni	07.12.1945
19	Kiçik Qarakilsə	Azatan	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
20	Ktçik Kəpənək	Hovit	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
21	Qazarapat	İsahakyan	Ağın	Ani	30.06.1945
22	Qaradağlı ⁸⁵	Tsaxkaşen	Vedi	Artaşat	20.08.1945
23	Qəmərli ⁸⁶	Artaşat	Qəmərli	Artaşat	04.09.1945
24	Mehrablı	Vardaşen	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
25	Muğamlı	Muqam	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
26	Oğurbəyli ⁸⁷	Berkanuş	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945

⁷⁸ **Becalı** toponiminin ilkin forması Bekciqazlu olmuş və mənbələrdə qeyd edilmişdir. Kəndin adı Becazlı formasında sabitləşmişdir. Toponim qədim türk dilində “möhkəm”, “bərk” mənasında işlənən bek sözü ilə qaz (kas) türk etnoniminin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Toponim sonundakı -lı mənsubluq bildirən şəkilçidir (2, s. 132)

⁷⁹ **Bitlicə** toponimi türk mənşəli bitli etnoniminə -cə şəkilçisinin artırılması yolu ilə düzəlmişdir (2, s.139).

⁸⁰ **Çırxalı** toponimi çirəq (<şirak < sirak) etnoniminə -lı mənsubluq bildirən şəkilçisinin artırılması ilə əmələ gəlib “çirəq (şirak-sirak) tayfasına mənsub yaşayış yeri, kənd” deməkdir. Qızılbaş tayfalarından birinin adı da “çıraqlılar”dır (2, s. 615-616).

⁸¹ **Çiloxan** toponimi erməni mənbələrində Çilovxan, Çlovxanlı, Çlovxan, Celoxan kimi də göstərilir. Toponim muğanlı tayfasından olan çilovxanlı nəsil adı əsasında (əmələ gəlmişdir (2. s. 613-614).

⁸² **Daharlı** toponimi qoraqoyunlu türk tayfasının bir qolu olan duharlı etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 258).

⁸³ **Doqquz** toponimi oğuzların dülqədirlı tayfasından olan doqquz etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 282-283).

⁸⁴ **Gödəkli** toponimi qazaxlar türk tayfasına mənsub olan gödəkli etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 436).

⁸⁵ **Qaradağlı** toponimi böyük türk tayfası qızılbaşlardan olan qaradağlı tayfasının adı əsasında əmələ gələn etnotoponimdir (2, s. 190).

⁸⁶ **Qəmərli** toponimi qəmər (antik mənbələrdə kimmer) türk tayfa adına mənsubluq bildirən -li şəkilçisinin artırılması ilə əmələ gəlib “qəmər (kimmer) tayfasının yaşadığı kənd” mənasını bildirir (2, s. 216).

⁸⁷ **Oğurbəyli** toponimi oğuz türk tayfasının adını əks etdirən oğur və bəyli sözlərindən əmələ gəlmişdir. Toponim əvvəlindəki oğur sözü oğuz etnonimini əks etdirir. Oğuz və oğur sözləri eyni mənəlidir. Oğuzların qardaşı olan oğurlar onlardan miladdan öncəki zamanlarda ayrılmışdılar. Qərbə doğru yayılanların dilində «z» hərfinin yerini zamanla «r» hərfi almışdır. Onun üçün Qərb türklərinə (Oğuzlara) “r”-lı danışanlar», Şərq oğuzlarına isə “z”-lı danışanlar» deyilmişdir (2, s.481-482).

1	2	3	4	5	6
27	Təpədölək ⁸⁸	Arevik	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
28	Toparlı ⁸⁹	Hatsik	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
29	Toxanşalı	Masis	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
30	Yasovul	Hovuni	Düzkənd	Axuryan	07.12.1945
31	Yuxarı Adıyaman	Verin Getaşen	Qaranlıq	Martuni	07.12.1945
32	Yuxarı Quylasar	Bambakavan	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945
33	Zöhrablı	Mrqanuş	Qəmərli	Artaşat	20.08.1945

Ermənistan SSR-dəki ermənilərin sayını artırmaq üçün yollar aranırdı. Bu məsələni həll etmək məqsədilə xaricdə yaşayan ermənilərin indiki Ermənistan ərazisinə köçürülməsini təşkil etmək lazım idi. Buna görə də ilk növbədə xaricdə yaşayan ermənilər, xüsusilə yoxsul, kasıb ermənilərin arasında təbliğat aparıldı. Onlara Ermənistan SSR-də “ağ gün” vəd etdilər, onların “ana vətənə” gəlmələri üçün sovet təbliğat maşınından istifadə etdilər. Hətta evlə, işlə təmin olunmaları ilə bağlı təminat verilməsi xüsusilə önə çəkiliirdi. Bununla da gələcəkdə azərbaycanlıların öz tarixi-etnik torpaqlarından qovulmaları üçün bir daha real zəmin hazırlandı və indiki Ermənistanda demoqrafik vəziyyətin ermənilərin xeyrinə dəyişdirilməsinə nail olundu.

SSRİ Nazirlər Soveti 1945-ci ilin noyabrında xaricdə yaşayan ermənilərin (Ermənistan SSR hökumətinin təklifi əsasında) Ermənistan SSR-yə köçürülməsi üçün qərar qəbul etdi. Bu məqsədlə Ermənistan SSR Nazirlər Soveti yanında xaricdən köçürülən ermənilərin qəbulu və yerləşdirilməsi üzrə dövlət komitəsi yaradıldı.

1946-cı ilin əvvəlində Ermənistan SSR Nazirlər Soveti xaricdə yaşayan 130 min erməninin köçürülməsi ilə bağlı SSRİ Nazirlər Sovetinə müraciət etmişdir. Həmin müraciətdə göstərilir ki, respublika hökumətinin ildə 29 min erməni qəbul edib yerləşdirməyə imkan və şəraiti vardır. Təkcə 1946-cı ildə 50.920 nəfər xaricdən gələn erməni Ermənistan SSR ərazisində yerləşdirilmişdir⁹⁰.

Ermənilərin indiki Ermənistana gəlməsi ilə Azərbaycan, türk mənşəli toponimlərin dəyişdirilməsi sürətləndirilmişdir. Belə ki, 1946-cı ildə Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti indi Ermənistan adlanan Qərbi Azərbaycanda bilavasitə Azərbaycan dili əsasında izah edilən 120 yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirilməsi ilə bağlı on iki dəfə fərman vermişdir: yanvarın 12-də, fevralın 12-də, martın 1-də, aprelin 4-də, aprelin 26-da, mayın 31-də, iyulun 15-də, avqustun 12-də, sentyabrın 10-da, oktyabrın 20-də, noyabrın 12- də və dekabrın 12-də. Təkcə 1946-cı ilin aprel

⁸⁸**Təpədölək** toponimi Azərbaycan dilində “qayalıq, dağlıq yer” mənasında işlənən təpə sözü ilə “KitabiDədə Qorqud” dastanında adı çəkilən Dönə bilməz Dölək Uran şəxs adındakı Dölək sözü əsasında əmələ gəlib. “Döləyə məxsus təpəyanında kənd” anlamını verir (2, s. 548-549).

⁸⁹**Toparlı** toponimi “yığcam”, “toplu” mənasında işlənən toparlı sözü əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 553)

⁹⁰История армянского народа (с древнейших времен до наших дней), под ред. М.Т.Нерсисяна, Ереван: Луйс, 1980,с.365-366.

ayında Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 2 dəfə kənd adlarının dəyişdirilməsinə dair fərman vermişdir.

1946-cı ildə Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 10 sentyabr tarixli fərmanla Keşişkənd rayonunda 8 kəndin, Qarakilsə rayonunda 3 kəndin, 1 aprel tarixli fərmanla yenə Quqark rayonunda 1 kəndin (Yaqublu), 4 aprel tarixli fərmanla Ellər rayonunda 6, Sərdarabad rayonunda 8, Üçkilsə rayonunda 6, Kəvər rayonunda 1, Vedi rayonunda 3, Zəngibasar rayonunda 2, Nairi rayonunda 2 (1946-cı ildə adları dəyişdirilən kəndlər Əştərək rayonunun tabeliyində olmuşdur), Quqark rayonunda 2 toponim olmaqla 30 toponim, 26 aprel tarixli fərmanla Hamamlı rayonunda 10, Yelenovka rayonunda 3, Düzkənd rayonunda 10, Ağbaba rayonunda 3, Ellər rayonunda 1 toponim olmaqla 27 toponim dəyişdirilmişdir.

1946-cı ildə Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 31 may tarixli fərmanla Ərtik rayonunda 8 kəndin, Axta rayonunda 1 kəndin, 15 iyul tarixli fərmanla Abaran rayonunda 6, Ərtik rayonunda 1, Üçkilsə rayonunda 1, Alagöz rayonunda 4 kəndin, 12 avqust tarixli fərmanla Basarkeçər rayonunda 3 kəndin, 10 sentyabr tarixli fərmanla Keşişkənd rayonunda 9, Qarakilsə rayonunda 3 kəndin, 12 noyabr tarixli fərmanla Talin rayonunda 9, Qızılqoç rayonunda 8, Paşalı rayonunda 2 kəndin adı dəyişdirilmişdir.

Ümumiyyətlə, 1946-cı ildə Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanları ilə Qərbi Azərbaycanın 22 rayonunda 120 türk mənşəli toponim dəyişdirilmişdir. Belə ki, Ellər rayonunda 7, Hamamlı rayonunda 10, Sərdarabad rayonunda 8, Talin rayonunda 12, Keşişkənd rayonunda 8, Paşalı rayonunda 2, Ərtik rayonunda 9, Üçkilsə rayonunda 7, Düzkənd rayonunda 9, Basarkeçər rayonunda 3, Abaran rayonunda 6, Kəvər rayonunda 1, Qızılqoç rayonunda 12, Vedi rayonunda 3, Zəngibasar rayonunda 2, Ağbaba rayonunda 3, Yelenovka rayonunda 4, Qarakilsə rayonunda 3, Alagöz rayonunda 5, Quqark rayonunda 3, Nairi rayonunda 2, Axta rayonunda 1 türk mənşəli toponim dəyişdirilərək erməni dilli toponimlərlə əvəz edilmişdir.

	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Avdalar	Hatsavan	Ellər	Abovyan	04.04.1946
2	Ağazor	Katnaxpyur	Ellər	Abovyan	04.04.1946
3	Ağbulaq	Lusaxpyur	Hamamlı	Spitak	26.04.1946

1	2	3	4	5	6
4	Ağcaarx	Arevik	Sərdarabad	Oktemberyan	04.04.1946
5	Adıyaman	Qarnohvit	Talin	Talin	12.11.1946
6	Aynazor	Ağavnadzor	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	10.09.1946
7	Aysəsi	Qızılgül	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	10.09.1946
8	Almalı	Xndzorut	Paşalı	Vayk	12.11.1946
9	Armudlu	Tufaşen	Ərtik	Artik	31.05.1946
10	Armudlu	Tanzut	Sərdarabad	Oktemberyan	04.04.1946
11	Artiz ⁹¹	Gexart	Ellər	Abovyan	04.04.1946
12	Arpa	Areni	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	10.09.1946
13	Aşağı Ağcaqala	Nerkin Bazmaberd	Talin	Talin	12.11.1946
14	Aşağı Əylənli	Lenuği	Üçkilsə	Eçmiədzin	04.04.1946
15	Aşağı Qanlıca	Vahramaberd	Düzkənd	Axuryan	26.04.1946
16	Aşağı Qaraqoymaz	Nerkin Sasunaşen	Talin	Talin	12.11.1946
17	Aşağı Zağalı	Tsovak	Basarkeçər	Vardenis	12.08.1946
18	Bazarcıq ⁹²	Arayi	Abaran	Aparan	15.07.1946
19	Başkənd	Akunk	Ellər	Abovyan	04.04.1946
20	Başkənd	Saralanc	Ərtik	Artik	31.05.1946
21	Başkənd	Geğarkunik	Kəvər	Kamo	04.04.1946
22	Bədəl	Yexeknut	Sərdarabad	Oktemberyan	04.04.1946
23	Bozyoxuş ⁹³	Musaelyan	Qızılqoç	Qukasyan	12.11.1946
24	Böyük Vedi	Vedi	Vedi	Ararat	04.04.1946
25	Böyük Keyti	Keti	Düzkənd	Axuryan	26.04.1946
26	Böyük Şiştəpə ⁹⁴	Sepasar	Qızılqoç	Qukasyan	12.11.1946
27	Cəfərabad	Arqavand	Zəngibasar	Masis	04.04.1946
28	Cəfərabad	Getaşen	Sərdarabad	Oktemberyan	04.04.1946
29	Cələb	Cradzor	Ağbaba	Amasiya	26.04.1946
30	Ciftəli	Zuyqaxpyur	Qızılqoç	Qukasyan	12.11.1946
31	Cızıxlar ⁹⁵	Tsokamarq	Qızılqoç	Qukasyan	12.11.1946
32	Çırçır	Varser	Yelenovka	Sevan	26.04.1946

⁹¹ **Artiz** toponimi qədim türk dilində “ardıc, ardıc kolu” mənasında işlənən artız sözündən əmələ gəlmişdir (2, s.77).

⁹² **Bazarcıq** toponimi bazar (basar) türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 113).

⁹³ **Bozyoxuş** toponimi Azərbaycan dilində “otsuz, çılpaq, meşəsiz” mənasında işlənən boz sözü ilə “dik, dağa, təpəyə qalxan yol” mənasında işlənən yoxuş sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s. 143).

⁹⁴ **Böyük Şiştəpə** toponimi Azərbaycan dilində “dağın, təpənin zirvəsi, ən yüksək nöqtəsi” mənasında işlənən şiş sözü ilə “kiçik dağ” mənasında işlənən təpə sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. “Böyük” sözü fərqləndirici əlamət bildirir (2, s. 185).

⁹⁵ **Cızıxlar** toponimi türk dilində “sərhəd”, “hüdud”, “mərz” mənasında işlənən cızıq sözündən əmələ gəlmişdir (2, s. 616).

1	2	3	4	5	6
33	Çorlu ⁹⁶	Lernantsk	Qızılqoç	Qukasyan	12.11.1946
34	Çotur ⁹⁷	Sarameç	Hamamlı	Spitak	26.04.1946
35	Çubuxçu ⁹⁸	Vardanaşen	Sərdarabad	Oktemberyan	04.04.1946
36	Danagirməz	Hovit	Abaran	Aparan	15.07.1946
37	Dərəbaş ⁹⁹	Darbas	Qarakilsə	Sisyan	10.09.1946
38	Dədəli ¹⁰⁰	Yexnik	Talin	Talin	12.11.1946
39	Dərbənd	Karmirakar	Düzkənd	Axuryan	26.04.1946
40	Dərəgyuğ	Saragyug	Qızılqoç	Qukasyan	12.11.1946
41	Dirəklər ¹⁰¹	Kamut	Düzkənd	Axuryan	26.04.1946
42	Düzxaraba	Artaşen	Qızılqoç	Qukasyan	12.11.1946
43	Erdəpin	Yexegis	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	10.09.1946
44	Əfəndi	Noradzor	Hamamlı	Spitak	26.04.1946
45	Əlibəyli	Atarbekyan	Üçkilsə	Eçmiədzin	04.04.1946
46	Əyar ¹⁰²	Aqarakadzor	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	10.09.1946
47	Goravan ¹⁰³	Yenikənd	Vedi	Ararat	04.04.1946
48	Gödəkbulaq ¹⁰⁴	Qarçaxpyur	Basarkeçər	Vardenis	12.08.1946
49	Gözəldərə	Gexadzor	Alagöz	Araqadz	15.07.1946
50	Gözəldərə	Gexadiz	Ərtik	Artik	31.05.1946
51	Gözlü ¹⁰⁵	Akunk	Talin	Talin	12.02.1946
52	Göyyoxuş	Saralanc	Hamamlı	Spitak	26.04.1946

⁹⁶**Çorlu** toponimi türk mənşəli çor etnoniminə mənsubluq bildirən -lu şəkilçisinin qoşulması əsasında əmələ gəlmişdir. “Çor tayfasının kəndi, yaşayış yeri” mənasını bildirir (2. s. 621).

⁹⁷**Çotur** toponimi türk dilində “uc, kənar” mənasında işlənən çotur sözü əsasında formalaşmışdır (2, s. 622).

⁹⁸**Çubuxçu** toponimi çubuxlu türk etnoniminin fonetik forması olan çubuxçu tayfa adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 623).

⁹⁹**Dərəbaş** toponimi Azərbaycan dilində “iki dağ arasında çuxur” mənası bildirən dərə sözünə türk dillərində “dağın başı”, “zirvə” mənasında işlənən bas sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s. 273).

¹⁰⁰**Dədəli** toponimi təkcə türk tayfasının bir tirəsi olan dədə etnoniminə mənsubluq bildirən -li şəkilçisinin qoşulması əsasında əmələ gəlib. Cavanşir tayfasının bir qolu da dədəli adlanırdı. Bu tayfa Arasbar sancığında, Xan arxı kənarında qışlayıb, trəvan əyalətinin sərhəddində yaylayırdı. “Dədə tayfasının yaşadığı kənd” mənasını ifadə edir (2, s. 266).

¹⁰¹**Dirəklər** toponimi qədim terekilər (dirəklər) türk tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir. Terekilər (direklər) XIII-XIV əsrlərdə Anadolu yarımadasında yaşamışlar (2, s. 281).

¹⁰²**Əyar** toponimi “öz təşkilatı olan və varlılar hesabına kasıblara köməklik məqsədini güdən şəhər yoxsullarından ibarət təbəqə” mənasını bildirən ayarı sözü əsasında (338, s.574) düzəlmişdir (2, s.50).

¹⁰³**Goravan** toponimi qədim türk dilində “mal-qara üçün pəyə”, “həyə” mənasında işlənən kora sözünə, urartu dilində “ölkə, yer” mənasında işlənən “ebani”, “abani” sözünün fonetik forması olan avan (van) sözünün qoşulması əsasında əmələ gəlmişdir. Kəndin adı 1728-ci il tarixdə tərtib edilmiş «İrəvan əyalətinin icmal dəftəri»ndə Kürəvan kimi qeyd edilmişdir. Toponimin Kürəvan formasının kökünü kürə sözü təşkil edir. Bu söz də qədim türk dilində kura formasında “mal-qara pəyəsi” mənasını ifadə edir. Deməli, kora və kura eyni mənə bildirən müxtəlif fonetik formaya malik sözlərdir. Gorovan toponimi “mal-qara saxlanılan yer” mənasını bildirir (2, s.421-422).

¹⁰⁴**Gödəkbulaq** toponimi Azərbaycan dili şivələrində “qısa, uzun olmayan” mənasında işlənən gödək və bulaq hidroterminin birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.425).

¹⁰⁵**Gözlü** toponimi gözlü türk tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2. s. 426-427).

1	2	3	4	5	6
53	Goran ¹⁰⁶	Qoqaran	Hamamlı	Spitak	26.04.1946
54	Gülablı	Dzoraqlux	Abaran	Aparan	15.07.1946
55	Güllübulaq	Vardaxpyur	Qızılqoç	Qukasyan	15.07.1946
56	Hacı Xəlil	Tsaxkovit	Alagöz	Araqadz	15.07.1946
57	Hacı Qara	Makaraşen	Quqark	Quqark	01.03.1946
58	Xznauz	Araqats	Üçkilsə	Eçmiədzin	04.04.1946
59	İlanlı ¹⁰⁷	Çaybasar	Ağbaba	Amasiya	26.04.1946
60	İlxıyabi	Ayqabats	Düzkənd	Axuryan	26.04.1946
61	İpəkli	«Masis» sovxozu	Zəngibasar	Masis	04.04.1946
62	Kələkarx ¹⁰⁸	Şenavan	Sərdarabad	Oktemberyan	04.04.1946
63	Kiçik Keyti	Lemantsk	Düzkənd	Axuryan	26.04.1946
64	Kiçik Şiştəpə	Pokr Sepasar	Qızılqoç	Qukasyan	12.12.1946
65	Korbulaq	Tsaxkaşen	Qızılqoç	Qukasyan	20.10.1946
66	Qaçğan ¹⁰⁹	Lernavan	Hamamlı	Spitak	26.04.1946
67	Qanlı (Qanlı Allahverdi) ¹¹⁰	Qamışlı	Basarkeçər	Vardenis	12.08.1946
68	Qaraboya	Xnqoyan	Hamamlı	Spitak	26.04.1946
69	Qarabulaq	Yerincatap	Abaran	Aparan	15.07.1946
70	Qaraqula	Getap	Talin	Talin	12.11.1946
71	Qaral ¹¹¹	Qatnacur	Hamamlı	Spitak	26.04.1946
72	Qaraməmməd	Meğraşat	Ağbaba	Amasiya	26.04.1946
73	Qaracoran ¹¹²	Aragyuğ	Nairi	Nairi	04.04.1946
74	Qaltaxçı ¹¹³	Artagyug	Hamamlı	Spitak	26.04.1946
75	Qazançı ¹¹⁴	Meğraşen	Ərtik	Artik	31.05.1946
76	Qəmərli ¹¹⁵	Medzamor	Üçkilsə	Eçmiədzin	15.07.1946

¹⁰⁶**Goran** toponimi şahsevən türk tayfasından olan goran etnonimiasasında yaranmışdır (2, s. 422-423).

¹⁰⁷**İlanlı** toponimi ilanlı etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 326-327).

¹⁰⁸**Kələkarx** toponimi Azərbaycan dilinin cənub dialektində “yan tərəfləri daşla hörülmüş ağıl, heyvan salınan yer” mənasında işlənən kələk sözü ilə arx sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.384).

¹⁰⁹**Qaçğan** toponimi qaçğan türk tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.213).

¹¹⁰**Qanlı Allahverdi** - Kəndin ilk adı Qanlı Allahverdi olmuşdur. Sonradan Allahverdi şəxs adı ixtisar olunmuş, kənd Qanlı adlanmışdır. toponim türk tayfalarından biri olan qanlı etnonimindən (və Allahverdi şəxs adından əmələ gəlmişdir. “Qanlı tayfasından olan Allahverdiyə məxsus kənd” mənasını ifadə edir (2,s.177).

¹¹¹**Qaral** toponimi qarael (>qaral) türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir. “Böyük el, tayfa” mənasını ifadə edir (2, s. 104).

¹¹²**Qaracoran** toponimi xəzərlərin qaraçor (> qaracor) türk etnoniminə cəmlilik bildirən -an şəkilçisinin artırılması ilə əmələ gəlib “qaraçor (> qaracor) tayfasının yaşadığı yer” mənasını ifadə edir (2, s. 205-206).

¹¹³**Qaltaxçı** toponimi qaltax (koltak) etnoniminə -çı şəkilçisinin qoşulmasından əmələ gəlmişdir (2, s.175).

¹¹⁴**Qazançı** toponimi qədim türk mənşəli bulqar tayfasından olan qazan tayfasının adına -çı şəkilçisinin artırılması ilə düzəlmişdir (2, s.168).

¹¹⁵**Qəmərli** toponimi qəmər (antik mənbələrdə kimmer) türk tayfa adına mənsubluq bildirən -li şəkilçisinin artırılması ilə əmələ gəlib “qəmər (kimmer) tayfasının yaşadığı kənd” mənasını bildirir (2, s. 216-217).

1	2	3	4	5	6
77	Qızılörən ¹¹⁶	Şenavan	Hamamlı	Spitak	26.04.1946
78	Qıpçaq ¹¹⁷	Ariç	Ərtik	Artik	31.05.1946
79	Qırmızı	Karmraşen	Talin	Talin	12.11.1946
80	Qırxdəyirman ¹¹⁸	Xnaberd	Alagöz	Araqadz	15.07.1946
81	Qılıçyataq ¹¹⁹	Suser	Talin	Talin	12.11.1946
82	Qorçulu ¹²⁰	Mqraşad	Sərdarabad	Oktemberyan	04.04.1946
83	Qulucan	Spandaryan	Ərtik	Artik	31.05.1946
84	Qurdbulaq	Krasar	Qızılqoç	Qukasyan	12.01.1946
85	Qurdqulaq ¹²¹	Boloraberd	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	10.09.1946
86	Quşçu ¹²²	Keçut	Paşalı	Vayk	12.11.1946
87	Qutniqışlaq	Hovtaşen	Ərtik	Artik	15.07.1946
88	Məzrə	Bartsravan	Qarakilsə	Sisyan	10.09.1946
89	Məlikkənd	Məlikgyuğ	Alagöz	Araqadz	15.07.1946
90	Molla Musa	Voskeask	Düzkənd	Axuryan	26.04.1946
91	Muncuqlu	Tsilkar	Alagöz	Araqadz	15.07.1946
92	Ortakənd	Qladzor	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	10.09.1946
93	Ortakilsə	Maisyan	Düzkənd	Axuryan	26.04.1946
94	Ocaq qulu	Arapi	Düzkənd	Axuryan	26.04.1946
95	Ördəkli ¹²³	Lçaşen	Yelenovka	Sevan	26.04.1946
96	Reyhanlı	Hayqavan	Vedi	Ararat	04.04.1946
97	Saçlı ¹²⁴	Noraşen	Abaran	Aparan	15.07.1946

¹¹⁶**Qızılörən** toponimi Azərbaycan dilində qırmızı (torpağın süxurunun rənginə görə) mənasında işlənən qızıl sözü ilə türk dilində “xarabalıq, uçulmuş divar” mənasında işlənən ören sözünün (birləşməsindən əmələ gəlmişdir. “Türklər, sahib olduqları ölkələrin adlarını dəyişdirmədikləri kimi, qədim zamanlardan qalma kənd və şəhər xarabalıqlarının yaxınlığında yerləşdikləri zamanda bu xarabalara ören və ya viran adını vermişlər. Bu adın əvvəlinə ya mənsub olduqları tayfa, oymaq, obanın adını, ya da torpağın rənginə görə ağ, qara, qızıl kimi sifətlər əlavə edərək yeni adlar yaratmışlar” (2, s.223-224).

¹¹⁷**Qıpçaq** toponimi qədim türk tayfalarından olan qıpçaq etnonimi) əsasında yaranmışdır (2, s.227).

¹¹⁸**Qırxdəyirman** toponimi türk dilində söz birləşməsi daxilində qırx sözünün həm də kiçik mənasını ifadə etdiyini (kırk ambar) nəzərə alıb bu qənaətə gəlmək olar ki, Qırxdəyirman “kiçik dəyirman” mənasını ifadə edir (2, s.228).

¹¹⁹**Qılıçyataq** toponimi Azərbaycan dilində “hündür bir yerin təpəsi”, “dikdir, yolun başı” mənasında işlənən qılıç sözünün “payızda, qışda qoyun-quzu, mal-qara saxlanılan yer” mənasında işlənən yataq sözünə qoşulması ilə əmələ gəlmişdir (2, s. 138-139).

¹²⁰**Qorçulu** toponimi Səfəvilər dövründə yaranan şah qvardiyasını bildirən qorçu sözünə mənsubluq bildirən –lu şəkilçisinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. “Qorçulara mənsub, qorçuların yaşadığı kənd” mənasını ifadə edir. Qorçulu sonradan nəsil mənasını kəsb etmişdir (2, s.236-237).

¹²¹**Qurdqulaq** toponimi qurd türk etnonimi ilə türk dilində “dərə, çuxur, çökəklik” mənasında işlən kulak (qulaq -İ.B.) sözü (əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.248).

¹²²**Quşçu** toponimi qədim quşçu türk etnonimi əsasında yaranmışdır (2, s. 253).

¹²³**Ördəkli** toponimi türk tayfalarından biri olan qızılbaşlara məxsus ördəkli) etnonimi əsasında formalaşmışdır (2, s.490-491).

¹²⁴**Saçlı** toponimi erməni mənbələrində həm də Sacılı formasında qeyd edilmişdir. Z. Qorqodyanın əsərində kəndin qədim adının Sacılı olduğuna əsaslanıb qeyd edə bilirik ki, toponim Sacilər (> sacılı >saçlı - İ.B.) türk adı əsasında formalaşmışdır (2, s.516).

1	2	3	4	5	6
98	Samurlu ¹²⁵	Sarapat	Qızılqoç	Qukasyan	12.11.1946
99	Sarımsaxlı	Karaberd	Quqark	Quqark	04.04.1946
100	Saybalı ¹²⁶	Samakunk	Qarakilsə	Sisyan	10.09.1946
101	Sonqurlu ¹²⁷	Hayrenyats	Ərtik	Artik	31.05.1946
102	Susuz	Tsamasar	Talin	Talin	12.02.1946
103	Şəhriz	Geğamavan	Yelenovka	Sevan	26.04.1946
104	Şırşır	Varser	Yelenovka	Sevan	26.04.1946
105	Şirəqala	Vardenut	Abaran	Aparan	15.07.1946
106	Tayçarıq ¹²⁸	Meğradzor	Axta	Hrazdan	31.05.1946
107	Tecrabək ¹²⁹	Dzoraxpyur	Ellər	Abovyan	04.04.1946
108	Təpədibi ¹³⁰	Haykavan	Sərdarabad	Oktemberyan	04.04.1946
109	Təzəkənd	Nor Gyuğ	Ellər	Abovyan	04.04.1946
110	Tomardaş ¹³¹	Vardakar	Ərtik	Artik	31.05.1946
111	Tulnəbi ¹³²	Saralanc	Nairi	Nairi	04.04.1946
112	Varmaziyar	Arevaşat	Üçkilsə	Eçmiədzin	04.04.1946
113	Yaqublu	Meğrut	Quqark	Quqark	04.04.1946
114	Yengicə ¹³³	Qandzak	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	10.09.1946
115	Yaşıl	Kakavadzor	Talin	Talin	12.11.1946

¹²⁵ **Samurlu** toponimi qədim türk mənşəli samur etnoniminə mənsubluq bildirən -lu şəkilçisinin artırılması ilə düzəlib, “samur tayfasına mənsub yer” deməkdir (2,s.507).

¹²⁶ **Saybalı** toponimi qədim türk dilində “vulkan mənşəli daşlıq”, “düzənlik, düzəngah, səhra” mənasında işlənən say sözü ilə “sığmacaq, şəhər, qala” mənasında işlənən balıq (balık, baluq) sözü əsasında formalaşmışdır. Saybalı toponiminin ikinci komponenti olan “balı” sözünün sonunda “q” samiti düşmüşdür. M. Kaşğari arqı tayfasının yaşadığı şəhərin adının da Balu olduğunu qeyd edir və təbii ki, M. Kaşğarinin adını çəkdiyi Balu toponimi “balıq” sözündən əmələ gəlmişdir (2, s.504).

¹²⁷ **Sonqurlu** toponimi oğuzların bayandır, beçənə, çavuldur, çəpni tayfalarının onqonu olan sunqur quş adı əsasında yaranan sonqurlu tayfa adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.528).

¹²⁸ **Tayçarıq** toponimi türk dilində «təpə» mənasında işlənən tay (tey) sözü ilə oğuzların çarık etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir. Türkmənlərin tayfalarından birinin də adı “çarık”adlanır (2, s.536-537).

¹²⁹ **Tecrabək** toponimi oğuzların dülqədirli tayfasından olan təcirli etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2,s.551).

¹³⁰ **Təpədibi** toponimi Azərbaycan dilində “dağ” mənasında işlənən təpə sözü ilə “dağın ətəyi” mənasında işlənən dib sözündən əmələ gəlmişdir və “təpə dibində olan kənd” mənasını ifadə edir (2,s.548).

¹³¹ **Tomardaş** toponimi türk dilində “yamyaşıl bitkilər və yeraltı (qrunt) sularla dopdolu bataqlıq, təpəcik, daşlıq, kəsəkli yer”, “dağda, meşəsiz yerdə bataqlıq” mənasında işlənən tomar sözündən və “dağ, qaya” mənasında işlənən daş sözündən əmələ gəlmişdir (2, s.552).

¹³² **Tulnəbi** toponimi qədim türk dilində “hasarlanmış, çəpərlənmiş yer” (быть огороженным) mənasında işlənən tul sözü ilə Nəbi şəxs adı əsasında əmələ gəlib “Nəbinin hasarlanmış, çəpərlənmiş yeri” mənasını bildirir (2, s. 557).

¹³³ **Yengicə** toponimi təzə mənasında işlənən yengi (ədəbi dilimizdə işlənən yeni sözünün dialekt variantı) sözü ilə -cə şəkilçisinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. «...yengi təxminən XIX əsrin ortalarına qədər əski formasını saxlamış, get-gedə n-nin tərkibində olan samitinin zəifləyib düşməsi ilə yeni (kursiv mənimdir -İ.B) şəklində sabitləşmişdir. Yengi sözünün özünə gəldikdə bu yalnız Azərbaycan dilində deyil, eyni zamanda bütün türk dilli xalqların yazısında müştərək bir orfoqrafiyaya malik olmuşdur (2, s.352).

1	2	3	4	5	6
116	Yuxarı Ağcaqala ¹³⁴	Verin Bazmaberd	Talin	Talin	12.01.1946
117	Yuxarı Əylənli ¹³⁵	Tsaxkunk	Üçkilsə	Eçmiədzin	04.04.1946
118	Yuxarı Qanlıca ¹³⁶	Marmaşen	Ellər	Axuryan	26.04.1946
119	Yuxarı Qaraqoymaz	Verin Sasunaşen	Talin	Talin	12.11.1946
120	Yuxarı Qarxın ¹³⁷	Crarat	Üçkilsə	Eçmiədzin	04.04.1946

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 3 fevral 1947-ci il tarixli fərmanı ilə Ağin rayonunda 7, Barana rayonunda 1 toponim, 10 aprel 1947-ci il tarixli fərmanı ilə Sərdarabad rayonunda 3 toponim, Quqark rayonunda 1 toponim dəyişdirilərək erməniləşdirilmişdir

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Bəbirli	Bartsaraşen	Ağin	Ani	03.02.1947
2	Buğdaşen	Baqravan	Ağin	Ani	03.02.1947
3	Çırpılı	Crapı	Barana	Noemberyan	03.02.1947
4	Daşqala	Karaberd	Ağin	Ani	03.02.1947
5	Evcilər	Arazap	Sərdarabad	Oktemberyan	10.04.1947
6	İydəli	Pştavan	Sərdarabad	Oktemberyan	10.04.1947
7	Kələli	Noraber	Ağin	Ani	03.02.1947
8	Qapılı	Qusanagyuğ	Ağin	Ani	03.02.1947
9	Mustuqlu	Lancik	Ağin	Ani	03.02.1947
10	Suvanverdi	Luysaxpyur	Ağin	Ani	03.02.1947
11	Şahalı	Vahaqni	Quqark	Quqark	10.04.1947
12	Uzunoba	Arqavand	Sərdarabad	Oktemberyan	10.04.1947

¹³⁴**Yuxarı Ağcaqala** toponimi Azərbaycan toponimiyasında fərqləndirici əlamət bildirən yuxarı sözü ilə türk dilində “ağımtıl, bazumtul çöl, yer” mənasında işlənən ağca sözünə qala sözünün qoşulması əsasında əmələ gəlib, “bozumtul torpaqda tikilən qalanın yanındakı yaşayış məntəqəsi” mənasını ifadə verir (2. 357).

¹³⁵**Yuxarı Əylənli** toponimi fərqləndirici əlamət bildirən yuxarı sözü ilə əylənli nəsil adı əsasında əmələ gəlmişdir. Əylənli tayfası F.Sümərin “Oğuzlar” əsərində əylənoğlu kimi qeyd edilir (2, s.365).

¹³⁶**Yuxarı Qanlıca** toponimi fərqləndirici əlamət bildirən yuxarı sözü ilə qanlı qədim türk tayfasının adına -ca şəkilçisinin qoşulması əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.360-361).

¹³⁷**Yuxarı Qarxın** toponimi Azərbaycan dilində fərqləndirici əlamət bildirən yuxarı sözü ilə oğuzların qarxın (mənbələrdə qarqın, karkın kimi göstərilir) türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2,s.363).

1948-ci il Ermənistan SSR-də yaşayan azərbaycanlılar üçün daha ağır olmuşdur. SSRİ Nazirlər Soveti 1947-ci il 23 dekabr tarixli “Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında” qərar qəbul etmişdir. Bu qərara əsasən Ermənistanın 23 rayonundan 100.000 azərbaycanlının Azərbaycana köçürülməsi planlaşdırılmışdır. Bu, Qərbi azərbaycanlılara vurulan ən ağır mənəvi zərbə idi. 1948-ci ilin mart ayının 10-da SSRİ Nazirlər Soveti azərbaycanlıların köçürülməsi ilə bağlı “Ermənistan SSR- dən kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-nin Kür-Araz ovalığına köçürülməsi ilə əlaqədar tədbirlər haqqında” ikinci qərarı qəbul etmişdir. Bu qərarla Ermənistan SSR-dən azərbaycanlıların köçürülməsinin konkret tədbirlər planı öz əksini tapmışdır. Bu qərarla SSRİ deyilən dövlət tərəfindən azərbaycanlıların öz tarixi-etnik torpaqlarından deportasiyası rəsmi şəkildə həyata keçirilmişdir. Eyni zamanda bu qərardan sonra indiki Ermənistanda türk mənşəli toponimlərin dəyişdirilməsi də davam etdirilmiş, onları birdəfəlik tarixdən silməyə başlamışlar.

1948-ci il aprelin 17-də Qarakilsə rayonunda 1, iyun ayının 21-də Qəmərli rayonunda 1, Ellər rayonunda 5, Nairi rayonunda 1, iyulun 15-də Axta rayonunda 1, Ərtik rayonunda 5, sentyabrın 10-da Abaran rayonunda 2, Vedi rayonunda 1, Quqark rayonunda 1 toponimin dəyişdirilməsi ilə bağlı Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti fərman vermişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Ağkənd	Aşotavan	Qarakilsə	Sisyan	17.04.1948
2	Ağcaqışlaq	Getaşen	Qəmərli	Artaşat	21.06.1948
3	Babakişi	Axavnadzor	Axta	Hrazdan	15.07.1948
4	Çanaxçı ¹³⁸	Sovetaşen	Vedi	Ararat	10.09.1948
5	Dəlləkli ¹³⁹	Zovaşen	Ellər	Abovyan	21.06.1948
6	Əliqırax	Blaraşen	Qəmərli	Artaşat	10.09.1948
7	Ketran ¹⁴⁰	Getameç	Nairi	Nairi	21.06.1948

¹³⁸Çanaxçı toponimi çanaxçı türk etnonimi əsasında əmələ gələn etnotoponimdir (2, s.603-604).

¹³⁹Dəlləkli toponimi mərzili tayfasının bir qolunu təşkil edən dəlləkli nəsil adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.269-270).

¹⁴⁰Nairi rayonu yaradılanadək -1972-ci ilədək Ketran kəndi 1946-cı ildə Kotayk rayonunun tabeliyində olmuşdur (20, s. 126) .

1	2	3	4	5	6
8	Kolagirən ¹⁴¹	Antaramut	Quqark	Quqark	10.09.1948
9	Kolqat	Geğanist	Ərtik	Artik	15.07.1948
10	Qaraqala	Sevaberd	Ellər	Abovyan	21.06.1948
11	Qaranlıq	Lusagyuğ	Abaran	Aparan	10.09.1948
12	Qaşqa	Vardaşat	Vedi	Ararat	10.09.1948
13	Qəzənfər	Araqats	Abaran	Aparan	10.09.1948
14	Sarıbaş ¹⁴²	Aykasar	Ərtik	Artik	15.07.1948
15	Şirvancıq ¹⁴³	Lemakert	Ərtik	Artik	15.07.1948
16	Talıboğlu	Musakert	Ərtik	Artik	15.07.1948
17	Tutiya	Saranist	Ellər	Abovyan	21.06.1948
18	Yeqanlar	Arevşat	Ərtik	Artik	15.07.1948

1949-cu ildə Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 29 aprel tarixli fərmanı ilə Qafan rayonunda 4, 26 sentyabr tarixli fərmanı ilə Hamamlı rayonunda 1, 1 dekabr tarixli fərmanı ilə Qəmərli rayonunda 6, Əştərək rayonunda 5, Zəngibasar rayonunda 2, Axta rayonunda 1 türk mənşəli toponim dəyişdirilərək tarix səhnəsindən silinmişdir:

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Aşağı Quylasar	Dimitrov	Qəmərli	Artaşat	01.12.1949
2	Başnalı ¹⁴⁴	Bağramyan	Qəmərli	Artaşat	01.12.1949
3	Darğalı ¹⁴⁵	Anastasavan	Qəmərli	Artaşat	01.12.1949
4	Dortnu ¹⁴⁶	Antaraşat	Qafan	Qapan	29.06.1949
5	Göykümbət	Geğanist	Zəngibasar	Masis	01.12.1949
6	Güdgüm	Geğanis	Qafan	Qapan	29.06.1949
7	Haxs	Zorap	Əştərək	Aştarak	01.12.1949
8	Hamamlı	Spitak	Hamamlı	Spitak	26.09.1949
9	İnəkli	Antarut	Əştərək	Aştarak	01.12.1949

¹⁴¹Kolagirən toponimi kolagirən türk etnonimi əsasında formalaşmışdır (2, s.400).

¹⁴²Sarıbaş toponimi monqolların tərkibində Cənubi qafqaza, , o cümlədən Qərbi azərbaycana gəlmiş sarıbaş türk etnonimi ilə bağlı yaranmışdır (2, s.510).

¹⁴³Şirvancıq toponimi türk mənşəli şirvan etnonimiasasında əmələ gəlmişdir (2, s.654).

¹⁴⁴Başnalı toponimi türk mənşəli başnalı tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.130-131).

¹⁴⁵Darğalı toponimi nəsil adı əsasında yaranmışdır.

¹⁴⁶Dortnu toponimi qıpçaq mənşəli durt (>dort -İ.B.) etnonimi əsasında yaranmışdır. F.Kırzioğluya görə, 1588-cı ildə qış Gəncə sancağında, yayı Zəngəzurda keçirən bir el dördnu adlanırdı (2, s.285).

1	2	3	4	5	6
10	Kələrə	Qukasavan	Zəngibasar	Masis	01.12.1949
11	Mağda	Lemarot	Əştərək	Aştarak	01.12.1949
12	Misxana	Hankavan	Axta	Hrazdan	01.12.1949
13	Məsimli	Aygepat	Qəmərli	Artaşat	01.12.1949
14	Patrinc	Voskehat	Əştərək	Aştarak	01.12.1949
15	Pirməzrə	Katnarat	Qafan	Qapan	29.06.1949
16	Təkiyə ¹⁴⁷	Bazmaxpyur	Əştərək	Aştarak	01.12.1949
17	Torpaq qala	Xnaberd	Qəmərli	Artaşat	01.12.1949
18	Yuxarı Ağbaş	Abovyan	Qəmərli	Artaşat	01.12.1949
19	Zeyvə ¹⁴⁸	David bəy	Qafan	Qapan	29.06.1949

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 19 aprel 1950-ci il tarixli fərmanı ilə Talin rayonunda 2, Abaran rayonunda 5, Qəmərli rayonunda 2, Gorus rayonunda 1, Paşalı rayonunda 1, Ağın rayonunda 2, Sərdarabad rayonunda 3, Kəvər rayonunda 1, Calaloğlu rayonunda 1, Meğri rayonunda 2, Alagöz rayonunda 1, 31 iyul 1950-ci il tarixli fərmanı ilə Talin rayonunda 5, Düzəkənd rayonunda 2, Ağın rayonunda 1, Ərtik rayonunda 1, Hamamlı rayonunda 1, Allahverdi rayonunda 1, Zəngibasar rayonunda 2, 04 sentyabr 1950-ci il tarixli fərmanı ilə Qəmərli rayonunda 1, 31 sentyabr 1950-ci il tarixli fərmanı ilə Qəmərli rayonunda 1, Sərdarabad rayonunda 1, Vedi rayonunda 1 türk mənşəli toponim dəyişdirilmişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Alagöz (Alaqəz) ¹⁴⁹	Araqadz	Talin	Talin	31.07.1950
2	Arpaçay stansiyası	Axuryan stansiyası	Düzəkənd	Axuryan	31.07.1950
3	Astazur stansiyası	Şvanidzor stansiyası	Meğri	Meğri	19.04.1950
4	Aşağı Dvin	Dvin	Qəmərli	Artaşat	19.04.1950

¹⁴⁷Təkiyə toponimi türk mənşəli təkə etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir(2, s.545-546).

¹⁴⁸Zeyvə toponimi ərəb dilində “güşə,künc,bucaq” mənasında işlənən zaviyə sözü) əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.315-316).

¹⁴⁹Alagöz toponimi alagöz türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir. Alagöz türk tayfası haqqında ilk məlumata Vamberinin 1863 - cü ildə türk tayfaları ilə bağlı məlumatında rast gəlinir (2, s. 56).

1	2	3	4	5	6
5	Aynalı	Davdaşen	Talin	Talin	19.04.1950
6	Bulxeyir	Şenavan	Abaran	Aparan	19.04.1950
7	Boğutlu ¹⁵⁰	Arteni	Talin	Talin	31.07.1950
8	Böyük Şəhriyar	Nalbandyan	Sərdarabad	Oktemberyan	19.04.1950
9	Buğdaşen (dəmiryol qəsəbəsi)	Baqravan (dəmiryol qəsəbəsi)	Ağın	Ani	31.07.1950
10	Cəngi (Cəngi təpə) ¹⁵¹	Vardablur	Alagöz	Araqadz	19.04.1950
11	Cul ¹⁵²	Artavan	Paşalı	Vayk	19.04.1950
12	Dovşanqışlaq	Şirakavan	Ağın	Ani	19.04.1950
13	Ələyəz ¹⁵³	Araqats	Talin	Talin	31.07.1950
14	Hamamlı stansiyası	Spitak stansiyası	Hamamlı	Spitak	31.07.1950
15	Güllücə	Vardenis	Abaran	Aparan	19.04.1950
16	Güllücə	Sarahart	Meğri	Meğri	19.04.1950
17	İmanşalı stansiyası	Mxçyan stansiyası	Qəmərli	Artaşat	31.09.1950
18	İmirli ¹⁵⁴	Ttucur	Abaran	Aparan	19.04.1950
19	Kolagirən stansiyası	Tumanyan stansiyası	Allahverdi	Tumanyan	31.07.1950
20	Körü	Dzoraşen	Gorus	Qoris	19.04.1950
21	Küzəcik ¹⁵⁵	Lancaxpyur	Kəvər	Kamo	19.04.1950
22	Qamışlı stansiyası	Sovetaşan stansiyası	Sərdarabad	Hoktemeryan	31.09.1950
23	Qaraqula (dəmiryol qəsəbəsi)	Getap (dəmiryol qəsəbəsi)	Talin	Talin	31.07.1950
24	Qarakilsə	Artavan	Abaran	Aparan	19.04.1950
25	Qaraburun ¹⁵⁶	Karmraşen	Talin	Talin	31.07.1950

¹⁵⁰ **Boğutlu** toponimi türk dilində «dağ maralı» mənasında işlənən buğut sözünə -lu şəkilçisinin artırılması əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.140-141,159).

¹⁵¹ **Cəngi** toponimi “meşə örtüyü olmayan dağ”, “meşəsiz dağ” mənasında işlənən cəngi sözünün əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.631).

¹⁵² **Cul** toponimi çul türk etnonimi ilə bağlı yaranmışdır (2, s.624).

¹⁵³ **Ələyəz** toponimi alagöz türk etnoniminin adını özündə əks etdirir (2, s.297).

¹⁵⁴ **İmirli** toponimi oğuzların eymur etnoniminə mənsubluq bildirən -li şəkilçisinin qoşulması ilə əmələ gəlmişdir “ymurların (əmirlərin) yaşadığı kənd” mənasını ifadə edir. Oğuzların eymur tayfasının adı həm də imir formasında qeyd edilir (2, s.331).

¹⁵⁵ **Küzəcik** toponimi bayat boyundan olan güzüçəkli etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.411).

¹⁵⁶ **Qaraburun** toponimi türk dilində “böyük, iri” mənasında işlənən qara sözündən və “irəli çıxan və ya suya doğru uzanan”, “dağ çıxıntısı, dağın qolu, sıldırım qaya” mənasında işlənən burun sözündən əmələ gəlmişdir (2, s.181-182).

1	2	3	4	5	6
26	Qəmərli stansiyası	Artaşat stansiyası	Qəmərli	Artaşat	04.09.1950
27	Qoşavəng ¹⁵⁷	Aykadzor	Ağın	Ani	19.04.1950
28	Qurdbulaq	Aygeşat	Sərdarabad	Oktemberyan	19.04.1950
29	Quru Araz	Yerasxaun	Sərdarabad	Oktemberyan	19.04.1950
30	Mehriban	Katnaxpyur	Talin	Talin	19.04.1950
31	Ovan dərə ¹⁵⁸	Ovanandzor	Calaloğlu	Stepanavan	19.04.1950
32	Ortakilsə (dəmiryol qəsəbəsi)	Maisyan (dəmiryol qəsəbəsi)	Düzkənd	Axuryan	31.07.1950
33	Şirazlı stansiyası	Ayqavan stansiyası	Vedi	Ararat	31.09.1950
34	Təkərli ¹⁵⁹	Tsaxkaşen	Abaran	Aparan	19.04.1950
35	Tomardaş (dəmiryol qəsəbəsi)	Vardakar (dəmiryol qəsəbəsi)	Ərtik	Artik	31.07.1950
36	Uluxanlı stansiyası	Masis stansiyası	Zəngibasar	Masis	31.07.1950
37	Yuva ¹⁶⁰	Şaumyan	Qəmərli	Artaşat	19.04.1950
38	Zəngibasar ¹⁶¹	Masis	Zəngibasar	Masis	31.07.1950

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 1951-ci ildə türk mənşəli toponimlərin dəyişdirilməsi ilə bağlı 2 fərman vermişdir: 4 iyul və 10 may tarixlərində. Birinci fərmanla Tumanyan rayonunda 1, Qafan rayonunda 1, ikinci fərmanla Karvansaray rayonunda 1, 15 mart 1953-cü il tarixli fərmanla Zəngibasar rayonunda 1 yaşayış məntəqəsinin adı dəyişdirilərək erməniləşdirilmişdir.

¹⁵⁷ **Qoşavəng** toponimi Azərbaycan dilində “cüt, yanaşı” mənasını bildirən qoşa və “qala, istehkam, yaşayış yeri”, “kilsə” mənasını bildirən vəng sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.240).

¹⁵⁸ **Ovandərə** toponimi Azərbaycan dilində “düzənlik, düzəngah, düzən yer” mənasında işlənən ova sözü ilə, “çay yatağı, çayın axdığı yer” mənasında işlənən dərə sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.480).

¹⁵⁹ **Təkərli** toponimi təkəli (təkərli-İ.B.) türk etnonimi (Erməni mənbələrində təkəli tayfasının adı həm də təkərli formasında qeyd edilir) əsasında əmələ gəlmişdir. Təkəli qızılbaşlar tayfasından birinin adıdır. F. Sümər təkəli tayfasım oğuzların dülcədirli elindən olduğunu göstərir (2, s. 547).

¹⁶⁰ **Yuva** toponimi ivə //yıva (>yuva -İ.B) oğuz tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.355).

¹⁶¹ **Zəngibasar** toponimi qıpçaq tayfalarından olan zəngi (türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.318).

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Qaçaran	Kacaran	Qafan	Qapan	04.07.1951
2	Sarıgeğ	Sarıgyuğ	Karvansaray	İcevan	10.05.1951
3	Güllü dərə (Dzaqidzor)	Tumanyan	Allahverdi	Tumanyan	04.07.1951

Ümumiyyətlə, 1948-1953-cü illərdə erməni şovinizminin qurbanı olan Ermənistan azərbaycanlılarının başına min bir müsibətlər gətirilmişdir. Bu illərdə indiki Ermənistanın 24 rayonunda, eləcə də İrəvan və Gümrü (Leninakan, indi Qyumri) şəhərlərində xaricdən gələn erməniləri yerləşdirmək bəhanəsi ilə azərbaycanlılar köçürülmüş, azərbaycanlıların yaşadıkları kəndlərin adları dəyişdirilməklə yanaşı, izi itirmək üçün rayonları birləşdirməkdən belə çəkinməmişlər. Nəticədə onlarla kənd xarabalığa çevrilmişdir. 1951-ci il martın 19-da azərbaycanlıların yaşadığı Qarabağlar rayonu ləğv edilərək həmin rayonun kəndləri Vedi və Qəmərli rayonları arasında bölüşdürülmüşdür. Bunun nəticəsində vaxtilə Qarabağlar rayonunun tabeliyində olan kəndlərdən 27-si xarabalığa çevrilmişdir. Bu kənd adlarının hamısı türk mənşəli olmuşdur. Qarabağlar rayonunda azərbaycanlıların deportasiya olunması ilə bağlı xarabalığa çevrilmiş kəndlərin adlarını verməklə erməni vandalizmini əyani şəkildə göstərmiş olanq:Əzizkənd, Əliqırıx, Əlimərdan, Baxçacıq, Bayburud, Böyük Gilanlar, Gölçigim, Dəhnəz, Daşnov, Zimmi, İmirzik, İnqala, Haxıs, Hand, Hortun, Qaladibi, Qaraqoyunlu, Məngüs, Yellicə, Yəranos, Şahablı, Şuqayıb, Cəfərli, Seyid Kotanlı, Kotuz, Kolanlı, Kəsüz.

Bununla yanaşı Vedi rayonunda 16 kəndin 4-ü (Aşağı Ərmik, Yuxarı Ərmik, Əlməmməd, Ağkilsə), Qəmərli rayonunda 21 kənddən 4-ü (Qaraqoyunlu, Novruzlu, Çatmadaş, Muxtarabad), Axta rayonunda 20 kənddən 7-si (Qabaxlı, Qaraqala, Dəllər, Kəvər Əli, Sərinçan, Üşəlik, Çopur Əli), Paşalı rayonunda 5 kənd (Arınc, Bulaxlı, Zirək, Məmmədrza, Qayalı), Keşişkənd rayonunda 42 kənddən 27-si (Ağdərə, Ağkilsə, Əyar, Almalı, Alxanpəyəsi, Ardaras, Ərgəz, Bülbülölən, Qaraqaya, Qışlaqabas, Qozluca, Qurbankəsilen, Ertic, Qaravəng, Kömürlü, Genalı, Yuxarı Güldüzü, Güneyvaz, Moz, Novlar, Heşin, Novlu, Horbadeğ, Hostun, Canı, Şahgəldi (qışlaq), Şorca), Qafan rayonunda 32 kənd (Əfsarlı, Almalıq, Atqız, Arxüstü, Babayaqublu, Baydağ, Baynakar, Barabatun, Baharlı, Burcalı, Qarabaş, Quşçulu, Daşbaş, Daşnov, Dəlləkli, İncəvar, Aşağı Yeməzli, Yuxarı Yeməzli, Qatar, Mollalı, Novruzlu, Seyidlər, Sizinək, Tecadin, Çiriş, Çobanlı, Çullu, Craxor, Şabadın, Oxçu, Şirvanşahlı, Şotanlı), Qarakilsə rayonunda 12 kənd (Alışar, Qıvrax, Qızılcıq, Dulus,

Ərikli, Zabazadur, İrmis, Lor, Məlikli, Pusək, Pulkənd, Şukər), Gorus rayonunda 8 kənd (Allar, Bağırbəyli, Binəyeri, Kosalar, Kürdlər, Başaracur, Şamsız, Şumux), Meğri rayonunda 7 kənd (Əmrakar, Buğakar, Emazor, Mərzikit, Mülki, Tağamir, Tey), Çəmbərək rayonunda 1 kənd (Ada təpə), Ağbaba rayonunda 14 kənd (Baxçalı, Bozqala, Qızıldaş, Qızılkilsə, Mumuxan, Mustuqlu, Ördəkli, Seldağidan, Sınıx, Söyüdlü, Təzəkənd, Kiçik Təpəköy, Xançallı, Şiştəpə), Allahverdi rayonunda 1 kənd (Yuxarı Axtala), Hamamlı rayonunda 1 kənd (Ağbulaq) ləğv edilmişdir¹⁶².

XX əsrin 50-ci illərində SSRİ-də baş verən siyasi gərginlik müttəfiq respublikalara da təsir etmişdir. Belə ki 5 mart 1953-cü ilə kimi Sovet dövlətinin r'hb'ri İosif Stalinin ölümündən sonra Ermənistan SSR-də siyasi gərginlik hökm sürmüşdür. Ermənistan SSR-in rəhbərləri gözləmə mövqeyində olmuş, anlamışlar ki, azərbaycanlıların tarixi torpaqlarından deportasiyası dayandırılı bilər. Həqiqətən, bu baş verdi. Beləliklə, azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan, tarixi-etnik torpaqlarından kütləvi şəkildə deportasiyası dayandırıldı. Bu səbəbdən də 1953-1956-cı illərdə, daha doğrusu, 1956-cı ilin 31 iyuluna kimi Qərbi Azərbaycanda türk mənşəli (Azərbaycan mənşəli) toponimlər dəyişdirilməmişdir. Sovet İttifaqı Kommunist partiyasının XX konqresində baş katib Nikita Xruşşov 25 fevral 1956-cı ildə İ.Stalinin şəxsiyyətə pərəstişi tənqid etmişdir və SSRİ-də daxili siyasi vəziyyətdə yumşalmalar müşahidə edilməyə başlamışdır. Bundan istifadə edən Ermənistan SSR rəhbərliyi yenidən Qərbi Azərbaycandakı azərbaycanlıların tarixini özündə əks etdirən (və həm də yaşadan) toponimləri dəyişdirməyə başlamışdır. Doğrudur, indiki Ermənistanda 1935-1950-ci illərdə toponimlərin dəyişdirilməsində baş vermiş kütləvilik 1956-1960-cı illərdə rast gəlmirik.

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1956-cı il 31 iyul və 12 oktyabr tarixli fərmanları ilə Qızılqoç rayonunda 1, Düzkənd rayonunda 1, Paşalı rayonunda 1, 1957-ci il 8 iyul tarixli fərmanı ilə Paşalı rayonunda 1, 26 sentyabr fərmanı ilə Quqark rayonunda 1, 21 oktyabr tarixli fərmanı ilə Ellər rayonunda 1, Keşişkənd rayonunda 6 dekabr fərmanı ilə 2, 30 dekabr tarixli fərmanı ilə 1, 1959-cu il 30 iyun tarixli fərmanı ilə Axta rayonunda 2 toponim dəyişdirilmişdir.

¹⁶² N.Mustafa. Xalqımıza qarşı tarixi cinayət. 1948-1953-cü illər deportasiyası,"Dövrən" qəzeti, 6-9-yanvar 1998.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Arpaçay (qəsəbə)	Axuryan	Düzkənd	Axuryan	31.07.1956
2	Axta ¹⁶³	Hrazdan	Axta	Hrazdan	30.05.1956
3	Qızılqoç ¹⁶⁴	Qukasyan	Qızılqoç	Qukasyan	12.10.1956
4	Soylan ¹⁶⁵	Əzizbəyov	Paşalı	Vayk	12.10.1956
5	Cadqıran ¹⁶⁶	Bazmavan	Nairi	Nairi	08.07.1957
6	Carcarçıs ¹⁶⁷	Derek	Alagöz	Araqats	19.04.1957
7	Darğalı	Ayqezard	Qəmərli	Artaşat	30.10.1957
8	Həbilkənd	Kalinin	Zəngibasar	Masis	26.09.1957
9	Keşişkənd ¹⁶⁸	Yeğeqnadzor	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	06.12.1957
10	Paşalı	Zarıtap	Paşalı	Vayk	08.07.1957
11	Aşağı Axta ¹⁶⁹	Hrazdan	Axta	Hrazdan	30.06.1959
12	Axta rayonu	Hrazdan rayonu	Axta	Hrazdan	30.06.1959

¹⁶³**Axta** toponimi oğuz tayfası - padarların bir qolunu təşkil edən axta etnonimi əsasında formalaşmış etnotoponimdir (2, s.82).

¹⁶⁴**Qızılqoç** toponimi qırmızı mənasında işlənən qızıl sözü ilə (qırmızı rəngdə olan suxur nəzərdə tutulur), “düşərgə, qərargah” mənasında işlənən koş (>qoç-İ.B.) sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2,s.221-222).

¹⁶⁵**Soylan** toponimi söklən (> soylan - İ. B.) türk tayfası adından əmələ gəlmişdir (2, s.527).

¹⁶⁶ Nairi rayonu yaradılanadək -1972-ci ilədək Çatqran kəndi Əştərək rayonunun tabeliyində olmuşdur (20, s. 106) .

¹⁶⁷**Carcarçıs** toponimi Azərbaycan dilinin Naxçıvan qrupu dialekt və şivələrində “vəl əvəzində xırmanda istifadə edilən dəmir dişli kənd təsərrüfatı aləti” mənasında işlənən carcar sözünə-is topoformantının artırılması ilə düzəlmişdir. Bu döyüm aləti əsasən düzən yerlər üçün xarakterik olmuş və iş prosesində vəldən əvvəl işlədilmişdir (2, s.527).

¹⁶⁸**Keşişkənd** toponimi qədim türk dilində “keçid, bərə, körpü” mənasında işlənən keçiş (sözün birinci hecasındakı “ç” səsi, «ş» səsi ilə əvəzlənərək söz keşiş formasını alıb. Azərbaycan dilində ç~ş səs əvəzlənməsi qanunauyğun haldır) sözü ilə , türk dilində “şəhər”, “yaşayış məntəqəsi” mənasında işlənən kənd sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.382-383).

¹⁶⁹**Aşağı Axta** toponimi fərqləndirmə mənasını bildirən aşağı sözü ilə padar türk tayfasının bir qolunu təşkil edən axta etnoniminin birləşməsindən əmələ gəlmiş etnotoponimdir (2, s. 90).

1960-1980-cı illərdə dəyişdirilən toponimlər

İndiki Ermənistandakı türk mənşəli toponimlərin dəyişdirilməsinin beşinci mərhələsi 1960-1980-ci illərdə baş vermişdir. 1960-cı illərdən başlayaraq Ermənistandakı azərbaycanlılara münasibət daha da gərginləşərək tamamilə dəyişdi. Azərbaycanlılar sıxışdırılır və yüksək vəzifələrdən uzaqlaşdırıldı.

Əhalisinin 80-90%-ni azərbaycanlılar təşkil etdiyi üçün 1960-cı illərin əvvəllərinə qədər Vedi, Çəmbərək, Basarkeçər, Zəngibasar, Qarakilsə, Paşalı rayonlarında rayon partiya komitəsinin I katibi vəzifəsində azərbaycanlılar işləyirdi. 1960-cı illərin ortalarından heç bir səbəb göstərilmədən onlar tutduğu vəzifədən çıxarıldı və onların yerinə ermənilər təyin edildi.

Bunların hamısı Ermənistan SSR-də gizli surətdə fəaliyyət göstərən daşnak partiyasının göstərişi ilə həyata keçirilirdi. Eləcə də Qarakilsə, Qafan, Meğri, Zəngibasar, Karvansaray, Vedi, Kalinino, Paşalı rayonlarında Azərbaycan dilində nəşr olunan qəzetlər bağlandı. “Ermənilərlə azərbaycanlılar arasında münaqişənin dərinləşməsinə, Ermənistan azərbaycanlılarının mənəvi terroruna gətirib çatdıran ən mühüm səbəblərdən biri 1965-ci ildə uydurma “Erməni genosidi”nin 50 illiyini erməni diasporunun təsiri və Anastas Mikoyanın (26 Bakı kömissarlarından biri olmuşdur-İ.B.) bilavasitə köməyi və dəstəyi ilə respublika miqyasında qeyd edilməsi idi”¹⁷⁰.

1960-cı ildə indiki Ermənistanda olan türk mənşəli toponimlərin dəyişdirilməsi ilə bağlı Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti iki dəfə fərman vermişdir. 27 fevral tarixli fərmanla Zəngibasar və Paşalı rayonlarının hər birində 1 toponim, 18 iyun tarixli fərmanla Barana rayonunda, 1961-ci il 12 oktyabr fərmanı ilə Ağin, Ellər rayonlarında 3 toponim “mənəvi terrorun” qurbanı olmuşdur.

1962-ci ildə Ermənistan SSR-in parlamenti 1 fərman (10 fevral) imzalamış və həmin fərmanla Nairi rayonunda 1 kəndin adı dəyişdirilmişdir.

1964-cü ildə Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 15 iyun və 15 avqust və tarixlərində Barana, Nairi (hər birində 1 kənd) rayonlarında Azərbaycan mənşəli toponimin dəyişdirilməsi ilə bağlı fərman vermişdir.

Ermənistan SSR Ali Soveti 1965-ci il 21 yanvar və 31 iyul tarixli fərmanlarla Talin və Ellər rayonlarının hər birində bir azərbaycanlı kəndin adı dəyişdirilmişdir.

¹⁷⁰ Ermənistan azərbaycanlılarının tarixi coğrafiyası (B.Budaqov və Q.Qeybullayevin redaktəsi ilə), Bakı: Gənclik, 1995, s. 54.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Cəbəçəli ¹⁷¹	Crahovit	Zəngibasar	Masis	27.02.1960
2	Tərp ¹⁷²	Saravan	Paşalı	Vayk	27.02.1960
3	Ləmbəli ¹⁷³	Debetaşen	Barana	Noemberyan	18.06.1960
4	Ağın rayonu	Ani rayonu	Ağın	Ani	12.10.1961
5	Ellər	Abovyan	Ellər	Abovyan	12.10.1961
6	Kotayk rayonu	Abovyan rayonu	Ellər	Abovyan	12.10.1961
7	Bazmavan ¹⁷⁴	Nor Kexi	Nairi	Nairi	10.02.1962
8	Kotigex	Şavaraşavan	Barana	Noemberyan	15.06.1964
9	Murad təpə ¹⁷⁵	Kanekeravan	Nairi	Nairi	15.08.1964
10	Mastara ¹⁷⁶	Dalarik	Talin	Talin	21.01.1965
11	Yelqovan	Kotayk	Ellər	Abovyan	31.07.1965

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 1967-ci ildə ad dəyişmə ilə bağlı üç fərman vermişdir. 25 may tarixli fərmanla Zəngibasar rayonunda bir, Basarkeçər rayonunda iki, Üçkilsə rayonunda bir, Karvansaray rayonunda 5, Qəmərli rayonunda bir, Düzkind rayonunda bir, 29 sentyabr tarixli fərmanla Zəngibasar rayonunda bir, 30 sentyabr tarixli fərmanla Allahverdi rayonunda bir, 21 oktyabr tarixli fərmanla

¹⁷¹**Cəbəçəli** toponimi qapıqulu türk tayfasına mənsub olan cəbəçi nəsil adına (İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, cilt 7, s.182) mənsubluq bildirən - li şəkilçisinin qoşulmasından yaranmışdır.

¹⁷²**Tərp** toponimi Azərbaycan dilində “kiçik təpə” mənasında işlənən tərp sözü əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 650).

¹⁷³**Ləmbəli** toponimi “rütubətli və bürkülü zonalar üçün səciyyəvi olan tikili” mənasında işlənən ləm və “düzənlik, açıqlıq, açıq yer”, “geniş düzənlik” mənasında işlənən pila/pala (> bəli) sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır (2, s. 448-449).

¹⁷⁴ Nairi rayonu yaradılanadək -1972-ci ilədək Bazmavan kəndi 1964-cü ildə Əştərək rayonunun tabeliyində olmuşdur .

¹⁷⁵ Nairi rayonu yaradılanadək -1972-ci ilədək Muradtəpə 1964-cü ildə Kotayk rayonunun tabeliyində olmuşdur (20, s. 46) .

¹⁷⁶**Mastara** toponimi türk dilində “meşəsiz dağ”, “dağın cənub tərəfi” mənasında işlənən mes (mas -İ. B.) sözü ilə dərə (> tara) sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s. 455).

Qızılqoç rayonunda iki azərbaycanlı kəndinin adı dəyişdirilmişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Ağahəməzəli	Marmaraşen	Zəngibasar	Masis	25.05.1967
2	Arıxvəli	Lemut	Düzkənd	Axuryan	25.05.1967
3	Aşağı Ağdan	Morut	Karvansaray	İcevan	25.05.1967
4	Çorlu ¹⁷⁷	Lernagyug	Qızılqoç	Qukasyan	21.10.1967
5	Həbilkənd	Karının	Zəngibasar	Masis	26.09.1967
6	Xeyirbəyli	Yervandaşat	Sərdarabad	Hoktemberyan	25.05.1967
7	Kərkibaş ¹⁷⁸	Şəfəq	Basarkeçər	Vardenis	25.05.1967
8	Qarğabazar	Aykaşen	Üçkilə	Eçmiədzin	25.05.1967
9	Revazlı	Ditavan	Karvansaray	İcevan	25.05.1967
10	Təzəkənd	Tavşut	Qızılqoç	Qukasyan	21.10.1967
11	Uzunlar ¹⁷⁹	Odzun	Allahverdi	Tumanyan	30.09.1967
12	Uzuntala	Onut	Karvansaray	İcevan	25.05.1967
13	Uzuntala qəsəbəsi	Qayan	Karvansaray	İcevan	25.05.1967
14	Yamancalı ¹⁸⁰	Dextsut	Qəmərli	Artaşat	25.05.1967
15	Yarpızlı ¹⁸¹	Lçavan	Basarkeçər	Vardenis	25.05.1967
16	Yuxarı Ağdan	Ağdan	Karvansaray	İcevan	25.05.1967

1968-ci il mayın 16-da Ermənistan Ali Soveti Rəyasət Heyəti Üçkilə rayonu da bir, 3 iyulda Qaranlıq rayonunda iki, Allahverdi rayonunda bir, Qarakilə rayonunda 3, Vədi rayonunda altı, Keşikənd rayonunda bir, Basarkeçər, Paşalı, Quqark, Gorus rayonlarının hər birində bir, Sərdarabad rayonunda iki, 27 sentyabrda Qaranlıq rayonunda bir kəndin adının dəyişdirilməsi ilə bağlı fərman imzalamışdır.

¹⁷⁷**Çorlu** toponimi türk mənşəli çor etnoniminə mənsubluq bildirən -lu şəkilçisinin qoşulması əsasında əmələ gəlib “çor tayfasının kəndi, yaşayış yeri” mənasını bildirir (2, s. 621).

¹⁷⁸**Kərkibaş** toponimi qazax tayfasına məxsus kərkibaşlı etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 386-387).

¹⁷⁹**Uzunlar** toponimi uzunlar türk tayfa adı əsasında formalaşmışdır (2, s. 562). Uzunlar tayfa adı qədim uz türk tayfasının adını əks etdirir.

¹⁸⁰**Yamancalı** toponimi yamancalı türk mənşəli tayfa adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 344-345).

¹⁸¹**Yarpızlı** toponimi yabanı bitki olan yarpız sözünə çoxluq, cəmlilik anlayışı bildirən -lı şəkilçisi artırmaqla düzəlmişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Adamxan	Vardadzor	Qaranlıq	Martuni	03.07.1968
2	Ağkənd	Aqnacazor	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	03.07.1968
3	Aravus	Arevis	Qarakilsə	Sisyan	03.07.1968
4	Arazdəyən ¹⁸²	Yerasx	Vedi	Ararat	03.09.1968
5	Aşağı Alçalı	Artsvanist	Qaranlıq	Martuni	27.07.1968
6	Baxçalar (Bağçalar)	Baqaran	Sərdarabad	Hoktemberyan	03.07.1968
7	Birəli	Lancar	Vedi	Ararat	03.07.1968
8	Daşlı	Daştkar	Vedi	Ararat	03.07.1968
9	Gabud ¹⁸³	Kapuyt	Paşalı	Vayk	03.07.1968
10	Gütqum	Gexanuş	Qafan	Qafan	03.07.1968
11	Kiçik Şəhriyar	Nor Artaqes	Sərdarabad	Hoktemberyan	03.07.1968
12	Qaradüz ¹⁸⁴	Horadis	Paşalı	Vayk	03.07.1968
13	Qaranlıq	Gexovit	Qaranlıq	Martuni	03.07.1968
14	Qədirli	Lancanist	Vedi	Ararat	03.07.1968
15	Muğub	Balohovit	Ellər	Abovyan	26.12.1968
16	Təzəkənd	Tasik	Qarakilsə	Sisyan	03.07.1968
17	Urud	Vorotan	Qarakilsə	Sisyan	03.07.1968
18	Şahablı	Şahab	Vedi	Ararat	03.07.1968
19	Şahvarid	Uşakert	Sərdarabad	Hoktemberyan	03.07.1968
20	Şıxlar ¹⁸⁵	Lusakert	Vedi	Ararat	26.12.1968
21	Vedi rayonu	Ararat rayonu	Vedi	Ararat	15.05.1968
22	Yaycı ¹⁸⁶	Qarjis	Gorus	Qoris	03.07.1968

1969-cu ildə addəyişmə ilə bağlı Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 7 fərman imzalamışdır. 14 yanvar tarixli fərmanla Sərdarabad, 12 fevral tarixli fərmanla Karvansaray, 7 may tarixli fərmanla Gorus, Ərtik, 11 iyun tarixli fərmanla Basarkeçər,

¹⁸²**Arazdəyən** kəndi Araz çayının yaxınlığında yerləşdiyi üçün Arazdəyən adlandırılmışdır. Toponim Araz və dəyən (döyən) feili sifətinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.69).

¹⁸³**Gabud** toponimi Azərbaycan dilində “qayalıqda keçən yol”, “uçurum”, “daşlıq” mənasında işlənən gab sözünə -ud şəkilçisinin artırılması yolu ilə düzəlmişdir (2, s.374-375).

¹⁸⁴**Qaradüz** toponimi türk dilində “böyük, iri, geniş” mənasında işlənən qara sözü ilə düz sözünün birləşməsindən yaranmışdır.

¹⁸⁵**Şıxlar** toponimi qazaxlar türk tayfasının bir qolunu təşkil edən şıxlar etnonimi əsasında formalaşmışdır (2, s.657-658).

¹⁸⁶**Yaycı** toponimi yaycı türk tayfasının adı (321, s.74) əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.344).

31 iyun tarixli fərmanla yenə Basarkeçər, 19 sentyabr tarixli fərmanı ilə Allahverdi rayonlarında ümumilikdə 7 kəndin adı dəyişdirilmişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Allahverdi (rayon)	Tumanyan (rayon)	Allahverdi	Tumanyan	19.09.1969
2	Basarkeçər ¹⁸⁷	Vardenis	Basarkeçər	Vardenis	11.06.1969
3	Basarkeçər (rayon)	Vardenis (rayon)	Basarkeçər	Vardenis	11.06.1969
4	Bayandur ¹⁸⁸	Vağatur	Gorus	Qoris	07.05.1969
5	Canəhməd	Günəşli	Basarkeçər	Vardenis	03..07.1969
6	Kiçik Pərnə	Anuşavan	Ərtik	Artik	07.05.1969
7	Onut	Aygehovit	Karvansaray	İcevan	12.02.1969

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 1970-ci ildə 10 sentyabr tarixli fərmanla Zəngibasar rayonunda bir, 11 noyabr tarixli fərmanla Əştərək və Karvansaray rayonların hər birində bir kəndin adı, Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 1974-cü ilin 28 avqust tarixli fərmanla Ağın rayonunda 1 kəndin, 1975-ci ilin 3 yanvar tarixli fərmanla Üçkilsə rayonunda 1 kəndin adı dəyişdirilmişdir.

¹⁸⁷Erməni alimlərinin fikrincə, Basarkeçər toponiminin hücum etmək mənasında işlənən “basar” və keçmək, getmək mənasını bildiren “keçər” sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Bu, doğru izah deyil, təsviri, əsl həqiqəti gizlətməyə xidmət edən izahdır. Toponim qıpçaq mənşəli bazar/basar etnoniminə Azərbaycan dilində qeyri-qəti gələcək zamanda işlənən keçər sözünün qoşulmasından əmələ gəlmişdir. “Bazar //basar tayfasının keçdiyi, getdiyi yer” mənasını bildirir. ...bazar sözü mürəkkəb toponimlərin tərkibində tayfa adı kimi işləndikdə toponimik adın birinci komponenti... yerində işlənir (2, s.122-123).

¹⁸⁸ **Bayandur** toponimi bayandur türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.114).

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	Təzəkənd	Ayntap	Zəngibasar	Masis	10.09.1970
2	Morut	Aknaxpyur	Karvansaray	İcevan	11.11.1970
3	Talış	Aruç	Əştərək	Aştarak	11.11.1970
4	Çırpılı	Crapı	Ağın	Ani	28.08.1974
5	Yuxarı Türkmənli ¹⁸⁹	Abaqa	Üçkilsə	Eçmiədzin	03.01.1975

1970-ci ildən sonra Ermənistan SSR-də addəyişmə əməliyyatı dayandırılmışdır. Belə qənaətə gəlmək olardı ki, bu bir daha təkrar olunmayacaq. Lakin 1978-ci ildə yenidən həmin məsələyə qayıdıldı.

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 1978-c il yanvarın 25-də Qərbi Azərbaycanda türk mənşəli toponimləri tamamilə tarixdən silmək məqsədi ilə fərman imzaladı. Bir fərmanla azərbaycanlılar yaşayan 24 rayonda Azərbaycan xalqının tarixi və etnik mənsubiyyətini özündə əks etdirən 89 kəndin adı dəyişdirildi.

Qəmərli, Qızılqoç, Hamamlı, Vorontsovka rayonlarının hər birində 3, Karvansaray rayonunda 7, Barana, Ellər, Quqark rayonlarının hər birində 5, Abaran, Zəngibasar rayonlarında 8, Yelonovka, Paşalı, Allahverdi, Ağbaba, Axta, Sərdarabad, Kəvər, Şəmşəddin, Gorus rayonlarının hər birində bir, Çəmbərək, Talin rayonlarının hər birində 2, Üçkilsə rayonunda 12, Vədi rayonunda 4, Basarkeçər rayonunda 10 türk mənşəli coğrafi ad mənəvi genosidin qurbanı olmuşdur.

	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Axula	Berkarat	Abaran	Aparan	25.01.1978
2	Ağcaqala	Tsaxkalanç	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
3	Ağcaqışlaq	Getapya	Zəngibasar	Masis	25.01.1978
4	Ağdan	Qandzakar	Karvansaray	İcevan	25.01.1978

¹⁸⁹ **Yuxarı Türkmənli** toponimi fərqləndirici əlamət bildirən yuxarı sözü ilə qızılbaşların türkmən etnoniminə -li şəkilçisinin qoşulmasından əmələ gəlmiş türkmənli etnonimi əsasında formalaşmışdır (2,s.371).

1	2	3	4	5	6
5	Aşağı Necili ¹⁹⁰	Sayat Nova	Zəngibasar	Masis	25.01.1978
6	Aşağı Xatınarx	Qay	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
7	Aşağı Zeyvə	Artaşen	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
8	Ayarlı	Lernamerdz	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
9	Ayğırqöl ¹⁹¹	Aqnaliç	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
10	Babacan ¹⁹²	Qızılkənd	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
11	Bağcılıq sovxozu	Verin Ptxini	Ellər	Abovyan	25.01.1978
12	Bambakavan, Yuxarı Quylasar	Byuravan	Qəmərli	Artaşat	25.01.1978
13	Buzovdal	Bozum	Quqark	Quqark	25.01.1978
14	Carcaris	Derek	Abaran	Aparan	25.01.1978
15	Coğaz ¹⁹³	Berkaber	Karvansaray	İcevan	25.01.1978
16	Çaxırlı ¹⁹⁴	Sovetakert	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
17	Çiçəkli	Makenis	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
18	Çigdamal ¹⁹⁵	Arevaşoq	Hamamlı	Spitak	25.01.1978
19	Çimənkənd	Urtsadzor	Vedi	Ararat	25.01.1978
20	Çobanmaz ¹⁹⁶	Avşen	Abaran	Aparan	25.01.1978
21	Daylaxlı ¹⁹⁷	Arin	Paşalı	Vayk	25.01.1978
22	Dostlu	Bareqamavan	Barana	Noemberyan	25.01.1978
23	Erməni Pəmbi	Lernapar	Abaran	Aparan	25.01.1978
24	Əhəngçi (Ahaqçı)	Zovasar	Talin	Talin	25.01.1978
25	Güllücə	Dzovk	Ellər	Abovyan	25.01.1978

¹⁹⁰ **Aşağı Necili** toponimi fərqləndirici əlamət bildirən aşağı sözü ilə nəqli türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.102).

¹⁹¹ **Ayğırqöl** toponimi türk dilində “erkək at” mənasında işlənən ayğır sözü ilə göl sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s. 51).

¹⁹² **Babacan** toponimi “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında adı çəkilən Baybecan adı ilə bağlı yaranmışdır (2, s. 110).

¹⁹³ **Coğaz** toponimi qədim türk dilində su sözünün fonetik forması olan cu (> co) sözü ilə (ğas//qaz//xaz qədim türk etnoniminin variantı olan ғаз (< xaz < qaz < qas) etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.636).

¹⁹⁴ **Çaxırlı** toponimi çaxırlı türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir. F.Sümər qaraqoyunlu türk tayfasının da əsas boylarından birinin çəkürlü olduğunu göstərir. Deməli, Çaxırlı toponimi çaxırlı//çəkürlü etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir və çaxırlı çəkürlü//çəkürlü etnoniminin fonetik formasıdır (2, s.608).

¹⁹⁵ **Çigdamal** toponimi türk dilində «sərhəd, mərz» mənasında işlənən çik sözü ilə Azərbaycan dilində “ev, bina, tikili”, “bir ya iki tərəfi açıq, üstüörtülü yer, tikili”, “pəyə, dəyə, qazma” mənasında işlənən dam sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Toponimin sonundakı “al” topoformantdır. “Çik” sözü türk dilində “dar dəre” mənasında da işlənir. Toponim “sərhəddə yerləşən ev, yaşayış məntəqəsi, kənd” mənasını bildirir (2, s.612-613).

¹⁹⁶ **Çobanmaz** toponimi çoban türk etnoniminə (ASE, Xc., B., 1987, s.369) “təpə” mənasında işlənən mar sözünün fonetik variantı olan maz sözünün qoşulmasından əmələ gəlmişdir. Türk dillərində, o cümlədən Azərbaycan dilində söz sonunda r~z səsvəzlənməsi (gör~göz, yor (maq) - yoz (maq) qanunauyğun haldır (2, s. 619-620).

¹⁹⁷ **Daylaxlı** toponimi daylaxlı tayfa adı əsasında əmələ gəlmişdir. Fikrimizcə, daylaxlı etnoniminin əsasında qədim dey etnonimi dayanır. Dey>day tayfasını skiflərin bir qolu da hesab edirlər (2, s.255).

1	2	3	4	5	6
26	Haxqıxlı	Səməd Vurğun	Karvansaray	İcevan	25.01.1978
27	Həmzəçimən	Markahovit	Quqark	Quqark	25.01.1978
28	Xarratlı	Arevabyur	Zəngibasar	Masis	25.01.1978
29	Xoşkotan ¹⁹⁸	Voskevaz	Barana	Noemberyan	25.01.1978
30	İlli ¹⁹⁹	Hoğmik	Ağbaba	Amasiya	25.01.1978
31	İnəkdağ ²⁰⁰	Yenikənd	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
32	Karvansara	Amretaza	Abaran	Aparan	25.01.1978
33	Kemraz	Kamaris	Ellər	Abovyan	25.01.1978
34	Kefli	Karvansara	Qızılqoç	Qukasyan	25.01.1978
35	Kənkan	Hatis	Ellər	Abovyan	25.01.1978
36	Kərkibaş ²⁰¹	Şəfəq	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
37	Kəsəmən ²⁰²	Bahar	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
38	Kolaqran	Dzoraket	Quqark	Quqark	25.01.1978
39	Kondaksaz	Rya taza	Ellər	Abovyan	25.01.1978
40	Korbulaq	Şenkani	Abaran	Aparan	25.01.1978
41	Köhnə Başkənd	Ardzvaşen	Çəmbərək	Krasnoselo	25.01.1978
42	Kürd Pəmbi	Sipan	Abaran	Aparan	25.01.1978
43	Qalaça ²⁰³	Berdavan	Barana	Noemberyan	25.01.1978
44	Qamışlı	Vartanik	Sərdarabad	Oktemberyan	25.01.1978
45	Qaraqışlaq ²⁰⁴	Dostluq	Zəngibasar	Masis	25.01.1978

¹⁹⁸ **Xoşkotan** toponimi qədim türk dilində “düşərgə”, “yurd”, “icma”, “kiçik düşərgə, yurd” mənasında işlənən koş (>xoş) sözü ilə (və “heyvanların salındığı yer”, “şəhər, qala divarları”, «tövlə», “yaşayış məntəqəsinin (aulun) yaxınlığında axşamlar qoyunların salındığı yer”, “heyvanların salındığı yer” mənasında işlənən kotan sözünün birləşməsindən əmələ gəlib, “qoyunların saxlandığı yer, düşərgə, yurd yaxınlığında olan kənd” mənası ifadə edir. “Kotan” sözü türk dillərində kutan formasında “xutor, köçəri çobanların dağdakı otlağı” mənasında işlənir (2, s.580-581).

¹⁹⁹ **İlli** toponimi - li şəkilçisi qəbul etmiş «bəyə tabe olan el, ərazi» mənasında işlənən il sözü əsasında əmələ gəlib. İl sözü qədim türk dilində el sözünün sinonimi kimi işlənmişdir (2, s.327).

²⁰⁰ **İnəkdağ** toponimi oğuz tayfalarından olan inək etnonimi ilə dağ sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Əbülqazi göstərir ki, Duyli Kayının yanında Qorquddan başqa iki inək bəy (kursiv mənimdir -İ.B) var idi. “İnək” sözü mənşəcə monqol sözü olub “etibarlı, inanılmış”, “istəkli, sevimli” mənaları ifadə edir. Bu söz qədim dövrlərdə “tayfa başçısı” mənasında işlənmişdir (2, s.332-333).

²⁰¹ **Kərkibaş** toponimi qazax tayfasına məxsus kərkibaşlı etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.386-387).

²⁰² **Kəsəmən** toponimi qazax türk tayfasının tirələrindən biri olan kəsəmən etnonimi əsasında formalaşmışdır (2, s.387-388).

²⁰³ **Qalaça** toponimi qala sözünə kiçiltmə mənasını bildirən -ça şəkilçisi artırmaqla əmələ gəlib «kiçik qala yanında olan kənd» mənasını verir. Kəndin cənub-şərqində XII-XIII əsrlərə aid qalanın xarabalıqları indi də qalır. Kənd adını məhz həmin qaladan götürmüşdür.

²⁰⁴ **Qaraqışlaq** toponimi qədim türk dilində “böyük, geniş” mənasında işlənən qara sözü ilə (93, s.42), “qış vaxtı heyvandarların yaşadığı yer, yaşayış yeri” mənasında işlənən qışlaq sözündən əmələ gəlmişdir (2, s.186-187).

1	2	3	4	5	6
46	Qaraqoyunlu ²⁰⁵	Ferik	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
47	Qaraiman ²⁰⁶	Sovetkənd	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
48	Qarakilsə	Lemqovit	Vorontsovska	Kalinino	25.01.1978
49	Qaralar ²⁰⁷	Aralez	Vedi	Ararat	25.01.1978
50	Qaraxaç	Lusaşoğ	Vedi	Ararat	25.01.1978
51	Qaçaqan	Arevadzor	Allahverdi	Tumanyan	25.01.1978
52	Qızqala ²⁰⁸	Getavan	Vorontsovska	Kalinino	25.01.1978
53	Qırğı ²⁰⁹	Ardzaberd	Şəmşəddin	Berd	25.01.1978
54	Qoşatan	Voskevan	Barana	Noemberyan	25.01.1978
55	Qrampa	Dziazan	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
56	Quraboğaz ²¹⁰	Ortaçya	Abaran	Aparan	25.01.1978
57	Lələkənd	Vazaşen	Karvansaray	İcevan	25.01.1978
58	Ləlvar	Debetavan	Barana	Noemberyan	25.01.1978
59	Mehmandar	Hovtaşat	Zəngibasar	Masis	25.01.1978
60	Mollaqlışlaq	Güllüdəbə	Quqark	Quqark	25.01.1978
61	Muxan	Dzovazard	Kəvər	Kamo	25.01.1978
62	Muğan	Hovdameç	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
63	Muğam, Muğamlı	Hovtaşen	Qəmərli	Artaşat	25.01.1978
64	Muğancıq	Hayqedzor	Gorus	Qoris	25.01.1978
65	Murteyl ²¹¹	Çiçəkbulaq	Karvansaray	İcevan	25.01.1978
66	Nalbənd	Şirakamut	Hamamlı	Spitak	25.01.1978
67	Palıdlı	Arpeni	Qızılqoç	Qukasyan	25.01.1978
68	Sabunçu ²¹²	Hatsaşen	Talın	Talın	25.01.1978
69	Sabunçu	Araksavan	Qəmərli	Artaşat	25.01.1978
70	Səmagər	Gəğakert	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
71	Şahalı stansiyası	Vahagnadzor stansiyası	Quqark	Quqark	25.01.1978
72	Şahnəzər	Medzovan	Vorontsovska	Kalinino	25.01.1978

²⁰⁵ **Qaraqoyunlu** toponimi qaraqoyunlu türk etnonimi əsasında əmələ gəlib (2, s.188).

²⁰⁶ **Qaraiman** toponimi qaraman türk tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.191).

²⁰⁷ **Qaralar** toponimi qaralar türk etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir 92, s.195-196).

²⁰⁸ **Qızqala** toponimi ərəb dilində oğuz etnonimini əks etdirən qız (ğuz>qız) etnonimi ilə qala sözünün birləşməsindən əmələ gəlib, “oğuz qalası yanında olan kənd” mənasını verir (2, s.218).

²⁰⁹ **Qırğı** toponimi qırğılı (> qırğlı) türk etnonimi əsasında yaranmışdır (2, s.227).

²¹⁰ **Quruboğaz** toponimi Azərbaycan dilində “bitkisiz, çılpq, yaşıllıqsız” mənasında işlənən quru sözü ilə “iki dağ arasındakı dar keçid”, “keçid” mənasında işlənən boğaz sözünün (birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Azərbaycan dilində “boğaz” sözü həm də “dar yer” mənasında işlənir (2, s.251).

²¹¹ **Murteyl** toponimi təklə türk tayfasına mənsub olan murtulu etnonimi əsasında əmələ gələn etnotoponimdir (2, s.472).

²¹² **Sabunçu** toponimi türk dilində “kotan” mənasında işlənən saban sözünə -çı şəkilçisinin qoşulması əsasında əmələ gələn sabunçu etnonimindən əmələ gəlmişdir. Qaraqalpaqlarda sapun tayfasının olması fikrimizi təsdiq edir (2, s.502).

1	2	3	4	5	6
73	Şorlu / Şorlu Dəmirçi	Daştavan	Zəngibasar	Masis	25.01.1978
74	Taytan	Vanaşen	Vedi	Ararat	25.01.1978
75	Tala	Ketovit	Karvansaray	İcevan	25.01.1978
76	Tapanlı ²¹³	Keğasar	Hamamlı	Spitak	25.01.1978
77	Təknəli	Kokahovit	Qızılqoç	Qukasyan	25.01.1978
78	Tüskülü	Lusakunk	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
79	Tsirvaz	Lusahovit	Karvansaray	İcevan	25.01.1978
80	Yanıqpəyə ²¹⁴	Meşəkənd	Çəmbərək	Krasnoselo	25.01.1978
81	Yarpızlı	Lçavan	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
82	Yayçı	Dzovaber	Yelenovka	Sevan	25.01.1978
83	Yengicə ²¹⁵	Norabats	Zəngibasar	Masis	25.01.1978
84	Yuxarı Axta ²¹⁶	Lemanist	Axta	Hrazdan	25.01.1978
85	Yuxarı Xatınarx	Aknaşen	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
86	Yuxarı Kolanlı ²¹⁷ /Aralıq Kolanlı	Qriboyedov	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978
87	Yuxarı Necili	Nizami	Zəngibasar	Masis	25.01.1978
88	Yuxarı Zağalı	Axbradzor	Basarkeçər	Vardenis	25.01.1978
89	Yuxarı Zeyvə	Taronik	Üçkilsə	Eçmiədzin	25.01.1978

²¹³**Tapanlı** toponimi qədim ağqoyunlu elinin qalığı olan Diyarbəkirdə yaşayan türk mənşəli tabanlı (tapanlı) etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.538).

²¹⁴**Yanıqpəyə** toponimi Azərbaycan dilində işlənən yanıq və pəyə sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlib.

²¹⁵**Yengicə** toponimi təzə mənasında işlənən yengi (ədəbi dilimizdə işlənən yeni sözünün dialekt variantı) sözü ilə -cə şəkilçisinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. "...yengi təxminən XIX əsrin ortalarına qədər əski formasını saxlamış, get-gedə n-nin tərkibində olan samitinin zəifləyib düşməsi ilə yeni (kursiv mənimdir -İ.B) şəklində sabitləşmişdir. Yengi sözünün özünə gəldikdə bu yalnız Azərbaycan dilində deyil, eyni zamanda bütün türk dilli xalqların yazısında müştərək bir orfoqrafiyaya malik olmuşdur" (Mirzəzadə H. Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası, Bakı, Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1990, s.74).

²¹⁶**Yuxarı Axta** toponimi fərqləndirici əlamət bildirən yuxarı sözündən və oğuz tayfalarında olan padarların bir qolunu təşkil edən axtaçı (axta) etnonimindən formalaşmışdır (2, s.359).

²¹⁷**Yuxarı Kolanlı** toponimi yuxarı sözü ilə türk mənşəli kolanı tayfasının adına mənsubluq bildirən -lı şəkilçisinin artırılması əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.401).

1991-2006-cı illərdə dəyişdirilən toponimlər

Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında baş verən hadisələrlə bağlı Ermənistan SSR-də yaşayan azərbaycanlılar tarixdə görünməmiş olmanın zülm və işğəncələrlə 1987-1991-ci illərdə SSRİ dövlətinin birbaşa köməyi, eləcə də xüsusi dəstəyi ilə Ermənistan dövlətinin rəhbərliyiinin yeritdiyi milli ayrışdırılışının, etnik təmizləmə siyasətinin nəticəsi olaraq öz tarixi-etnik torpaqlarından qırğınlarla deportasiya olundular. Qərbi azərbaycanlılara qarşı Ermənistan rəhbərliyi tərəfindən törədilmiş bu cinayət hadisəsi 2025-ci ildə geniş ictimaiyyətə tam çılpalığı ilə məlum oldu. Belə ki Ermənistan Respublikasının birinci prezidenti Levon Ter-Petrosyan 1993-cü ilin iyununda azərbaycanlılara olmanın zulmlər vermiş “Yerkrapa”çıların qarşısında çıxışında demişdir: “Bizim ən böyük xoşbəxtliyimiz odur ki, milislərimizin işini təşkil etmişik. Yaradılan silahlı dəstələr ordumuzun onurğa sütunu oldu. Beləliklə, biz Ermənistan və Azərbaycan müstəqillik əldə etməmişdən əvvəl də ictimai təcrübə qazandıq. Bu hərəkət sayəsində Ermənistan və Qarabağ erməni xalqının 600 ildir həll edə bilmədiyi bir problemi həll etdi. Ermənistan və Qarabağ özlərini başqa millətlərdən (azərbaycanlılardan-İ.B.) tamamilə təmizləyib. Bir daha bunu deyəcəyəm. Bu, 600 illik problem idi. Erməni xalqı bundan sonra daha 600 il öz əhəmiyyətini hiss edəcək. Təsəvvür edin ki, bu gün Ermənistanda 170 min nəfər başqa millətlərdən olub (Azərbaycanlılar nəzərdə tutulur. Əslində 1987-1991-ci illərdə indi Ermənistan adlandırılan Qərbi Azərbaycandan 300.000 azərbaycanlı tarixi-etnik torpaqlarından deportasiya edilmişdir-İ.B.). Təsəvvür edin, indi onlar Ermənistandadır. Əgər onlar (azərbaycanlılar-İ.B.) Ermənistanda olsaydı, bizim dövlətimiz olmayacaqdı; biz onda şimal-şərq rayonlarını, Göyçəni (Göyçə gölü hövzəsində olan rayonları, xüsusilə Basarkeçər rayonu nəzərdə tutulur-İ.B.) müdafiə edə bilməyəcəkdik. Azərbaycanlılar 3 rayonda çoxluq təşkil edirdilər: Bu, Vardenis (Basarkeçər-İ.B.), Masis (Zəngibasar-İ.B.) və Amasiyadır (Ağbaba royonudur-İ.B.). Azərbaycanlılar Zəngəzur mahalında böyük üstünlük təşkil edirdilər. Bu problem həll edildi və bu, göydən hədiyyə kimi düşmədi. Bunu biz etdik, milli hərəkət etdi, erməni ümummilli hərəkəti və onun hərbi qanadı, özünümüdafiə batalyonları, bizim “Yerkrapa” dəstəsi”.

Bu hadisədən sonra indiki Ermənistanda Azərbaycan xalqının tarixi ilə sıx surətdə bağlı olan, azərbaycanlıların tarixən yaşadıkları kəndlərin adlarını dəyişdirməklə Ermənistan dövləti mənəvi soyqırımını kütləviləşdirərək davam etdirdilər.

Ermənistan Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanı ilə 03 aprel 1991-ci il tarixli fərmanı ilə 1987-1991-cu ilədək azərbaycanlılar yaşadığı 16 rayonda – Çəmbərək, Kəvər, Karvansaray, Qarakilsə, Qafan, Ellər, Ağbaba, Basarkeçər, Vorontsovkə, Keşişkənd, Zəngibasar, Paşalı, Vədi, Quqark, Axta, Əştərək rayonlarında 96 toponim və 8 avqust 1991-ci il tarixli fərmanı ilə 15 rayonda-Ağbaba, Calaloğlu, Vorontsovkə,

Qarakilsə, Hamamlı rayonlarda 12 toponim olmaqla 111 yaşayış məntəqəsi adı dəyişdirilərək erməniləşdirilmişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Acıbac ²¹⁸	Acabac	Qafan	Qapan	03.04.1991
2	Ağbulaq	Axperek	Çəmbərək	Krasnoselo	03.04.1991
3	Ağbulaq	Ağbullak	Gorus	Qoris	03.04.1991
4	Ağkilsə	Cermakavan	Karvansaray	İcevan	03.04.1991
5	Ağqala	Berdkunk	Kəvər	Kamo	03.04.1991
6	Ağudi ²¹⁹	Aqitu	Qarakilsə	Sisyan	03.04.1991
7	Aşağı Pürülü	Geğavank	Qafan	Qapan	03.04.1991
8	Bahar	Artunk	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
9	Bağçalıq sovxozu	Verin Ptxni	Ellər	Abovyan	03.04.1991
10	Bala Məzrə	Pokr Masrik	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
11	Balıxlı ²²⁰	Zorakert	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
12	Baytar ²²¹	Hovtun	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
13	Bəkdaş	Xordzor	Qafan	Qapan	03.04.1991
14	Bəriyabad ²²²	Barenat	Çəmbərək	Krasnoselo	03.04.1991
15	Böyük Məzrə	Medz Masrik	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
16	Çaxmaq ²²³	Kamxut	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
17	Çaybasar	Arevat	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
18	Çaykənd	Getik	Paşalı	Vayk	03.04.1991
19	Çaykənd	Dprabak	Çəmbərək	Krasnoselo	03.04.1991
20	Çiçəkbulaq	Geğatap	Karvansaray	İcevan	03.04.1991

²¹⁸**Acıbac** toponimi türk dilində «hündür dağ aşırımı» mə'nasında işlənən acı sözü ilə Azərbaycan dilində «düzən yerdə tirə, təpəcik, hündür yer» mənasında işlənən bac sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Acı sözü Dağlıq Altayın türk mənşəli toponimlərin tərkibində aju//ajı formalarında işlənir. Acı sözü qədim türk dilində aju formasında «geniş dərə», «yarğan», «çökəklik» mənalarında işlənmişdir (2, s.86).

²¹⁹**Ağudi** toponimi qədim türk dilində «hörmətli, uca, yüksək» mənasında işlənən ağ sözü ilə uti//udi türk dilli tayfanın adı əsasında formalaşmışdır (2, s.45).

²²⁰**Balıxlı** toponimi qədim türk dilində «sığınacaq, şəhər, qala» mənası bildirən balıq sözünə -lı sözdüzəldici şəkilçisinin artırılması yolu ilə əmələ gəlmişdir (2, s.119-120).

²²¹**Baytar** toponimi baytar (baydar) türk tayfasının adı əsasında formalaşmışdır (2, s.116-117).

²²²**Bəriyabad** toponimi türk dilində «təpə, hündür yer, təpəlik» mənasında işlənən bair //bayır sözü ilə abad sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Bayır //bair sözü monqol dilində bayr formasında «çöl, bayır» mənasında işlənir (2, s.135).

²²³**Çaxmaq** toponimi şahsevən türk tayfasına mənsub olan çaxmaq etnonimi əsasında yaranmışdır (2, s.609).

1	2	3	4	5	6
21	Çivinli ²²⁴	Yenacur	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
22	Comardlı ²²⁵	Tanahat	Qarakilsə	Sisyan	03.04.1991
23	Daşkənd	Hayrk	Basarkeçər	Vardenits	03.04.1991
24	Dəmirçi ²²⁶	Darbink	Zəngibasər	Masis	03.04.1991
25	Dəmirçilər ²²⁷	Qoqavan	Vorontsovkə	Kalinino	03.04.1991
26	Dərə	Daranak	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
27	Dostluq	Ayanist	Zəngibasər	Masis	03.04.1991
28	Düzkənd	Alvar	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
29	Ellərkənd	Lorasar	Ağbaba	Amasiya	08.08.1991
30	Evli	Dzaramut	Vorontsovkə	Kalinino	03.04.1991
31	Ələyəz	Yeğegis	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	03.04.1991
32	Əmirxeyir ²²⁸	Kalavan	Çəmbərək	Krasnoselo	03.04.1991
33	Əyriyəng	Hayravank	Kəvər	Kamo	08.08.1991.
34	Əzizbəyov	Areqnadem	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
35	Əzizbəyov	Vayk	Paşalı	Vayk	03.04.1991
36	Əzizbəyov rayonu	Vayk rayonu	Paşalı	Vayk	03.04.1991
37	Əzizli	Norabak	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
38	Gərd	Kard	Qafan	Qapan	03.04.1991
39	Gərgər ²²⁹	Qarqar	Calalolğu	Stepanavan	08.08.1991
40	Gomur ²³⁰	Komk	Paşalı	Vayk	03.04.1991
41	Gölkənd	Ayqut	Çəmbərək	Krasnoselo	03.04.1991
42	Göllü	Ardenis	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
43	Gözəldərə	Aznavadzor	Quqark	Quqark	03.04.1991
44	Güllücə	Tsaxkut	Ağbaba	Amasiya	08.08.1991
45	Gülüzü	Vardahovit	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	03.04.1991
46	Gülüstan	Nor Aznaberd	Paşalı	Vayk	03.04.1991
47	Gümüş	Karenis	Axta	Hrazdan	03.04.1991

²²⁴**Çivinli** toponimi kəngərli tayfasının bir qolunu təşkil edən cinli (qədim forması “cen”dir) türk etnonimi əsasında formalaşmışdır. Etnotoponimdir. Görünür, cinli etnoniminə “iv” səs birləşməsi sonradan əlavə edilərək çivinli formasına düşmüşdür(2, s.611-612).

²²⁵**Comardlı** toponimi comardlı türk tayfa adı əsasında əmələ gəlmişdir. Comardlı etnoniminin ilk komponenti com Azərbaycan dilinin Muğan şivələrində “tayfa, əqrəbə” mənalarında işlənir (2, s.637).

²²⁶**Dəmirçi** toponimi şahsevən türk tayfasının bir qolunu təşkil edən dəmirçilər(ASE, III c. s.466) etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir.

²²⁷**Dəmirçilər** toponimi şahsevən türk tayfasının bir qolunu təşkil edən dəmirçilər etnonimi (ASE, III c. s.466) əsasında əmələ gəlmişdir.

²²⁸**Əmirxeyir** toponimi Əmir şəxs adı ilə türk dilində “sıldırım, qaya”, “sıldırımlı qaya” mənasında işlənən kayır//kair,xayr sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdi (2, s.305)

²²⁹**Gərgər** toponimi qarqar qədim türk tayfasının fonetik forması olan gərgər türk tayfa adı (əsasında yaranmışdır(2, s.417).

²³⁰**Gomur** toponimi qədim türk dilində “dağ başında dar, yarpaqlı uçurum yer” mənasında işlənən komür sözündən əmələ gəlmişdir (2, s.420-421)

1	2	3	4	5	6
48	Güney	Arequni	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
49	Günəşli	Kutakan	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
50	Xalisa	Noyakert	Vedi	Ararat	03.04.1991
51	İbiş	Dayrik	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
52	İlməzli ²³¹	Daşdadem	Vorontsovska	Kalinino	08.08.1991
53	Köçbək ²³²	Uğedzor	Paşalı	Vayk	03.04.1991
54	Qabaxlı	Qoxtanik	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	08.08.1991
55	Qarabulaq	Sagik	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
56	Qaraçimən	Ditsmayri	Qafan	Qapan	03.04.1991
57	Qaraisa	Meğvahovit	Vorontsovska	Kalinino	03.04.1991
58	Qaraqala	Noramut	Vorontsovska	Kalinino	03.04.1991
59	Qaraqaya	Dzorvank	Çəmbərək	Krasnoselo	03.04.1991
60	Qayabaşı ²³³	Geğamabak	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
61	Qızıldaş	Aruni	Vorontsovska	Kalinino	03.04.1991
62	Qızılgül	Aretes	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	03.04.1991
63	Qızılkənd	Tsapatağ	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
64	Qızıl Şəfəq	Cunaşoğ	Vorontsovska	Kalinino	08.08.1991
65	Qızıl Şəfəq	Torunik	Qarakilsə	Sisyan	08.08.1991
66	Qoncalı	Zarişat	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
67	Qoşabulaq	Şadcrek	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
68	Qovuşuq	Yermon	Keşişkənd	Yeğeqnadzor	03.04.1991
69	Qovşut ²³⁴	Kavçut	Qafan	Qapan	03.04.1991
70	Qurdqalaq	Kurtkullak	Gorus	Qoris	03.04.1991
71	Quzukənd ²³⁵	Qamariç	Ağbaba	Amasiya	08.08.1991
72	Lehvaz	Leyvaz	Meğri	Meğri	03.04.1991
73	Mağaracıq	Qdaşen	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
74	Meşəkənd	Antaramec	Çəmbərək	Krasnoselo	03.04.1991

²³¹**İlməzli** toponimi türk dilində tayfa mənasında işlənən il/el sözü ilə qədim türk dilində “təpə” mənasında işlənən mar sözünün fonetik forması olan maz sözündən əmələ gəlmişdir. Azərbaycan dilində r~z səs əvəzlənməsi (yor~ yoz, yar~ yaz, gör~ göz) qanunauyğun fonetik hadisə olduğunu nəzərə alıb qeyd edə bilərik ki, “maz”, mar sözünün fonetik formasıdır (2, s.328-329).

²³²**Köçbək** toponimi türk dilində “düşərgə, çobanların müvəqqəti yaşayış yeri, yurd” mənasında işlənən koş (> koç) sözü ilə qədim türk dilində “təpə” mənasında işlənən bək (bak sözünün) birləşməsindən əmələ gəlir «təpəlikdə yerləşən köç, düşərgə, çobanların yaşayış yeri» mənasını ifadə edir (2, s.408-409).

²³³**Qayabaşı** toponimi “qaya” oroterminindən və “dağın yuxarısı, zirvəsi” mənasında işlənən baş sözündən əmələ gəlmişdir. “Qayanın başında yerləşən kənd” mənasını bildirir. Kənd, doğrudan da, qayalıq, dağlıq yerdə yerləşir.

²³⁴**Qovşud** toponimi qovşud etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.230-231).

²³⁵

1	2	3	4	5	6
75	Murğuz ²³⁶	Tsquni	Qarakilsə	Sisyan	08.08.1991
76	Nərədüz	Noaratus	Kəvər	Kamo	08.08.1991
77	Nərimanlı	Şatvan	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
78	Nəziravan	Kazaravan	Əştərək	Aştarak	03.04.1991
79	Oxçuoğlu ²³⁷	Vaxçi	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
80	Öksüz ²³⁸	Darik	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
81	Polad	Xaçardzon	Karvansaray	İcevan	03.04.1991
82	Salah ²³⁹	Akavanavank	Karvansaray	İcevan	03.04.1991
83	Saral ²⁴⁰	Nor Xaçkar	Hamamlı	Spitak	08.08.1991
84	Sarıyaqub ²⁴¹	Çaqazadzor	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
85	Sariyar ²⁴²	Apavan	Vorontsovka	Kalinino	03.04.1991
86	Sarvanlar ²⁴³	Sis	Zəngibasar	Masis	03.04.1991
87	Səməd Vurğun	Hovik	Karvansaray	İcevan	03.04.1991
88	Sovetakerd	Xaçaxbyur	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
89	Sovetkənd	Kaxaki	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
90	Soyuqbulaq	Paqaxbyur	Vorontsovka	Kalinino	03.04.1991
91	Subatan	Geğakar	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
92	Şabadin	Yeğək	Qafan	Qapan	03.04.1991
93	Şəfəq	Vanevan	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
94	Şidli ²⁴⁴	Yeğeqnavan	Vedi	Ararat	03.04.1991

²³⁶ **Murğuz** toponimi türk dilində “təpə” mənasında işlənən mar sözünün fonetik variantı olan mur sözü ilə güz (oğuz etnonimi ərəb mənbələrində adı) etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.471).

²³⁷ **Oxçuoğlu** toponimi “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarında (XII boy) adı çəkilən Ənsə Qoca oğlu Oxçu adının əsasında formalaşan oxçuoğlu etnonimindən əmələ gəlmişdir. Eyni zamanda qeyd edək ki, Oxçu şəxs adı sonralar etnoniminə çevrilmişdir (2, s. 488).

²³⁸ **Öksüz** toponimi qədim türk dilində «çay» mənasını bildirən öküz sözü əsasında formalaşmışdır. Bu söz həm də oquz, okus, oqus formasında qeyd edilir (2, s. 491).

²³⁹ **Salah** toponimi qazax türk tayfasına mənsub olan salahlı etnonimi əsasında formalaşmışdır (2, s.505).

²⁴⁰ **Saral** toponimi sarallı türk tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.508-509).

²⁴¹ **Sarıyaqub** kəndi Miskin Abdalın babası Sarı Yaqub tərəfindən salındığı üçün toponim onun adı ilə adlandırılmışdır (2, s.512).

²⁴² **Sariyar** toponimi rəng bildirən sarı sözü ilə qədim türk dilində “yarğan” mənasında işlənən yar birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Kəndin ərazisindəki torpaq san rəngli süxurlardan ibarətdir. Ona görə də kənd Sariyar adlandırılıb (2, s.512-513).

²⁴³ **Sarvanlar** toponimi kəngərli qədim türk tayfasından olan sarvanlar etnonimi əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.509-510).

²⁴⁴ **Şidli** - M. Kalankatuklu “Alban tarixi” əsərində Xosrov şahın hökmdarlığının otuz yeddinci ilinin əvvəlində Şimal çarı Xəzərlərin arasında, knyazlıq rütbəsinə görə Şad adlanan qardaşı oğlu olduğu qeyd edilir və Şadın öz düşərgəsini Araz çayının sahilində saldığı göstərilir. Bu əsərin “Qeydlər və şərhlər” hissəsində Z. Bünyadov qeyd edir ki, xəzərlər arasında IX əsrədək Şad Xaqandan sonra ikinci hökmran sayılırdı. L. Qumilyev qeyd edir ki, İl-xan Bumin vaxtında “İxtiyarında bölgələrin hakimiyyəti olan və xana qan qohumluqları çatan şahzadələr «şad» çağırılırdılar” və şad titulu “şimal hökmdarı” Cabqu xanın qardaşları daşıyırlar. “Şad” sözü qədim türk dilində “hərbi rütbə” mənasında işlənmişdir. Bu deyilənlərdən belə qənaətə gəlik ki, Şidli toponimi türklərdə, daha doğrusu, xəzərlərdə hərbi titul mənasında işlənən şad sözünə mənsubluq bildirən -lı şəkilçisinin artırılması yolu ilə əmələ gələn şadlı sözü əsasında formalaşmış “Şidli” kimi sabitləşmiş və etnonimə çevrilmişdir (2, s.651).

1	2	3	4	5	6
95	Şirazlı ²⁴⁵	Vosgetap	Vedi	Ararat	03.04.1991
96	Şişqaya ²⁴⁶	Quqariç	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
97	Şurabad	Pağakan	Ağbaba	Amasiya	08.08.1991
98	Şurnuxu ²⁴⁷	Şurnux	Gorus	Qoris	03.04.1991
99	Təkəlik ²⁴⁸ (Təkərli)	Artavaz	Axta	Hrazdan	03.04.1991
100	Təpəköy ²⁴⁹	Berdəşen	Ağbaba	Amasiya	08.08.1991
101	Toxluca ²⁵⁰	Draxtik	Çəmbərək	Krasnoselo	03.04.1991
102	Uz ²⁵¹	Uyts	Qarakilsə	Sisyan	03.04.1991
103	Vağudi ²⁵²	Vağadin	Qarakilsə	Sisyan	08.08.1991
104	Yeniyol	Ağvarik	Ağbaba	Amasiya	03.04.1991
105	Yenikənd	Tretuk	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
106	Yengicə	Sisavan	Vedi	Ararat	03.04.1991
107	Zeytə	Zedsa	Paşalı	Vayk	03.04.1991
108	Zəngilər ²⁵³	Zorak	Zəngibasar	Masis	03.04.1991
109	Zərkənd ²⁵⁴	Kut	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991
110	Zəhmət	Xaçpar	Zəngibasar	Masis	03.04.1991
111	Zod ²⁵⁵	Sotk	Basarkeçər	Vardenis	03.04.1991

²⁴⁵**Şirazlı** toponimi oğuzların şirazlı etnonimi (F.Kirzioğlu. Rəvan türkləri, «Vətən həsrəti» qəz., 18. VI. 1993) əsasında əmələ gəlmişdir.

²⁴⁶**Şişqaya** toponimi Azərbaycan dilində “dağın, təpənin zirvəsi, ən yüksək nöqtəsi” mənasında işlənən şiş sözü ilə, “sıra dağlardan ayrılmış qol”, “dağların müəyyən hissəsində daş süxurlardan olan çətin keçilən yer”, “dağ,sıldırım” mənasında işlənən qaya sözünün birləşməsindən əmələ gəlib, “hündür, uca, dağın yanında salman, yerləşən kənd” mənasını ifadə edir (2,s. 655-656).

²⁴⁷**Şurnuxu** toponimi Azərbaycan dilində “kiçik şələlə” mənasında işlənən “çırnox” sözünün fonetik forması olan şumux // şırnıx sözü əsasında əmələ gəlmişdir. Azərbaycan dilinin Qazax dialektində “sürətlə axın” mənasında “şırnoy» sözü də işlənir. Belə qənaətə gəlik ki, çırnox, şırnoy, şumux yaxınmənəli sözlərdir (2, s. 663-664).

²⁴⁸**Təkəli** toponimi qızılbaşlar türk tayfasına mənsub olan təkəli etnonimi əsasında yaranmışdır. Tayfanın adı təkə formasında da qeyd edilir (2, s.546-547).

²⁴⁹**Təpəköy** toponimi Azərbaycan dilində “dağ” mənasında işlənən təpə sözü ilə türk dilində kəndsözünün sinonimi kimi işlənən köy sözündən əmələ gəlmişdir.

²⁵⁰**Toxluca** toponimi Azərbaycan dilində dağlıq yer mənasını ifadə edən “dağlıqca” sözünün fonetik forması əsasında əmələ gəlmişdir. Toponimin birinci komponenti tox türk dillərində “dağ” mənasında işlənən to, toğ sözlərinin fonetik formasıdır. Eyni zamanda qədim türk dilində toğ (tuğ) sözü “bənd”, “sədd”, “çəpər” mənələrində işlənir. Toponim ikinci komponenti -lu (əsli -luq) və -ca şəkilçilərindən ibarətolub, “dağlıq ərazində salınan kənd” mənasını ifadə edir (2, s.554-555).

²⁵¹**Uz** toponimi uz qədim türk tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.561-562).

²⁵²**Vağudi** kəndinin adı Ağudi toponiminin əvvəlinə “v” samitinin artırılması əsasında yaranmışdır. Voxçu (Oxçu toponimindən) toponimi, varsaq (arsaq etnonimindən) etnonimi həmin konstruksiya əsasında yaranmışdır. Ağudi toponimi ilə Vağudi toponimi eyni semantik xüsusiyyətə malikdir (bax. Ağudi)

²⁵³**Zəngilər** toponimi türk mənşəlidir. Türk əsilli zəngilər nəsil adı ilə bağlıdır. F.Sümər yazır: «Əlcəzair və Suriyə hakimləri olan zəngilər də türk məmlük ailəsindən idilər». Zəngi tayfası ərəb ölkələrindəki məmlük türkləri qıpçaq tayfalarıdır. Deməli, zəngilər qıpçaq tayfalarından biridir (2, s. 319).

²⁵⁴**Zərkənd** toponimi türk dilində “yarğan”, “dərə” mənasında işlənən zar (>car -İ.B) sözü əsasında yaranmışdır (2, s.319-320).

²⁵⁵**Zod** toponimi türk mənşəli sotk //sodk etnonimi əsasında formalaşmışdır. Toponim Sotk>Södk>Zod inkişaf prosesi keçirmişdir. Azərbaycan dilində s~z və t~d səs əvəzlənməsi qanunauyğun halıdır. Etnonimin tərkibindəki

İndiki Ermənistandan 1991-ci il avqustun 8-də sonuncu azərbaycanlı kəndinin – Meğri rayonundakı Nüvədi kəndinin əhalisi qovulmuşdur. 1994-cü ildə Ermənistan Respublikasının parlamentinin fərmanı ilə Nüvədi kəndinin adı dəyişdirilərək Nonadzor qoyulmuşdur.

Qərbi Azərbaycanda ən son yaşayış məntəqələrinin adının dəyişdirilməsi 2006-cı ilə təsadüf edir. Ermənistan Respublikasının parlamenti 4 iyul 2006-cı il tarixli qərarı ilə Qərbi Azərbaycanda rayonda 30 yaşayış məntəqəsinin adını dəyişdirmişdir.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon		Yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirildiyi tarix
			Əvvəlki adı	Yeni adı	
1	2	3	4	5	6
1	Aşağı Gödəkli	Baqraşat	Qafan	Qapan	04.07.2006
2	Avtona	Medzadzor	Abaran	Aparan	04.07.2006
3	Bəysiz	Otevan	Ələyəz	Araqats	04.07.2006
4	Cıvıxlı ²⁵⁶	Çapkut	Çəmbərək	Krasnoselo	04.07.2006
5	Axundov	Pyunik	Axta	Hrazdan	04.07.2006
6	Dovrus ²⁵⁷	Davrus	Qafan	Qapan	04.07.2006
7	Əkərək ²⁵⁸	Aqaqrakavan	Əştərək	Aştarak	04.07.2006
8	Araqats	Araqatsavan	Talın	Talin	04.07.2006
9	Gəlto	Kanç	Ələyəz	Araqats	04.07.2006
10	Güllübulaq	Byurakn	Ağbaba	Amasiya	04.07.2006
11	Haqqo	Hako	Ələyəz	Araqats	04.07.2006
12	Xalac ²⁵⁹	Acavan	Gorus	Qoris	04.07.2006
13	Kirs	Kiçk	Qafan	Qapan	04.07.2006
14	Kurud	Karud	Qafan	Qapan	04.07.2006
15	Qabaqtəpə	Ddmasar	Talın	Talin	04.07.2006
16	Qızılcıq	İşxanasar	Qarakilsə	Sisyan	04.07.2006

“k” səsi qədim türk dilində cəmlilik, çoxluq mənalarını bildirmişdir. Lakin sonralar etnonimdəki fonetik dəyişmələr nəticəsində “k” samiti düşmüşdür (2, s.321-322).

²⁵⁶**Cıvıxlı** toponimi çubuxlu türk tayfa adı əsasında əmələ gəlmişdir. Cıvıxlı çubuxlu etnoniminin dialekt variantıdır (2, s.635-636).

²⁵⁷**Dovrus** toponimi türk mənşəli xəzər tayfasına mənsub tavrıs etnonimi (286, s.44) əsasında əmələ gələn etnotoponimdir (2, s.281-282).

²⁵⁸**Əkərək** toponimi əkər (akar) türk tayfa adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.296).

²⁵⁹**Xalac** toponimi xalac qədim türk tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.569).

1	2	3	4	5	6
17	Qorçulu ²⁶⁰	Qorqoç	Axta	Hrazdan	04.07.2006
18	Kurtkullak	Vanand	Gorus	Qoris	04.07.2006
19	Çaykənd	Gedişen	Qafan	Qapan	04.07.2006
20	Mülkü	Kayk	Abaran	Aparan	04.07.2006
21	Nüvədi ²⁶¹	Nrnadzor	Meğri	Meğri	04.07.2006
22	Pəyhan	Nor Astğaberd	Qafan	Qapan	04.07.2006
23	Pürülü ²⁶²	Verin Geğavank	Qafan	Qapan	04.07.2006
24	Səngər ²⁶³	Kaniaşir	Ələyəz	Araqats	04.07.2006
25	Sofulu ²⁶⁴	Njdeh	Qarakilsə	Sisyan	04.07.2006
26	Qızıl Şəfəq	İşxanasar	Qarakilsə	Sisyan	04.07.2006
27	Tovuz ²⁶⁵	Tavuş	Şəmşəddin	Berd	04.07.2006
28	Yanix	Nşxark	Qaranlıq	Martuni	04.07.2006
29	Yuxarı Gödəkli	Vardanank	Qafan	Qapan	04.07.2006
30	Yuxarı Körpülü	Dzorakap	Barana	Noyemberyan	04.07.2006

Qeyd: Nüvədi kəndinin adı 1994-cü ildə Nonadzor adlandırılmış, Ermənistan parlamentinin 04.07.2006-cı il tarixli fərmanı ilə kəndin adı rəsmi şəkildə dəyişdirilərək Nrnadzor qoyulmuşdur.

²⁶⁰**Qorçulu** toponimi Səfəvilər dövründə yaranan şah qvardiyasını bildirən qorçu sözünə (ASE, III c., s.215) mənsubluq bildirən –lu şəkilçisinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. «Qorçulara mənsub, qorçuların yaşadığı kənd» mənasını ifadə edir.

²⁶¹**Nüvədi** toponimi “dağ ətəyində ovuq, çökək yer” mənasında işlənən nüyək, nüək, nüyək¹ Azərbaycan dilinin qərb qrupu dialekt və şivələri, B., 1967, s.231), “iki tərəfi qaya olan sahə” mənasında işlənən nüy sözünə fars dilində “kənd mənasında işlənən deh sözünün variantı olan di sözünün qoşulması yolu ilə əmələ gəlmişdir (2, s.479-480).

²⁶²**Pürülü** toponimi ayırım türk tayfasına aid olan pürülü etnonimindən əmələ gələn etnotoponimdir (2, s.500).

²⁶³**Səngər** toponimi qədim türk dilində «dağ burnu» mənasında işlənən səngər (sengir) sözü əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.320).

²⁶⁴**Sofulu** toponimi sofulu türk tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.529).

²⁶⁵**Tovuz** toponimi türk dilində «dağ» mənasında işlənən tov sözü ilə oğuzların bir qismi kimi tanınan uz türk etnonimi əsasında əmələ gəlib, «dağ uzların (oğuzların) yaşadığı yer» mənasını ifadə edir(2, s.551-552).

Qeyri-rəsmi şəkildə dəyişdirilmiş toponimlər

Bununla yanaşı Qərbi Azərbaycanda 57 türk mənşəli toponimin qeyri-rəsmi formada dəyişdirilmişdir. Apardığımız tədqiqatlar nəticəsində belə qənaətə gəlirik ki, həmin toponimlər 1918-1920-ci illərdə, eləcə də 1920-1991-ci illərdə, hətta Qərbi Azərbaycanın bir neçə Azərbaycan mənşəli toponimi hər hansı bir konkret tarix göstərilmədən 1991-ci ildən sonra dəyişdirilmişdir.²⁶⁶ Məhz buna görə bu tipdən olan toponimləri ayrıca olaraq verməyi məqsədəuyğun hesab edirik.

№	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	Yaşayış məntəqəsinin yeni adı	Rayon	
			Əvvəlki adı	Yeni adı
1	2	3	4	5
1	Axta	Nijni Axta	Axta	Hrazdan
2	Aralıq Kolanı ²⁶⁷	Verin Kolanı	Üçkilsə	Eçmiədzin
3	Aşağı Qaranlıq	Martuni	Qaranlıq	Martuni
4	Ayaslı	Ayqestan	Qəmərli	Artaşat
5	Ayırım ²⁶⁸	Ptxavan	Barana	Noemberyan
6	Böyük Şorlu Dəmirçi	Şorlu Dəmirçi	Zəngibasar	Masis
7	Sultanəli qışlağı	Canəhməd	Basarkeçər	Vardenis
8	Dərəkənd	Dzoragyuğ	Quqark	Quqark
9	Dərəköy	Daragyuğ	Qızılqoç	Quqasyan
10	Ellər oyuğu	Ellərkənd	Ağbaba	Amasiya
11	Eylas	İpəkli	Zəngibasar	Masis
12	Ərzəkənd	Arzakan	Axta	Hrazdan
13	Əskipara ²⁶⁹	Voskepar	Barana	Noemberyan
14	Göl	Liçk	Qaranlıq	Martuni
15	Gül	Nor Arevik	Meğri	Meğri
16	Haçadaraq	Xaştarak	Karvansaray	İcevan

²⁶⁶ Nazim Mustafa. Vandalizm. Tarixi adlara qarşı soyqırımı, Bakı: Turxan NPB, 2014.

²⁶⁷ **Aralıq Kolanı** toponimi Azərbaycan dilində “orta, iki yerin arası, ara” mənasında işlənən aralıq sözü ilə mənsubluq bildirən -lı şəkilçisinin qəbul etdiyi kolanı türk tayfa adı əsasında əmələ gəlib “aralıqda kolanı tayfasına aid kənd” mənasını ifadə edir (2, s.71).

²⁶⁸ **Ayırım** toponimi ayırım türk etnonimi əsasında düzəlmişdir (2, s.52-53).

²⁶⁹ **Əskipara** toponimi türk dilində «qədim, köhnə» mənasında işlənən əski sözü ilə “torpaq sahəsi”, “yarı hissə” (278, s.120) mənasında işlənən para sözü əsasında əmələ gəlmişdir (2, s.310).

1	2	3	4	5
17	Gərgər	Rus Gərgəri	Calaloğlu	Stepanavan
18	Xozukənd ²⁷⁰	Quzukənd	Ağbaba	Amasiya
19	İstisu	Cermuk	Paşalı	Vayk
20	İyli Qarakilsə	İlli	Ağbaba	Amasiya
21	Kürdkənd	Lernadzor	Qafan	Qapan
22	Qaradaş	Sevkar	Karvansaray	İcevan
24	Qarakilsə	Sisavan	Qarakilsə	Sisyan
25	Qaranlıqdərə	Xavaradzor	Karvansaray	İcevan
26	Qoturvan	Qoduxvəng	Keşişkənd	Yeğeqnadzor
27	Qoduxvəng	Gədikvəng	Keşişkənd	Yeğeqnadzor
28	Qurumsulu ²⁷¹	Dostlu	Barana	Noemberyan
29	Lələkənd	Laligyug	Karvansaray	İcevan
30	Lök	Vartanazor	Meğri	Meğri
31	Məzarcıq	Şenik	Talin	Talin
32	Molla Qasım	Zovuni	Aparan	Aparan
33	Molla Eyyublu	Evli	Kalinino	Kalinino
34	Mülkəcan	Erkenants	Qafan	Qapan
35	Oğruca ²⁷²	Qraiman	Basarkeçər	Vardenis
36	Polad Ayrım ²⁷³	Polad	Karvansaray	İcevan
37	Püşgah	Aygedzor	Meğri	Meğri
38	Safolar	Cermuk	Paşalı	Vayk
39	Saratu ²⁷⁴	Haçtaraq	Karvansaray	İcevan
40	Sirkətas ²⁷⁵	Xdrants	Qafan	Qapan
41	Sultanabad	Şurabad	Amasiya	Amasiya
42	Taxtakörpü	Təgüt	Dilican	Dilican

²⁷⁰**Xozukənd** toponimi oğuz türk tayfasının adı əsasında formalaşmışdır. Oğuzlar fars dilli ədəbiyyatda “xoz” fonetik formasında əksini tapır (3, s. 61).

²⁷¹**Qurumsulu** toponimi türk dilində “yamacda və yaylanın yastı zirvəsində daş qırıqları, qaya parçası” mənasında işlənən qurum sözü ilə -lu şəkilçisi qəbul etmiş su sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Qurum sözü qədim türk dilində “qaya parçası” mənasında işlənən qorum (qorum) formasında işlənmişdir. Kəndin adı ilə relyefi uyğun gəlir. Belə ki, kənd daşlı, çınqıllı, dağlı ərazidə yerləşir (2, s.252).

²⁷²**Oğruca** toponimi oğuzlardan olan oğur türklərinin adı əsasında əmələ gəlmişdir. Bu tayfa haqqında Rəfik Özdək yazır: “Oğur və oğuz sözləri eyni mənəlidir. Oğuzların qardaşı olan oğurlar onlardan müladda öncəki zamanlarda ayrılmışdır. Qərbə doğru yayılanların dilində “z” hərfinin yerini zamanla “r” hərfi almışdır. Onun üçün qərb türklərinə (Oğuzlara) “r”-lı danışanlar», Şərq oğuzlarına isə “z”-lı danışanlar deyilmişdir”. Toponimdəki -ca şəkilçisi çoxluq mənasını ifadə edir (2, s.481).

²⁷³**Polad Ayrım** toponimi polad sözü ilə ayrım türk tayfasının adı əsasında əmələ gəlmişdir (2, s. 498-499).

²⁷⁴**Saratu** toponimi türk dilində “düz, çöl, yurd” mənasında işlənən sara sözünə -tu şəkilçisinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s.509).

²⁷⁵**Sirkətas** toponimi türk dilində “dərə”, “təpə”, “yarğan” mənasında işlənən sir (< sır) sözü ilə türk dilində “daş, qaya” mənasında işlənən tas sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Fikrimizcə, “təpə, dərə, kiçik təpə, yarğan” mənasında işlənən sir (> sır) sözü Azərbaycan dilində “dağ bel, təpə, dağın hündür yamacı” mənasında işlənən sırt sözündə öz izini qoruyub saxlamışdır (2, s.523-524).

1	2	3	4	5
43	Talın	Talin	Talın	Talin
44	Titoy xaraba	Bavra	Qızılqoç	Qukasyan
45	Aşağı Girətağ ²⁷⁶	Nerkin Qirataq	Qafan	Qapan
46	Aşağı Körpülü	Haxtananq	Barana	Noemberyan
47	Bala Ayrım	Pokr Ayrum	Allahverdi	Tumanyan
48	Bazarçay	Qorayk	Qaralisə	Sisyan
49	Böyük Ayrım	Medz Ayrum	Allahverdi	Tumanyan
50	Göysu ²⁷⁷	Avazan	Basarkeçər	Vardenis
51	Hallavar	Halavar	Quqark	Quqark
52	Qızılbulaq	Xaçaxbyur	Basarkeçər	Vardenis
53	Qızıldaş (Qızılkilsə)	Arçni	Vorontsovkə	Kalinino
54	Şəmsəddin rayonu	Tavuş rayonu	Şəmsəddin	Tavuş
55	Şorbulaq qəsəbəsi	Tsomatap qəsəbəsi	İrəvan şəhəri	Yerevan şəhəri
56	Yağdan ²⁷⁸	Yeğitank	Calaloğlu	Stepanavan
57	Yuxarı Girətağ	Verin Qirataq	Qafan	Qapan

²⁷⁶**Aşağı Girətağ** toponimi türk dilində “dağ silsiləsi, sıra dağlar”, “çöl, dağ, hündür yer, təpəlik”, “dağ qılıcı, yayla” mənasında mənsimi işlənən kir sözü ilə dağ (tağ) sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Toponimin əvvəlindəki “aşağı” sözü fərqləndirici əlamət bildirir (2, s.99).

²⁷⁷**Göysu** toponimi rəng bildirən göy sözü ilə qədim türk dilində “çay” mənasında işlənən su sözünün birləşməsindən əmələ gəlmişdir (2, s. 431).

²⁷⁸**Yağdan** toponimi türk dilində «yurd, el» mənasında işlənən yaq sözünə türk dilində “təpə” mənasını bildirən don (i >dan-İ.B) sözünün birləşməsindən əmələ gəlib, “təpədə olan el, yurd” mənasını bildirir (2, s.343).

İki dəfə və daha çox dəyişdirilmiş toponimlər

Qərbi Azərbaycan toponimləri həm də bir neçə dəfə dəyişdirilərək tarixi həqiqətlər saxtalaşdırılmışdır ki, bu da toponimin ilkin adının tam unudulması məqsədi ilə edilmişdir. Məhz buna görə də 2 dəfə və 2 dəfədən çox dəyişdirilmiş toponimləri ayrıca cədvəldə verməyi məqsəduyğun hesab etdik.

Nö	Yaşayış məntəqəsinin ilkin adı	I dəfə dəyişdirilmiş adı	Fərnanın tarixi	II dəfə dəyişdirilmiş adı	Fərnanın tarixi	Rayon
1	2	3	4	5	6	7
1	Ağcaqışlaq	Getaşen	21.06.1948	Qetazat	25.05.1967	Qəmərli
2	Aysəsi	Qızılgül	10.09.1946	Arates	03.04.1991	Keşişkənd
3	Babacan	Qızılkənd	15.07.1978	Çapatağ	03.04.1991	Basarkeçər
4	Hacı Bayram	Baxçalar	03.01.1935	Baqaran	03.07.1968	Sabirabad
5	Böyük Qaraqoyunlu	Əzizli	03.01.1935	Norabak	03.04.1991	Basarkeçər
6	Bulaqlı	Həbilkənd		Kalinin	26.09.1967	Zəngibasar
7	Cənnətli	Zovaşen	02.03.1940	Cənnətli	Zovaşen	Basarkeçər
8	Çatıqıran	Hrazdan	03.01.1935	Gəğaşen	21.10.1967	Ellər
9	Çorlu	Lemanik	26.04.1946	Lemagyug	21.10.1967	Qızılcqoç
10	Danagirməz	Hovit	15.07.1946	Niqavan	21.10.1967	Abaran
11	Darğalı	Anastasavan	01.12.1949	Ayqezard	30.12.1957	Qəmərli
12	Ələyəz	Araqats	31.07.1950	Araqatsavan	04.07.2006	Talın
13	Hacıqara	Makaraşen	01.03.1946	Lernapat	26.09.1957	Quqark
14	Haçakilsə	Paros	03.01.1935	Nahapetavan	30.01.1961	Ərtik
15	İlanlı	Çaybasar	26.04.1946	Aravet	03.04.1991	Ağbaba
16	İrəvan (şəhər)	Erivan	1828	Yerevan	1936	
17	İtqıran	Gülüstan	03.01.1935	Nor Dznaberd	03.04.1991	Paşalı
18	İyli Qarakilsə	İlli		Hoğmik	25.01.1978	Ağbaba
19	Keşişkənd rayonu	Mikoyan rayonu	03.01.1935	Yeğeqnadzor rayonu	06.12.1957	Keşişkənd
20	Kərkibaş	Şəfəq	25.05.1967	Vanevan	03.04.1991	Basarkeçər
21	Kəsəmən	Bahar	25.01.1978	Artunk	03.04.1991	Basarkeçər

1	2	3	4	5	6	7
22	Kiçik Keyti	Lernansk	26.04.1946	Pokraşen	21.10.1967	Düzkənd
23	Kiçik Şorlu Dəmirçi	Dəmirçi	03.01.1935	Darpnik	03.04.1991	Zəngibasar
24	Korbulaq	Tsaxkaşen	12.11.1946	Sizavet	21.10.1967	Qızılqoç
25	Künən	Getaşen	03.01.1935	Kirants	25.05.1967	Karvansaray
26	Qaraburun	Qarmraşen	31.07.1950	Karakert	21.01.1965	Talın
27	Qaraçanta	Əzizbəyov	04.05.1939	Areqnadem	03.04.1991	Ağbaba
28	Qaradağlı	Tsaxkaşen	20.08.1945	Mrqavet	21.10.1967	Qəmərli
29	Qarahamzalı	Tamamlı	-----	Burastan		Qəmərli
30	Qarakilsə	Sisavan	-----	Sisyan	02.03.1940	Qarakilsə
31	Qaraqışlaq	Dostluq	25.01.1978	Hayanist	-----	Zəngibasar
32	Qaranamaz	Yeniyol	03.01.1935	Ağvorik	09.04.1991	Ağbaba
33	Qaranlıqdərə	Xavaradzor	-----	Lusadzor	02.01.1935	Karvansaray
34	Qızılilsə	Qızıldaş	03.01.1935	Aruni	03.04.1991	Vorontsovka
35	Qızılqoç rayonu	Qukasyan rayonu	12.10.1956	Aşock rayonu	1992	Qızılqoç
36	Qızılvang	Çiçəkli	24.07.1940	Makenis	25.01.1978	Basarkeçər
37	Qoturvan	Qoduxvank		Gyadikvank		Keşişkənd
38	Qurdqalaq	Kurtkullak	03.04.1991	Vanand	04.07.2006	Gorus
39	Ləmbəli	Debetaşen	18.06.1960	Baqrataşen	23.02.1972	Barana
40	Mahmudlu	Çaykənd	01.06.1940	Gedişen	04.07.2006	Qafan
41	Molla Eyyublu	Evli		Coramut	03.04.1991	Vorontsovka
42	Muğam	Muğamlı	04.04.1946	Hovtaşen	25.01.1978	Qəmərli
43	Murtəyil	Çiçəkbulaq	25.01.1978	Geğatap	03.04.1991	Karvansaray
44	Paşalı	Əzizbəyov	03.01.1935	Zaritap	08.07.1957	Paşalı
45	Polad Ayrım	Polad		Xaçardzap	03.04.1991	Karvansaray
46	Saratı	Xaçdaraq		Xaştarak		Karvansaray
47	Satanağac	Güney	03.01.1935	Arevuni	03.04.1991	Basarkeçər
48	Sərdarabad rayonu	Hoktemberyan rayonu	02.03.1935	Armavir	1992	Sərdarabad
49	Sultanabad	Şurabad		Pağakn	08.08.1991	Ağbaba
50	Şıxlar	Qızılşəfəq	02.03.1940	İşxanasar	04.07.2006	Qarakilsə
51	Şişqaya	Quqariç	04.09.1991	Qeğamasar	08.08.1991	Basarkeçər
52	Şorlu Mehmandar	Mehmandar	03.01.1935	Hovtaşad	25.01.1978	Zəngibasar
53	Təkyəli	Təkərli		Ardavaz	03.04.1991	Axta
54	Təzəkənd	Tazagyug		Tavşut	21.10.1967	Qızılqoç
55	Uluxanlı	Zəngibasar	31.12.1937	Masis	31.07.1950	Zəngibasar
56	Uzuntala	Onut	25.05.1967	Aygehovit	12.02.1969	Karvansaray
57	Yanıxpəyə	Meşəkənd	25.01.1978	Antarageğ	03.04.1991	Çəmbərək

Qərbi Azərbaycan: mənəvi soyqırımı - tarixi adların dəyişdirilməsi

59	Yuxarı Ağdan	Ağdan	25.05.1967	Qandzakar	25.01.1978	Karvansaray
60	Zərzibil	Zərkənd	03.01.1935	Kut	03.04.1991	Basarkeçər

Qərbi Azərbaycan toponimləri həm də 3 dəfə dəyişdirilmiş və həmin toponimləri ayrıca cədvəldə verməyi məqsəduyğun hesab edirik.

Nö	Kəndin qədim adı	I dəfə dəyişdirilm iş adı	Fərma nın tarixi	I I dəfə dəyişdirilmiş adı	Fərma nın tarixi	III dəfə dəyişdirilmiş adı	Fərma nın tarixi	Rayon
1	Haqqıxlı	Vurğun	25.01.1978	Səməd Vurğun	26.01.1983	Hovk	03.04.1991	Karvansaray
2	Qızılqoç	Verin Qukasyan	04.01.1938	Qukasyan	12.10.1956	Aşock	1992	Qızılqoç
3	Məscidli	Donuzyeən		Zəngilər	03.01.1935	Zorak	03.04.1991	Zəngibasər
4	Oğruca	Qaraiman		Sovetkənd	25.01.1978	Kaxakn	03.04.1991	Basarkeçər
5	Sultanəli qışlağı	Canəhməd		Günəşli	03.07.1969	Kutakan	03.04.1991	Basarkeçər

Onu da əlavə edək ki, Qərbi Azərbaycanda bəzi yaşayış məntəqələrin adı hətta 4 dəfə dəyişdirilmişdir. Qədim kimmer türk tayfasının adı əsasında formalaşan Gümrü şəhərinin adı dəyişdirilərək 1837-ci ildə Aleksandropol, 27.01.1924-cü ildə Leninakan, 1990-cı ildə Kumayri, 13.03.1992-ci ildə Qyumru, Göyçə mahalının qədim yaşayış məntəqələrindən biri olan və qədim türk mənşəli xəzər tayfasının bir qolu kimi tanınan kəbər etnonimi əsasında əmələ gələn Kəvər şəhərinin adı dəyişdirilərək 1850 -ci ildə Novo Bayazet, 30.09.1930-cu ildə Nor Bayazet, 13.04.1959-cu ildə Kamo, 04.12.1995-ci ildə Qavar qoyulmuşdur.

İndiki Ermənistanda tarixi-etnik torpaqlarında yaşayan azərbaycanlıların tarixini özündə əks etdirən toponimlər XX əsrdə bir neçə dəfə dəyişdirilmişdir. Belə ki, 59 il ərzində (1935-1994) bir neçə kəndin adı iki dəfə, üç dəfə və hətta dörd dəfə dəyişdirilərək mənəvi soyqırımına məruz qalmışlar. Bu da tarixi faktların saxtalaşdırılmasının ən bariz nümunəsidir. Bu faktlar bir daha onu göstərir ki, Ermənistanda yaşayan azərbaycanlılar təkcə fiziki yox, həm də dəfələrlə mənəvi soyqırımına məruz qalmışdır.

NƏTİCƏ

Kitabda Qərbi Azərbaycanın türkmənşəli toponimlərinin sistemli şəkildə dəyişdirilməsi prosesi ətraflı şəkildə təhlil edilmişdir. Araşdırmalar göstərir ki, Sovet dövründən etibarən bu bölgədə coğrafi adların dəyişdirilməsi təkcə inzibati və siyasi məqsədlərlə deyil, həm də etnik-mədəni təmizləmə siyasətinin bir hissəsi kimi həyata keçirilmişdir. Onlarla türk mənşəli kənd, dağ, çay və digər coğrafi obyektin adı dəyişdirilərək regionun tarixi yaddaşı təhrif olunmuşdur.

Qərbi Azərbaycanda 206 ildə, daha doğrusu, 1801-2006-cı illərdə 743 türk mənşəli toponim soyqırımına məruz qalmışdır. 1920-ci illərdən başlayaraq, xüsusilə 1930-1950 və 1990-cı illərdə toponimlərin dəyişdirilməsi daha da genişləndirilmişdir.. Təkcə Qərbi Azərbaycanda toponimlərin dəyişdirilməsi ilə bağlı Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti 1935-1978-ci illərdə 77, Ermənistan Respublikasının Milli Məclisi 1991-2006-cı illərdə 81 fərman imzalamışdır.

Qərbi Azərbaycanda türk mənşəli toponimlərin ən çox kütləvi şəkildə dəyişdirilməsi ilə bağlı Ermənistan Respublikasının parlamenti 1935-ci ildə, 1946-cı ildə, 1978-ci ildə, 1991-ci ildə, 2006-cı ildə verdiyi fərmanlarla həyata keçirmişdir. Belə ki, 1935-ci ildə 76, 1946-cı ildə 120, 1978-ci ildə 89, 1991-ci ildə Meğri rayonunun Nüvədi kəndi də daxil olmaqla 112, 2006-cı ildə 30 yaşayış məntəqəsinin adı dəyişdirilmişdir.

Toponimlərin dəyişdirilməsi əsasən erməni ideoloqları və sovet məmurları tərəfindən aparılmışdır. Məqsəd, regionun türk-müsəlman kimliyini silmək və bu ərazilərin guya tarixi olaraq ermənilərə aid olduğu görüntüsünü yaratmaq idi. Bu proses, yerli əhalinin tarixi kökləri ilə əlaqəsinin qopmasına, milli kimliyin zəifləməsinə və etnik-mədəni müxtəlifliyin məhv edilməsinə səbəb olmuşdur.

Toponimlər yalnız coğrafi adlar deyil, həm də xalqın tarixini, mədəniyyətini və mənəvi yaddaşını daşıyan mühüm elementlərdir. Onların dəyişdirilməsi, tarixə qarşı edilən bir zorakılıq aktı kimi qiymətləndirilməlidir. Bu dəyişikliklər Qərbi Azərbaycandakı azərbaycanlıların minilliklərə dayanan tarixi varlığını silməyə yönəlmişdir. Lakin xalq yaddaşı və yazılı mənbələr bu adların yaşamasına şərait yaratmışdır

Qərbi Azərbaycan toponimləri həm də bir neçə dəfə dəyişdirilərək tarixi həqiqətlər saxtalaşdırılmışdır ki, bu da toponimin ilkin adının tam unudulması məqsədi ilə edilmişdir. Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Qərbi Azərbaycanın coğrafi adlarının dəyişdirilməsi milli kimliyin zəiflədilməsi və bu ərazilərin azərbaycanlılara aid tarixi bağlarının silinməsi məqsədini daşımışdır. Bu dəyişikliklər nəticəsində çoxsaylı toponimlər Qərbi Azərbaycanın tarixi coğrafiyasının öyrənilməsində xüsusi elmi dəyər kəsb edir.

Qərbi Azərbaycanın türk mənşəli toponimləri 2-3 dəfə, hətta 4 dəfə dəyişdirilərək mənəvi soyqırımına məruz qalmışdır.

İndi Ermənistan adlandırılan Qərbi Azərbaycanda qədim tarixə malik türk mənşəli coğrafi adların dəyişdirilməsi bir neçə istiqamətdə həyata keçirilmişdir:

1.Erməni dilinə kalka edilərək dəyişdirilmiş türk mənşəli toponimlər.

Qərbi Azərbaycan ərazisindəki türk mənşəli toponimlərin bir qismi erməni dilinə kalka edilərək dəyişdirilmişdir. Məsələn: Ağbulaq-Lusaxpyu (Hamamlı, 26.04.1946), Almalı-Xndzorut (Paşalı, 12.11.1946), Qaradaş-Sevkar (Karvansaray), Qaraqala – Sevaberd (Ellər, 21.06.1948), Daşqala – Karaberd (Ağın, 03.02.1947), Bala Məzrə-Pokr Masrik (Basarkeçər, 03.04.1991), Gülüdüz-Vardahovit (Keşişkənd, 19.04.1991), Gərd-Kard (Qafan, 03.04.1991), Torpaqla – Xnaberd (Qəmərli, 01.12.1949), Armudlu-Tandzud (Sərdarabad, 04.04.1946), Başkənd – Vernaşen (Keşişkənd, 10.09.1946) və s.

2.İndiki Ermənistanda Azərbaycan türklərinin köklü xalq olduğunu özündə əks etdirən qədim tarixə malik türk mənşəli etnonimlər əsasında formalaşan toponimlərin erməni dilinə məxsus sözlərlə əvəz edilməklə dəyişdirilmiş toponimlər: Ayrım-Ptxavan (Barana), Bayandur- Vağatur (Gorus, 07.05.1969), Basarkeçər-Vardenis (Basarkeçər, 11.06.1969), Axta-Hrazdan (Axta, 30.06.1959), Qazançı-Meğraşen (Ərtik, 31.05.1946), Qıpçaq- Ariç (Ərtik, 31.06.1946), Yayı – Dzovaber (Sevan, 25.01.1978), Sabunçu – Hatsaşen (Talin, 25.01.1978), Qaçagan-Lemavan (Hamamlı, 26.04.1946), Qaraqoyunlu- Ferik (Üçkilsə, 25.01.1978), Baytar-Hovtun (Ağbaba, 03.04.1991), Barana – Noemberyan (Barana, 04.01.1938), Böyük Aynm-Medz Mantaş (Allahverdi, 03.01.1935), Qaralar- Aralez (Vedi, 25.01.1978), Qəmərli-Medzamor (Üçkilsə, 15.07.1946), Quşçu-Keçud (Paşalı, 12.11.1946), Dəmirçilər-Qoçavan (Vorontsovka, 19.04.1991), Ellər-Abovyan (Ellər, 12.10.1961), İmirli-Ttucur (Aparan, 03.04.1950), Yuva-Şaumyan (Qəmərli, 03.04.1950), Keçili-Mrqaşat (Sərdarabad, 04.04.1946), Kəvər-Kamo (Kəvər, 13.04.1959), Oğurbəyli-Berkanuş (Qəmərli, 20.08.1945), Oxçuoğlu-Vaxçi (Ağbaba, 03.04.1991), Uz-Uyts (Qarakisə, 03.04.1991) və s.

3.Qədim türk dilində işlənən sözlər əsasında formalaşan toponimlərin dəyişdirilməsi: Aysəsi-Qızılgül (Keşişkənd, 10.09.1946), Balıqlı-Zorakert (Ağbaba, 03.04.1991), Başköy-Saralanc (Ərtik, 31.05.1946), Bəriyabad-Barenat (Çəmbərək, 03.04.1991), Qızılqoç-Qukasyan (Qızılqoç 12.10.1956), Qızılörən-Şenavan (Hamamlı, 26.04.1946), Əmirxeyir-Kalavan (Çəmbərək, 03.04.1991), Keşişkənd – Gexarot (Araqadz, 03.01.1935), Köçbək-Hedzor (Vayk, 03.04.1991), Gomur-Komk (Paşalı, 03.04.1991), Urud-Vorotan (Qarakilsə, 03.07.1968), İtqıran – Gülüstan (Paşalı, 03.01.1935) və s.

4.Azərbaycan dilinə məxsus sözlər əsasında formalaşan mürəkkəb quruluşlu toponimlərin birinci və ya ikinci tərəfi ixtisar edilməklə dəyişdirilmiş toponimlər: Alaçıq qaya – Alaçux (Dilican), Baş Gərnı – Gərnı (Abovyan, 03.01.1935), Böyük Vedi – Vedi (Vedi, 04.04.1946), Ellər oyuğu – Ellər (Ağbab), Polad Ayrım – Polad (Karvansaray), Hacı Muxan – Muxan (Kəvər) və s.

5. Azərbaycan dilində işlənən şəxs adları əsasmda formalaşan toponimlərin dəyişdirilməsi: Babakişi-Ağavnadzor (Axta, 15.07.1948), Vəlikənd – Tsaxkavan (Şəmsəddin, 04.04.1939), Qaraməmməd -Meğraşad (Ağbaba, 26.04.1946), Qasıməli-Getapi (Ərtik, 01.06.1940), Qəzənfər-Araqats (Aparan, 10.09.1948), Molla Bədəl-Yexeknut (Sərdarabadn, 04.04.1946), Paşakənd-Marmarik (Axta, 03.01.1935), Sultanbəy-Bartsiruni (Paşalı, 03.01.1935), Həsənkənd-Şatin (Keşişkənd, 03.01.1935) və s.

6. Memorial xarakterli adlarla əvəz edilmiş toponimlər: Hacı Nəzər – Kamo (Düzkənd, 03.01.1935), Heydərbəy-Sverdlov (Calaloğlu, 01.04.1940), Böyük Şəhriyar – Nalbandyan (Sərdarabad, 03.04.1950), Qızılqoç – Qukasyan (Qızılqoç, 12.05.1956), Qulucan – Spandaryan (Ərtik, 31.05.1946), Dəmcili – Mravyan (Aparan, 03.01.1935), Qaraməhəmməd – Qorki (Calaloğlu, 22.03.1939), Boz yoxuş – Musaelyan (Qızılqoç, 12.09.1946) Molla Dursun – Şaumyan (Eçmiədzin, 1920), Kəvər – Kamo (Kəvər, 13.04.1959), Yuva – Şaumyan (Qəmərli, 03.04.1950), Yuxan Necili – Nizami (Zəngibasar, 25.01.1978), Aşağı Necili – Sayat Nova (Zəngibasar, 25.01.1978), Aralıq Kolanılı – Qriboyedov (Üçkilsə, 25.01.1978) və s.

7. Azərbaycan dilində işlənən ümumişlək sözlər əsasmda formalaşan toponimlərin dəyişdirilməsi: Ağbulaq-Axperek (Çəmbərək, 03.04.1991), Ağqala-Berdkunik (Kəvər, 03.04.1991), Ağkənd-Aşotavan (Qarakilsə, 17.04.1948), Ağcaqala-Tsaxqalanc (Üçkilsə, 25.01.1978), Artız-Geard (Ellər, 04.04.1946), Başkənd – Qeğarkuni (Kəvər, 04.04.1946), Qarnıyarıq-Atabekyan (Axta, 03.01.1935), Qoşabulaq-Şadcrek (Basarkeçər, 03.04.1991), Daşkənd-Hayrk (Başkənd, 03.04.1991), Düzkənd – Alvar (Ağbaba, 03.04.1991), İydəli-Pştavan (Sərdarabad, 10.04.1947), Gölkənd-Ayqut (Çəmbərək, 03.04.1991) və s.

8. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində işlənən sözlər əsasında əmələ gələn toponimlərin dəyişdirilməsi: Yengicə-Norabats (Masis, 25.01.1978), Nüvədi-Nornadzor (Meğri, 04.07.2006), Kələkarx – Şenavan (Sərdarabad, 01.04.1946), Toparlı – Hatsik (Düzkənd, 07.12.1945) və s.

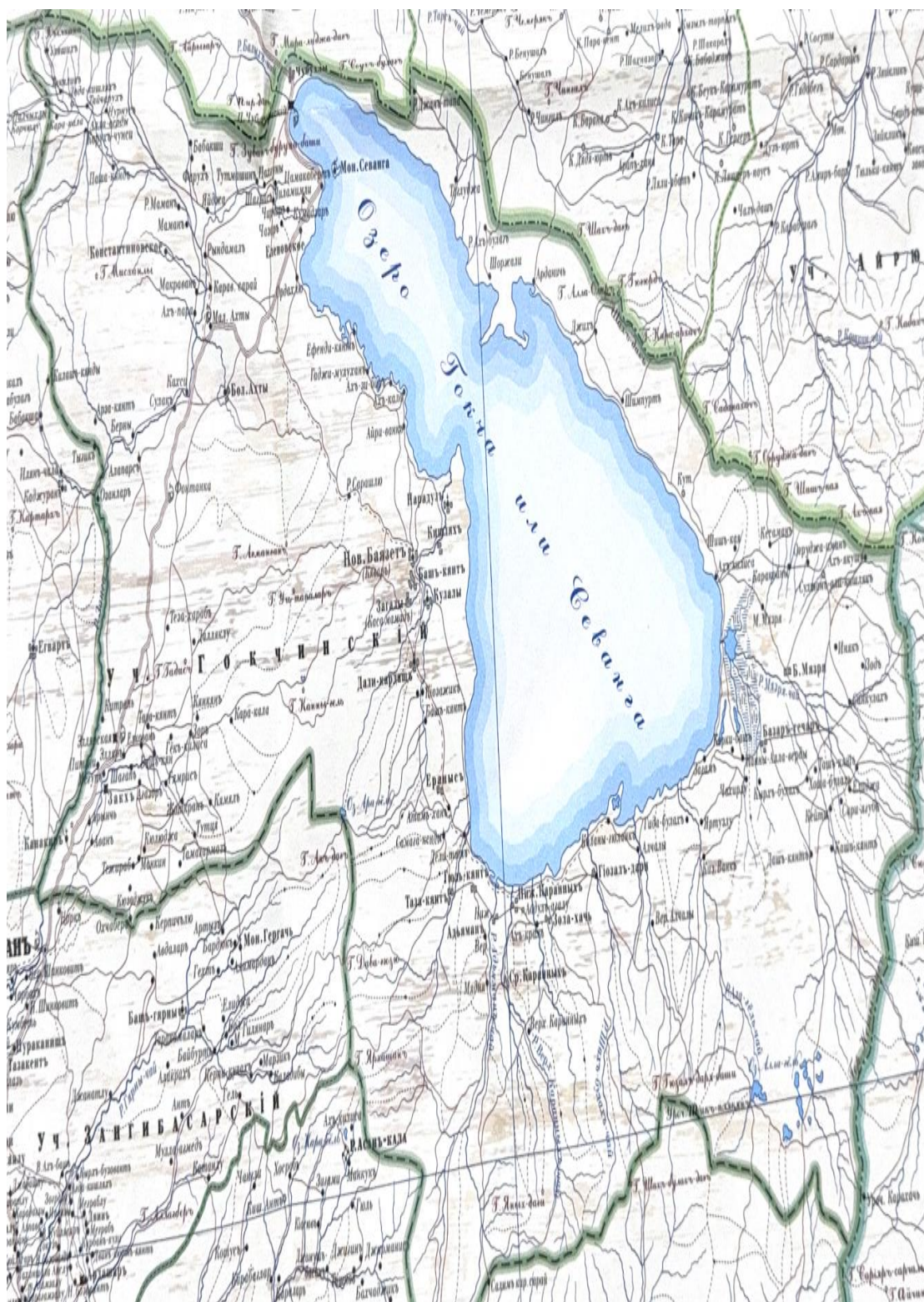
9. Müəyyən fonetik dəyişiklik edilməklə erməni dilinin qaydalarına uyğunlaşdırılaraq dəyişdirilən toponimlər: Acıbac-Acabac (Qafan, 03.04.1991), Dəlilər-Dalar (Qəmərli, 03.01.1935), Dərəbas-Darbas (Qarakilsə, 10.09.1946), Ərzəkənd – Arzakan (Axta), Gyabud – Kapuyt (Paşalı), Ərzini-Arzini (Ellər), Gümrü-Qyumri (Ermənistanda şəhər, 03. 04. 1991) və s.

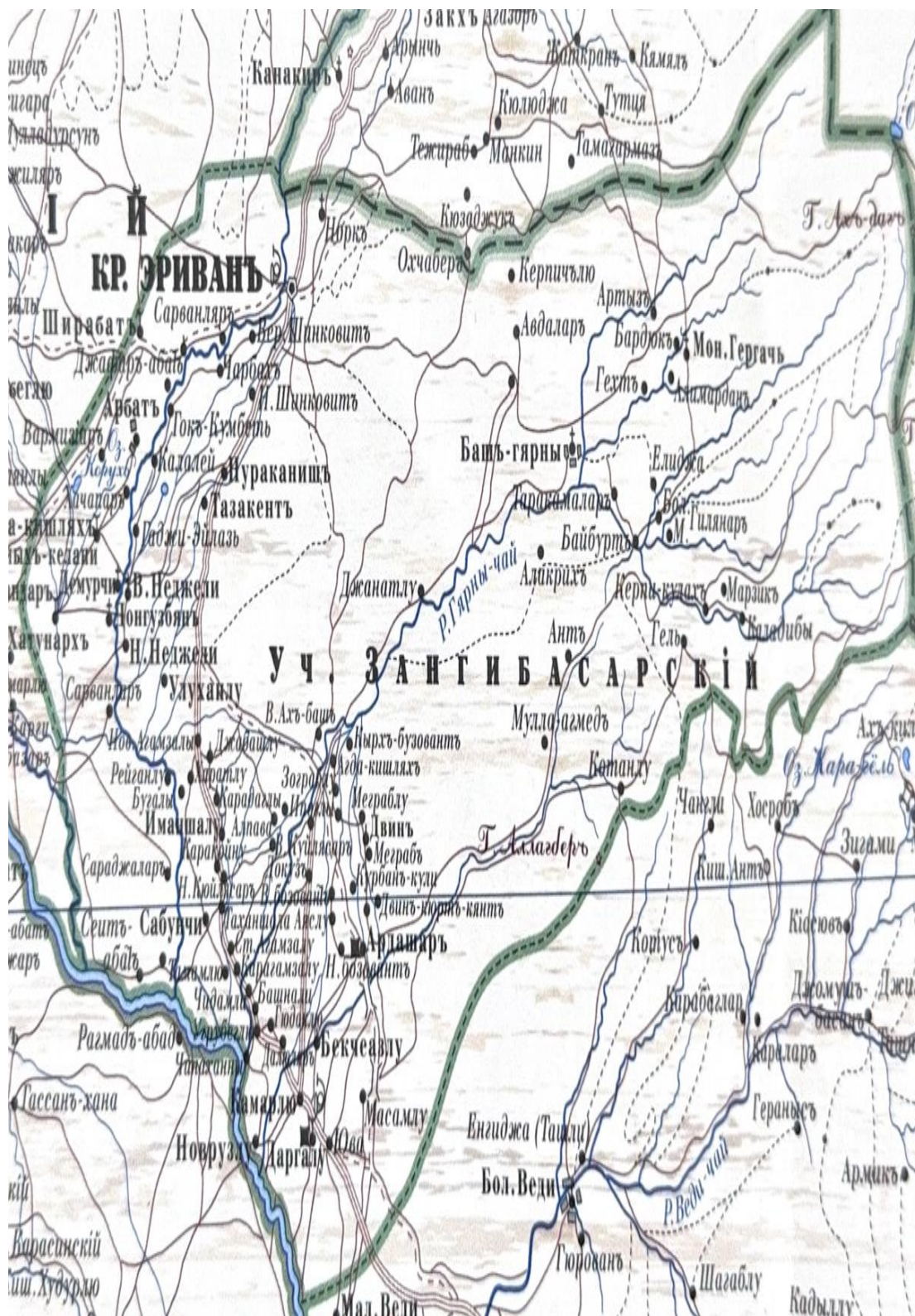
Mənbələr

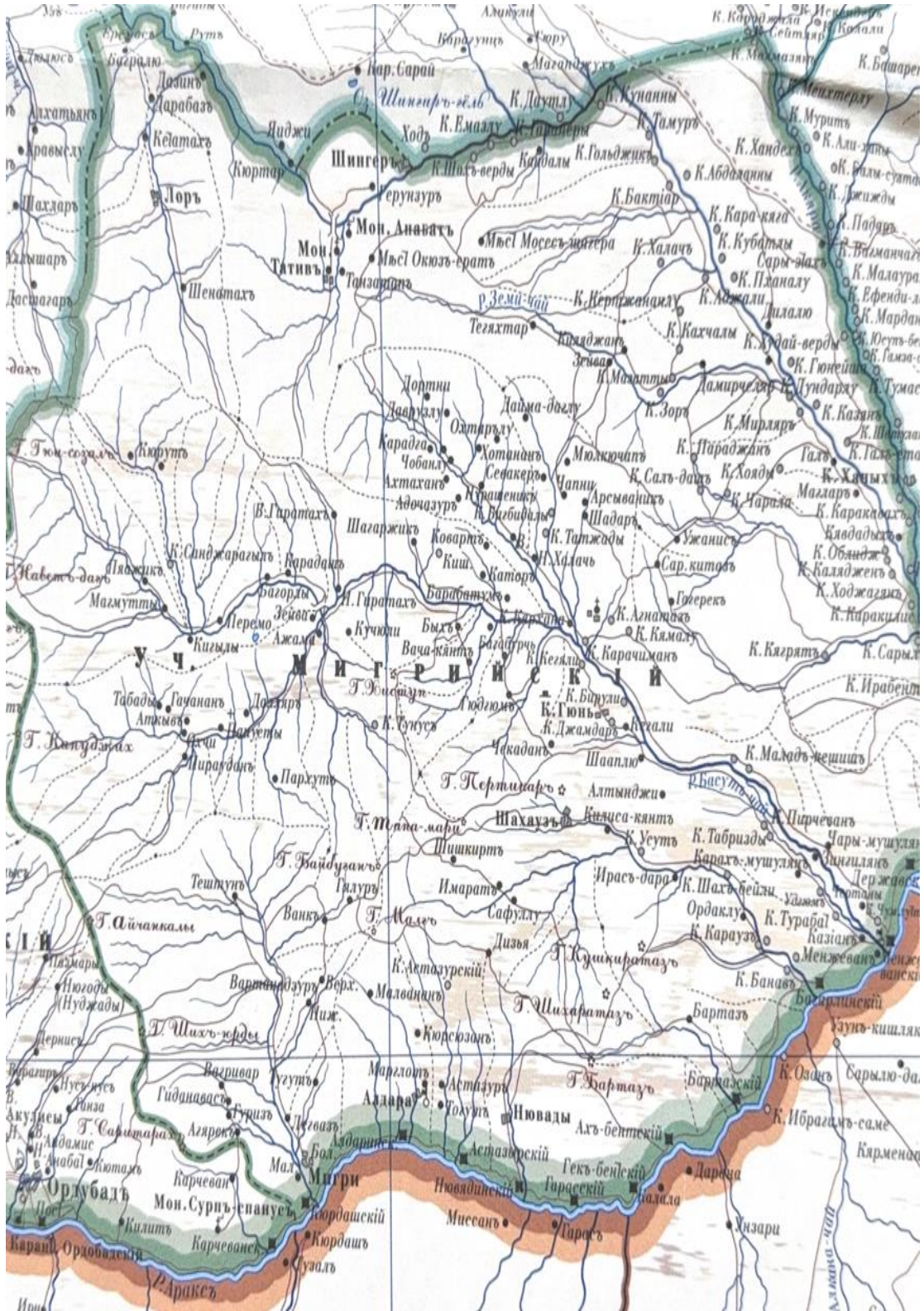

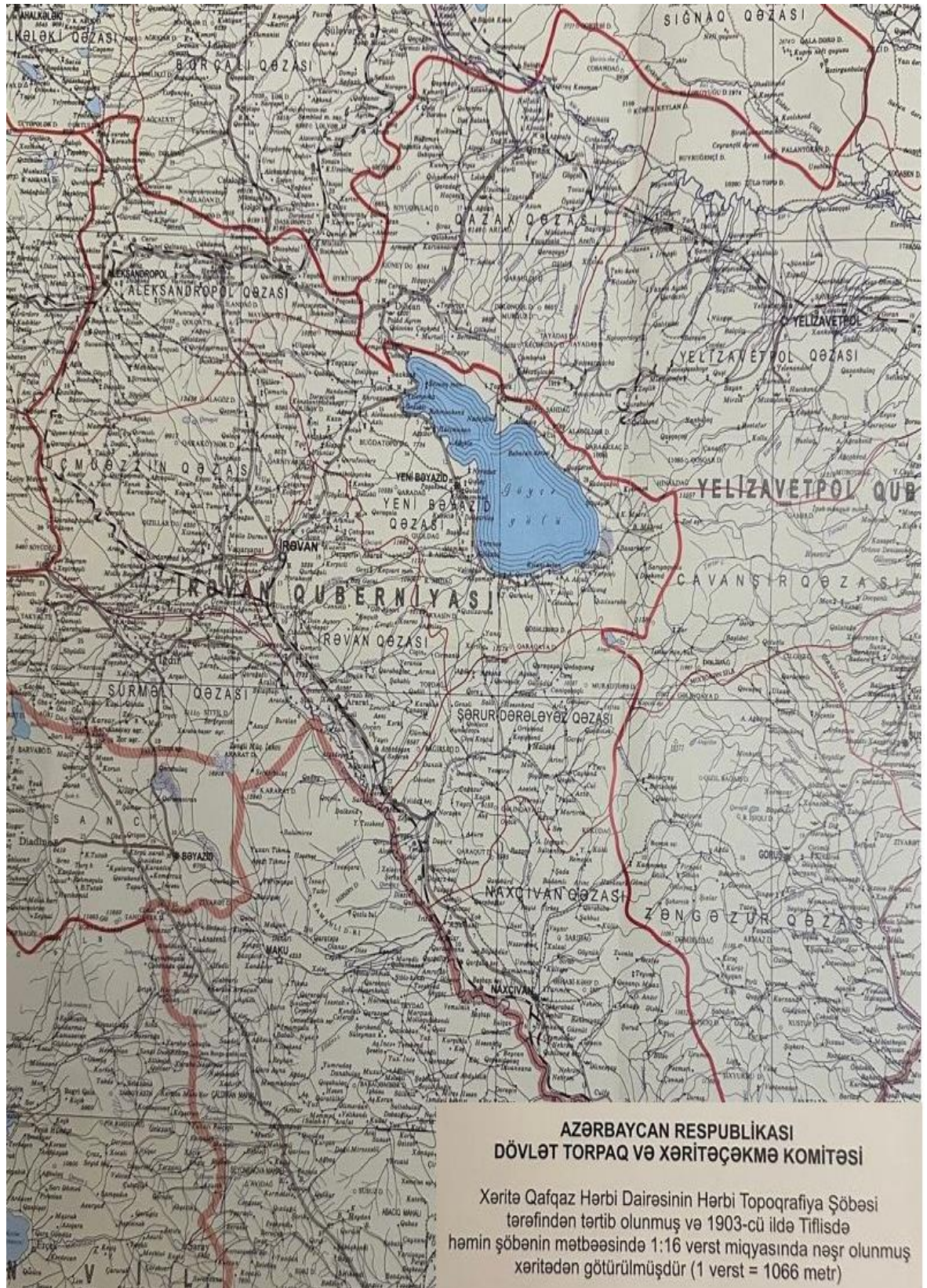

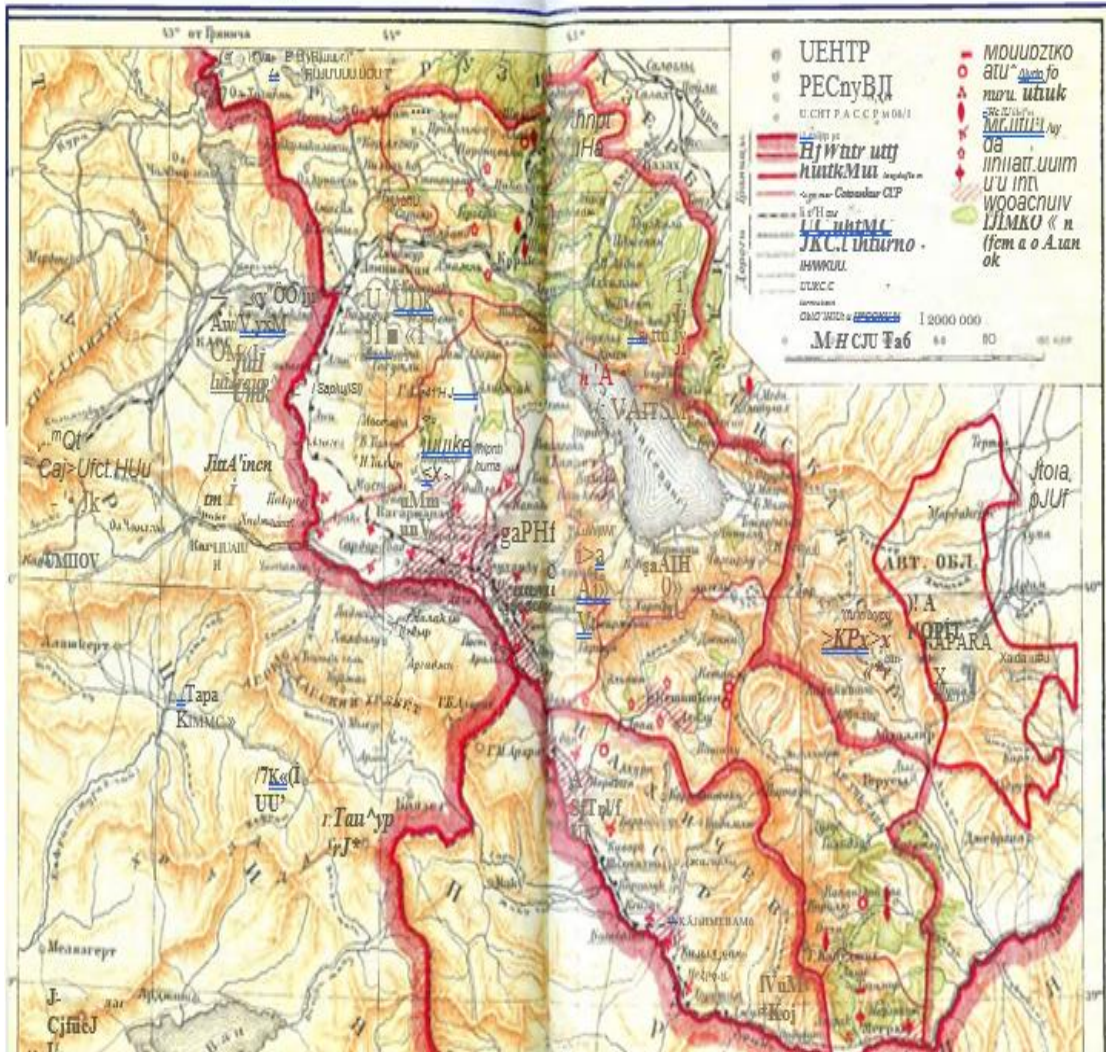

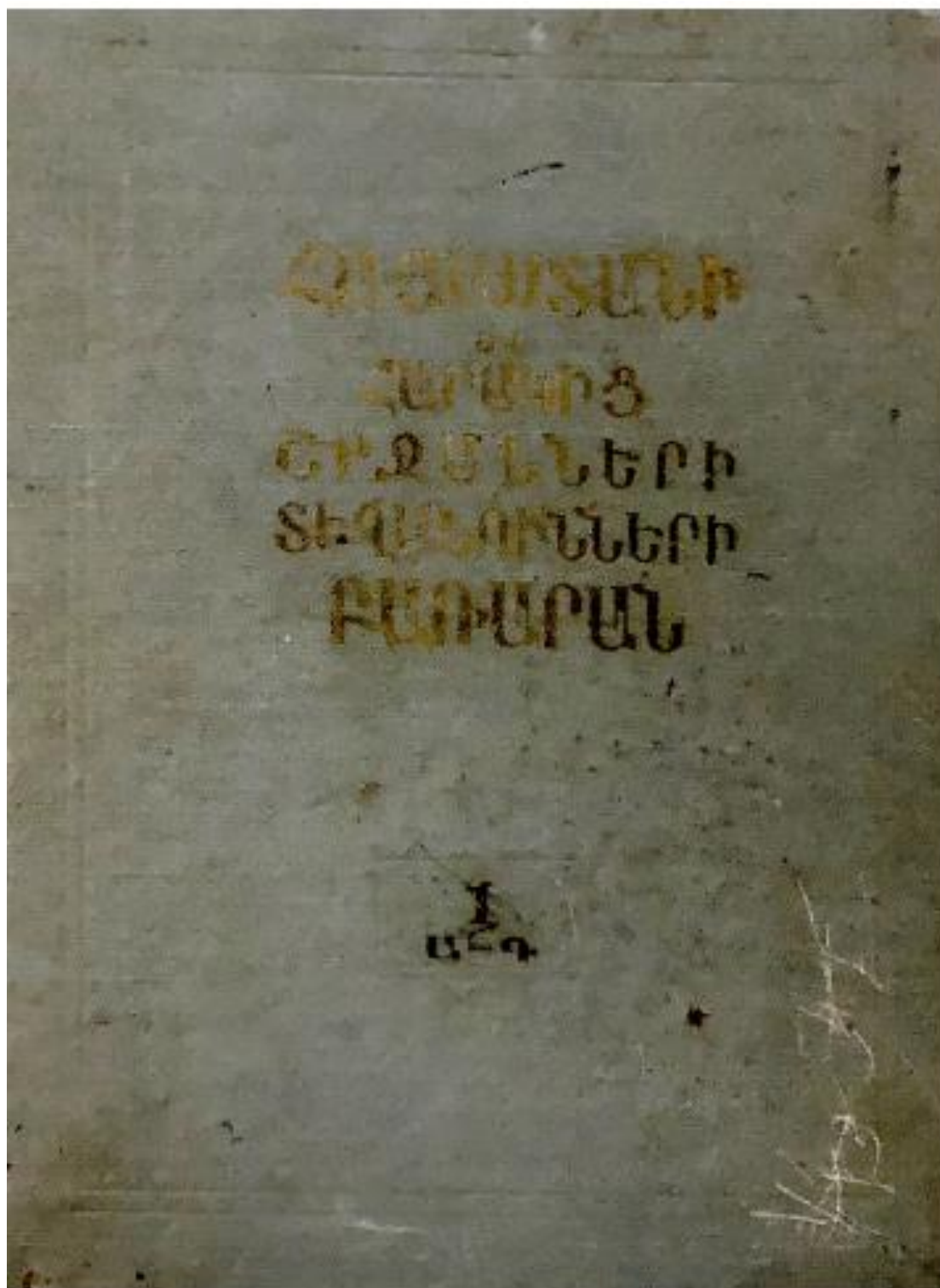

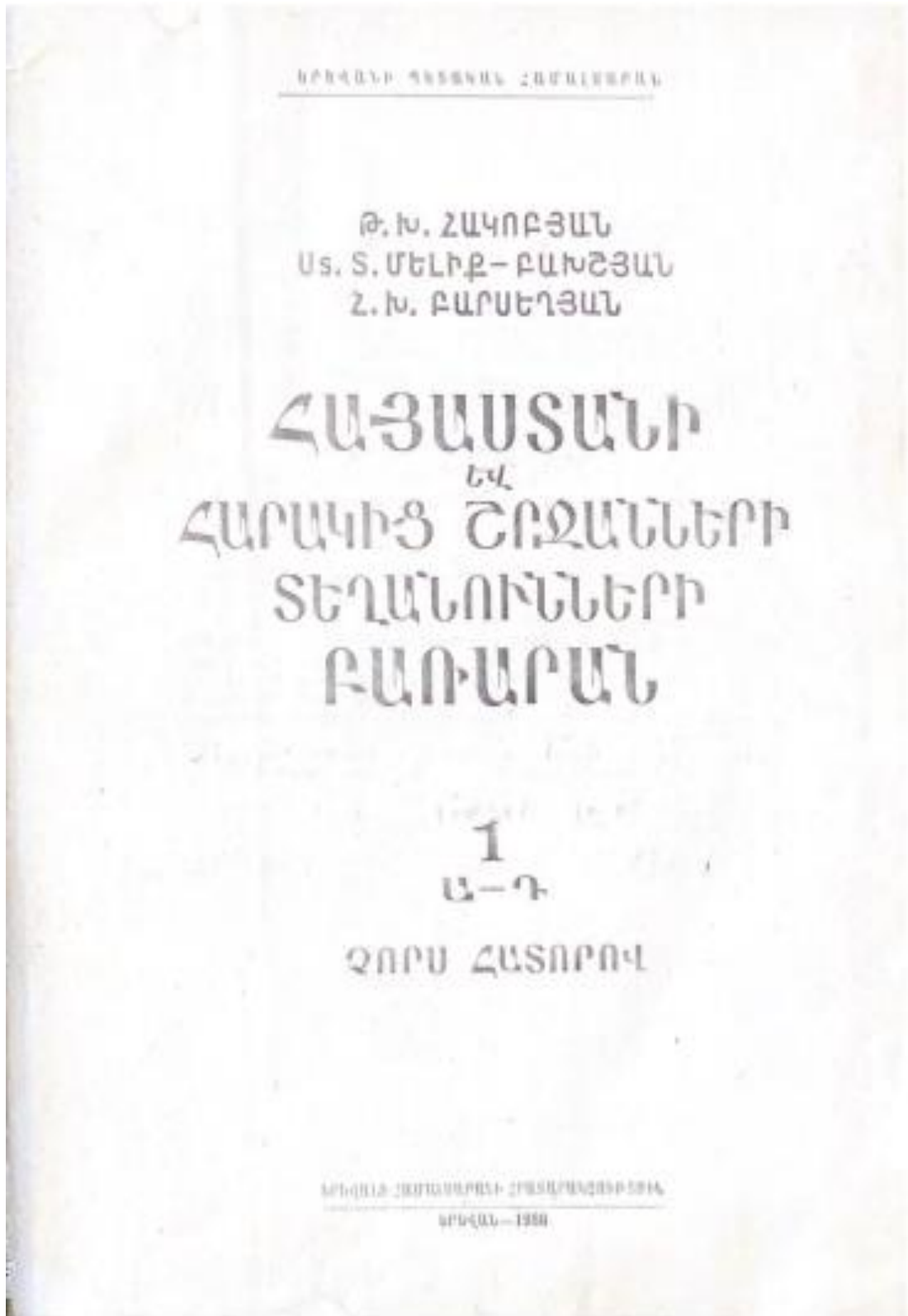

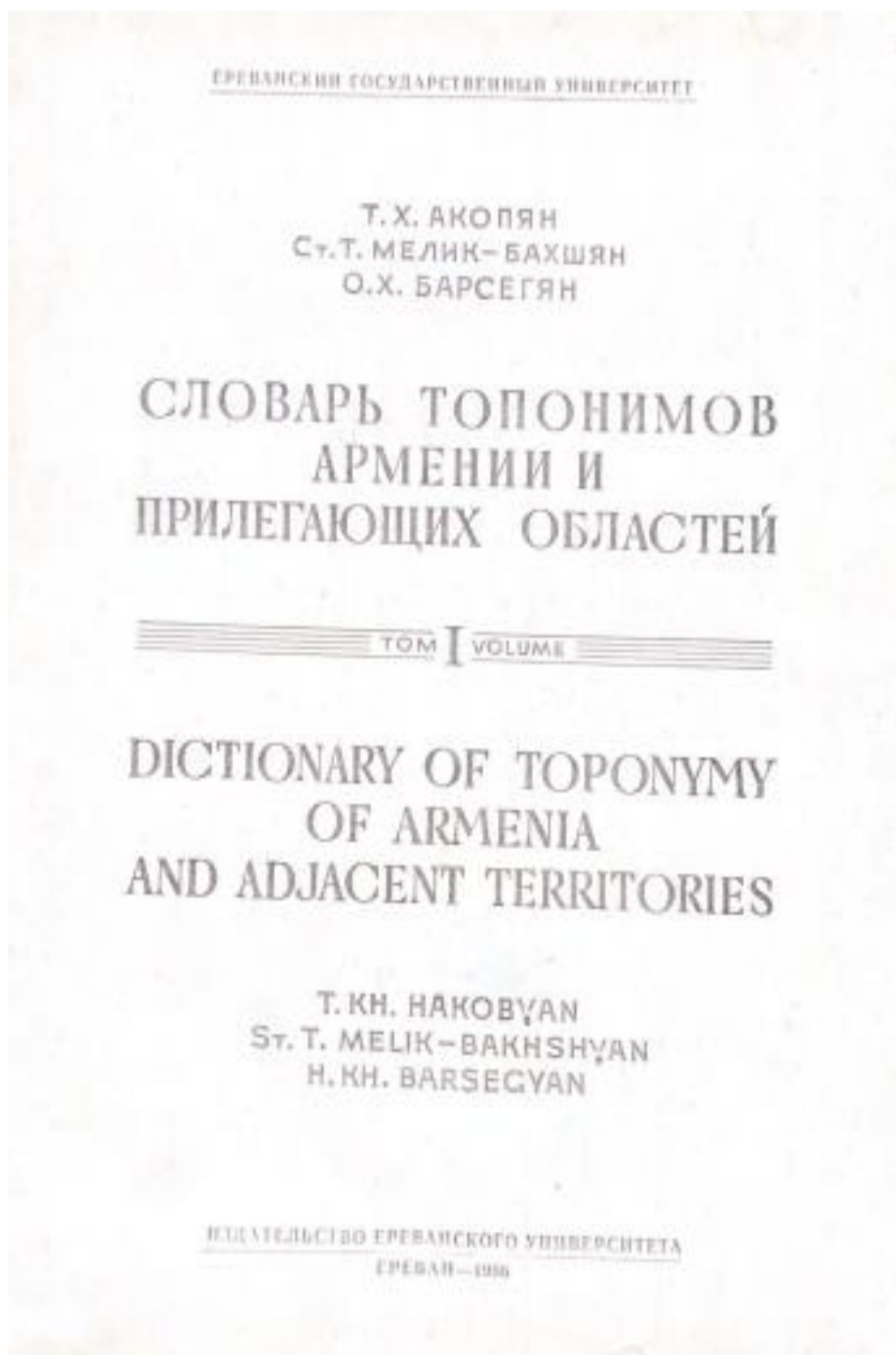
Tarixi Azərbaycan ərazisində yaradılan Ermənistan SSR-in xəritəsi. 1926-cı il.*

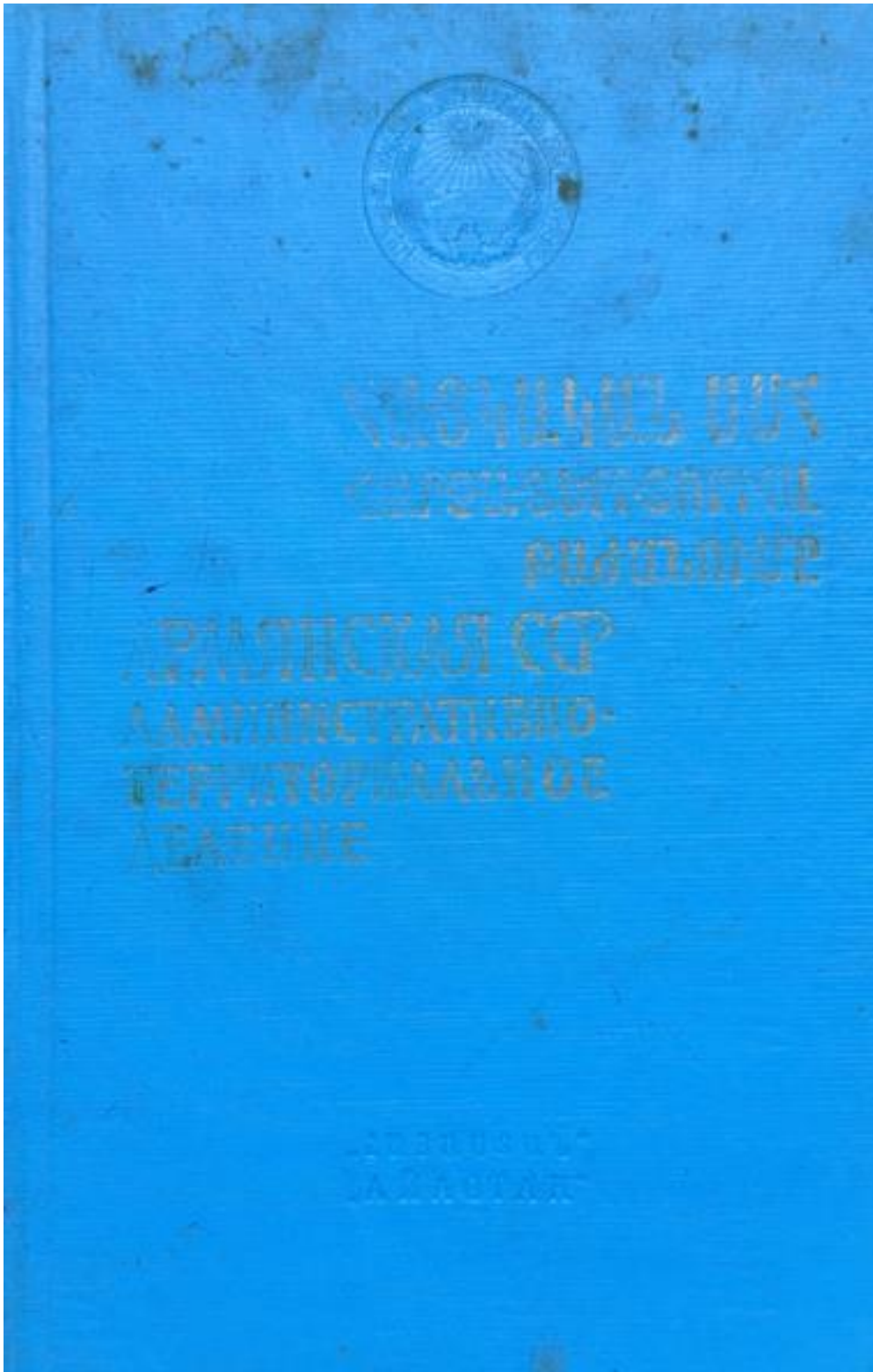

* Xəritə N.Müstafanın “ Vandalizm. Tarixi adlara qarşı soyqırımı” (Bakı: Turxan NPB, 2014) kitabından götürülmüşdür.

Пролетария всех стран, соединяйтесь!
ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА АРМЯНСКОЙ ССР

АРМЯНСКАЯ ССР

АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОЕ ДЕЛЕНИЕ

НА 1-ое ЯНВАРЯ 1976 ГОДА

Издание пятое

ИЗДАТЕЛЬСТВО «АПАСТАН»
ЕРЕВАН 1976

Պատկերները չպետք է փոխվեն, միայն
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՈՂ ՆԱԲԱՆՈՒՄԸ ԵՐԱՅԻՆ ՆԱԽԱՎԱՀԱՐԹՈՒՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՈՂ

ՎԱՐՉԱՏԵՐԻՏՈՐԻԱԼ, ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

ԱՌ 1-Ը ՀԱՅԿԱԿԱՆ 1976 թ.

Հիմնական հրատարակություն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԿՐԻՍԻՍ 1976

ՎԵՐԱՆՎԱՆՈՒՄ

Ա) ԱՅՐԱՐԱՆՔԱԿԱՆ ՏՈՒՑՈՒՆԵՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ

Կոտակներ	Կոմիտեի անունը	Երբեք	Համանունը ամսերով
Ա			
Արմյան	Վերին Աղբաշ	Արաշատ	1/12—1949
Արմյան	Հյուսիս	—	12/10—1961
Արմյանի շրջան	Կոտայքի շրջան	—	12/10—1961
Ազատամարտ	Այաթ	Եզնեկամարտ	10/9—1948
Ազատ	Աղբաշի մաս	Վարդենիս	3/1—1925
Ազատան	Փոքր Ղարաբաղի մաս	Ախուրյանի	7/12—1942
Ազատամարտ	Ձիգղամուկ	Արաշատ	20/8—1942
Ազնեղենիկ	Մուշի	Աղբաշի մաս	12/10—1925
Ազնեղենիկ	Ղարաբաղի մաս	Ամասիայի	4/5—1929
Աղբաշի	Մեծ Ղարաբաղի մաս	Վարդենիս	3/1—1925
Աթուրյանի	Ալթինգյուլ	Հյամանի	4/4—1948
Ազադազ	Մեծ Զամչու	Արաշատ	4/1—1928
Այաթ	Այաթի մաս	Գիշերան ք.	—
Այաթի	Մանեհ	—	—
Ախուրյանի	Գաղաղղու	Հաղաղանի	4/5—1929
Ախուրյանի	Ղարաբաղի մաս Թուր- թի	Ախուրյանի	3/1—1925
Ախուրյանի շրջան	Գաղաղղու շրջան	—	7/12—1942
Ախուրյանի հ/գ կայ.	Արմյանի հ/գ կայ.	Ախուրյանի	21/7—1929
Կից ավ.	Կից ավ.	Բաղանի	(25/5—1967)
Անհաղթու	Մարտի (Աղբաղի ներքին)	—	11/11—1929
Անի	Մանեհ	Այաթի ք.	3/1—1925
Անի	Բաղաղու	Արմյանի	4/4—1948
Անի	Գյուլիս	Բաղանի	12/11—1948
Անի	Ղարաբաղի մաս	Վարդենիս	3/1—1925
Ազադամարտ	Այաթ	Եզնեկամարտ	10/9—1948
Ազադամարտ	Բարաբաղի	Հաղաղանի	15/7—1943
Աղբաղ	Աղբաղի Վերին	Բաղանի	25/5—1967
Աղբաղի	Ձիգղամուկ	Վարդենիս	—
Ազնեղենիկ	Աղբաղի	Եզնեկամարտ	3/7—1968
Ամասիայի	Ամասիայի փառա- մանի մասի գործա- րանի կից ավ.	Բաղանի	25/5—1967
Այաթի	Բաղանի	Ախուրյանի	28/4—1948

Gəyikləndirilmə			
Yer adları	Yeni qəbul edilən	İşlənən	İşlənən tarixlər
Ələvə	Ələvə	Ələvə	8/8 - 1944
Ələvə	Ələvə	Ələvə	20/12 - 1942
Ələvə	Ələvə	Ələvə	(1/12 - 1943)
Ələvə	Ələvə	Ələvə	12/2 - 1943
Ələvə	Ələvə	Ələvə	(23/8 - 1942)
Ələvə	Ələvə	Ələvə	—
Ələvə	Ələvə	Ələvə	4/2 - 1938
Ələvə	Ələvə	Ələvə	2/1 - 1921
Ələvə	Ələvə	Ələvə	10/4 - 1910
Ələvə	Ələvə	Ələvə	1/12 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	20/12 - 1944
Ələvə	Ələvə	Ələvə	—
Ələvə	Ələvə	Ələvə	10/2 - 1920
Ələvə	Ələvə	Ələvə	17/10 - 1942
Ələvə	Ələvə	Ələvə	10/2 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	28/6 - 1945
Ələvə	Ələvə	Ələvə	1/12 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	7/2 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	17/4 - 1946
Ələvə	Ələvə	Ələvə	—
Ələvə	Ələvə	Ələvə	2/1 - 1921
Ələvə	Ələvə	Ələvə	2/3 - 1932
Ələvə	Ələvə	Ələvə	26/4 - 1946
Ələvə	Ələvə	Ələvə	2/1 - 1921
Ələvə	Ələvə	Ələvə	2/1 - 1932
Ələvə	Ələvə	Ələvə	10/2 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	21/7 - 1910
Ələvə	Ələvə	Ələvə	4/4 - 1946
Ələvə	Ələvə	Ələvə	4/4 - 1946
Ələvə	Ələvə	Ələvə	10/4 - 1947
Ələvə	Ələvə	Ələvə	12/2 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	2/1 - 1921
Ələvə	Ələvə	Ələvə	10/4 - 1947
Ələvə	Ələvə	Ələvə	12/2 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	12/2 - 1946
Ələvə	Ələvə	Ələvə	—
Ələvə	Ələvə	Ələvə	10/4 - 1947
Ələvə	Ələvə	Ələvə	4/4 - 1946
Ələvə	Ələvə	Ələvə	2/1 - 1921
Ələvə	Ələvə	Ələvə	10/2 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	2/2 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	—
Ələvə	Ələvə	Ələvə	27/9 - 1940
Ələvə	Ələvə	Ələvə	2/1 - 1921

Հայրենակաթյուն			Հայրենակաթյուն
Կառման անունը	Կառման անունը	Հայրեն	Համապատասխանություն
Արշակունի	Արշակունի	Հայրեն	2/3—1941
Արաշունի	Արաշունի	Արաշունի	—
Արաշուն	Արաշուն	—	4/9—1941
Արաշունի շրջան	Արաշունի շրջան	—	4/9—1941
Արաշունի Վերին	Արաշուն	Արաշունի	20/8—1941
Արաշունի	Ճուղ	Արաշունի	10/4—1941
Արաշունի	Քաղաքային և/կ	Քաղաքային	21/7—1941
Արաշունի	Քաղաքային	Արաշունի	11/11—1941
Արաշունի	Վարդապետ	Հայրեն	4/4—1941
Արաշունի	Քաղաքային	Արաշունի	7/12—1941
Արաշունի	Արաշունի	Հայրեն	4/4—1941
Արաշունի	Արաշունի	Արաշունի	11/7—1941
Արաշունի	Արաշունի	Արաշունի	20/8—1941
Ք			
Քաղաքային	Քաղաքային (Հայրեն Քաղաքային)	Հայրեն	2/7—1941 (2/1—1941)
Քաղաքային և/կ	Քաղաքային և/կ	Արաշունի	2/2—1941
Քաղաքային և/կ	Քաղաքային և/կ	Արաշունի	21/7—1941
Քաղաքային	Քաղաքային (Հայրեն Քաղաքային)	Հայրեն	22/2—1941 (18/6—1941)
Քաղաքային և/կ	Քաղաքային և/կ	Քաղաքային	12/11—1941
Քաղաքային Վերին	Քաղաքային Վերին	Քաղաքային	12/11—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	1/12—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	20/12—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	1/12—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Հայրեն	2/2—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	20/8—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	—
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	—
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	2/2—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	20/8—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	1/8—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	10/8—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	2/1—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	2/1—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	7/12—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	—
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	20/8—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	—
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	10/8—1941
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	—
Քաղաքային	Քաղաքային	Արաշունի	—

ПЕРЕИМЕНОВАНИЯ

а) АЛФАВИТ ВНОВЬ ПРИСВОЕННЫХ
НАИМЕНОВАНИЙ

Новое наименование	Предыдущее наименование	Район	Дата указа
Абони	Этар	—	12/10—1951
Абоян	Верин Агбаш	Арташатский	1/12—1949
Абовянский район	Котайкский район	—	12/10—1961
Агтона	Сюлау	Галинский	3/1—1935
Агаракадзор	Авр	Егхназдзорский	10/9—1946
Агдан	Агдан Верин	Иджеванский	25/5—1967
Агехуш	Зод егхуш	Варденисский	—
Агиджадзор	Ахкенд	Егхназдзорский	3/7—1958
Азат	Ахкалгиса	Варденисский	3/1—1935
Азатаван	Чигдачу	Арташатский	20/8—1945
Азатан	Покр Караклгиса	Ахуринский	7/12—1945
Азизбеком	Сойлан	Азизбековский	12/10—1956
Азизбеком	Карачанта	Амасийский	4/5—1939
Аанху	Мец Караконж	Варденисский	3/1—1935
Айгабаш	Нахлаби	Ахуринский	26/4—1946
Айгаван	Реганху	Арагацский	4/4—1946
Айгедзор	Пушкар	Мегринский	—
Айгедзор	Куллах	Шамшадинский	4/5—1939
Айгезара	Анастасаван (Даргвау)	Арташатский	30/12—1957 (1/12—1949)
Айгесант	Олут (Узунгала)	Иджеванский Арташатский	12/2—1909 (25/5—1967) 1/12—1949
Айгезат	Масумлу	—	—
Айгевар	и при ферментационном заводе	Шамшадинский	30/12—1964
Айгестан	Айялу	Арташатский	—
Айгешат	Кузгатаван	Октябрьский	19/4—1960
Айгешат	Гаджикара	Егхназдзорский	3/1—1935
Айкван	Баджоган	Ахуринский	7/12—1945
Айкван	Тапазоба	Октябрьский	4/4—1946
Айкадзор	Кошаван	Авайский	19/4—1950
Айкестер	Саванбаш	Артниский	15/7—1948

Новые наименования	Преклые наименования	Район	Продолжение
			Дата утраты
Абашин	Куртабалар	Эмчалтинский	25/5—1967
Абган	Талаган	Мамисский	10/9—1939
Абренак	Сонкурет	Артинский	31/5—1935
Ахакшор	Марут	Иджманский	11/11—1970
Ахер	(Верхне Ардан)		(25/5—1967)
Ахун	Воран	г. Алаверда	3/1—1935
Ахун	Ваштан	Абонский	4/4—1946
Ахун	Куртабалар	Варденинский	3/1—1933
Ахун	Гелу	Талинский	12/11—1946
Алаверда	Манс	—	—
Алаген	Мон Джамушлу	Арагацский	4/1—1938
Алачук	Алачука	г. Давидиан	—
Амисский район	Амисский район	—	12/10—1961
Амизан	Мусхана	Радзисский	1/11—1949
	(Мехаканка)		—
Антаракут	Калагран	Гугарский	10/9—1948
Антаракит	Турпан	Кадзакский	29/6—1949
Анкрут	Никалу	Антаракский	1/12—1949
Арушаван	Помр Паран	Артинский	7/5—1969
Арага	Верне Турманкату	Эмчалтинский	3/1—1935
Атаран	Ванс Аларан	Аларанский	3/1—1935
Араган	Каландар	Аларанский	10/9—1948
Араган	Алаген	Талинский	31/7—1930
Араган	Хонгу	Эмчалтинский	4/4—1946
Араган	Карагноран	Антаракский	4/4—1946
Аракан	Эджаклар	Октябрьский	10/4—1947
Аран	Батраджук	Аларанский	15/7—1946
Аранс	Неране Каруш	Эмчалтинский	15/7—1946
Аранс—и при сословии	Сонкт № 5	Октябрьский	4/4—1946
Аранс	Оджаклу	Аларанский	26/4—1946
Арапет	Давалу	Аларанский	3/1—1935
Арапет	Давалтинский поселок	Аларанский	10/4—1947
Арапетский район	Видинский район	—	15/5—1938
Аргаман	Урумба	Октябрьский	10/4—1947
Аргаман	Джафаранит	Мамисский	4/4—1946
Аргаманит	Варнаклар	Эмчалтинский	4/4—1946
Аргон	Талданан	Аларанский	7/12—1945
Аргон	Аджалук	Октябрьский	4/4—1946
Аргон	Аранит	Сонганский	3/7—1968
Аргонит	Ехалар	Артинский	15/7—1945
Аргонит	Неране Арбан	Арагацский	29/8—1945
Арег	Парвадан	Талинский	3/1—1935
Ареон	Аран	Сингадзорский	10/9—1946
Ареман	Аранкан	—	—
Арон	Кангар	Артинский	31/5—1946

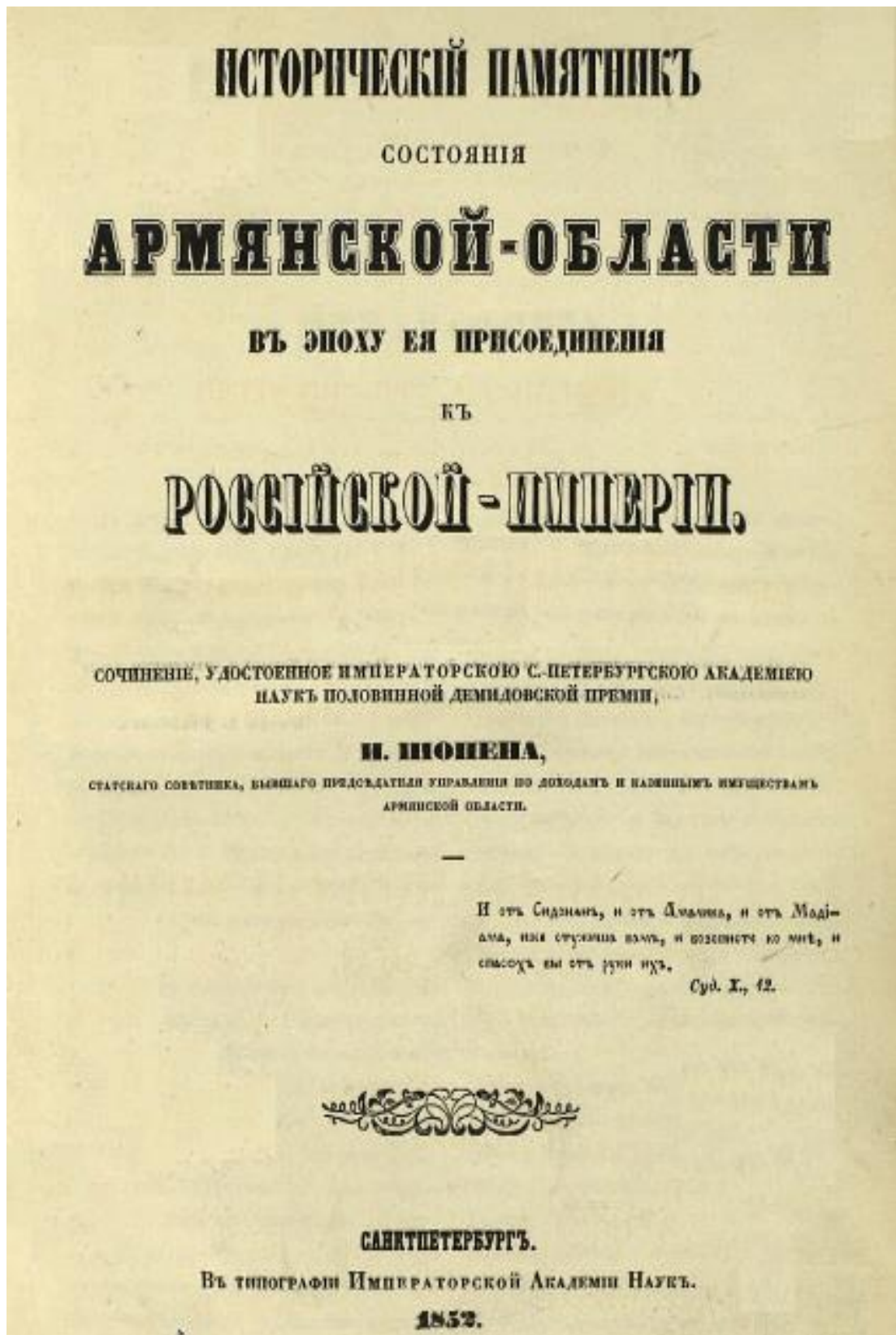
Продолжение

Имя населенного пункта	Прежнее наименование	Район	Дата переим.
Аршикер	Курдукюзе	Октябрьский	3/1—1939
Аршана	Джур	Азербейский	19/4—1950
Аршана	Каракалеси	Аларский	19/4—1950
Аршанга	Калхитте	Соганский	29/4—1946
Аршанован	Иланчалан	Аштаранский	—
Аршанат	Канжарту	—	5/9—1945
Аршанат-Беран	Аршанат	Аршанатский	20/8—1945
Аршанатский район	Канжаранский район	—	4/9—1945
Аршанчи	Душларай	Гукасский	12/11—1946
Аруин	Богутар—и пре-ж.д. станция	Таленский	31/7—1950
Аруч	Тален	Аштаранский	11/11—1950
Аршанли	Неран Алуцалу	Маугунский	27/9—1968
Аршанли	Керилу	Эмекдзский	3/1—1935
Астаккер	Ашарит	Мартунский	3/1—1935
Атурская	Алабеклу	Эмекдзский	4/4—1946
Атурская	Алааглар	Евгенийский	10/9—1946
Атурская	Бобакли	Раванский	15/7—1947
Атурская	и пре. станция им. Туманова	—	—
Атурская	Чороз Гюл	Ноябрьский	—
Ахун	—	Шумский рай-он в Ереване	10/4—1947
Ахун	Заданшлар	Раванский	4/5—1939
Ахун	Каракалеси	Ахурский	3/1—1935
Ахун	Турк	Ахурский	7/12—1945
Ахун	Думек	—	—
Ахун—и пре-ж.д. станция	Аршан—и пре-ж.д. станция	Ахурский	31/7—1950
Ахурский район	Джумукский район	—	7/12—1945
Ахун	Ахлар	Арванский	4/4—1946
Ахун	Селан	Селанский	2/3—1946
Ахун	Тинал	Ахурский	7/12—1945
Ахджур	Ахсу	Иджманский	—
Ахджур	и пре. станция Сиверский	Иджманский	25/5—1967
Аштан	Ахун	Селанский	17/4—1946
Б	Титой Караба	Гукасский	—
Бакра	Бакчалар	Октябрьский	3/7—1968
Бакран	(Гюль Бакран)	—	19/1—1935
Бакран	Бутджен	Алабейский	2/2—1947
Бакран—и пре-ж.д. станция	Бутджен—и пре-ж.д. станция	Алабейский	31/7—1950
Бакран	Башкалу	Аршанатский	1/12—1949

ՀՀ կառավարության
առընթեր անշարժ գույքի
կադաստրի պետական կոմիտե
“Գեոդեզիայի և Քարտեզագրության կենտրոն” ՊՈԱԿ

**Հայաստանի Հանրապետության
բնակավայրերի
բառարան**

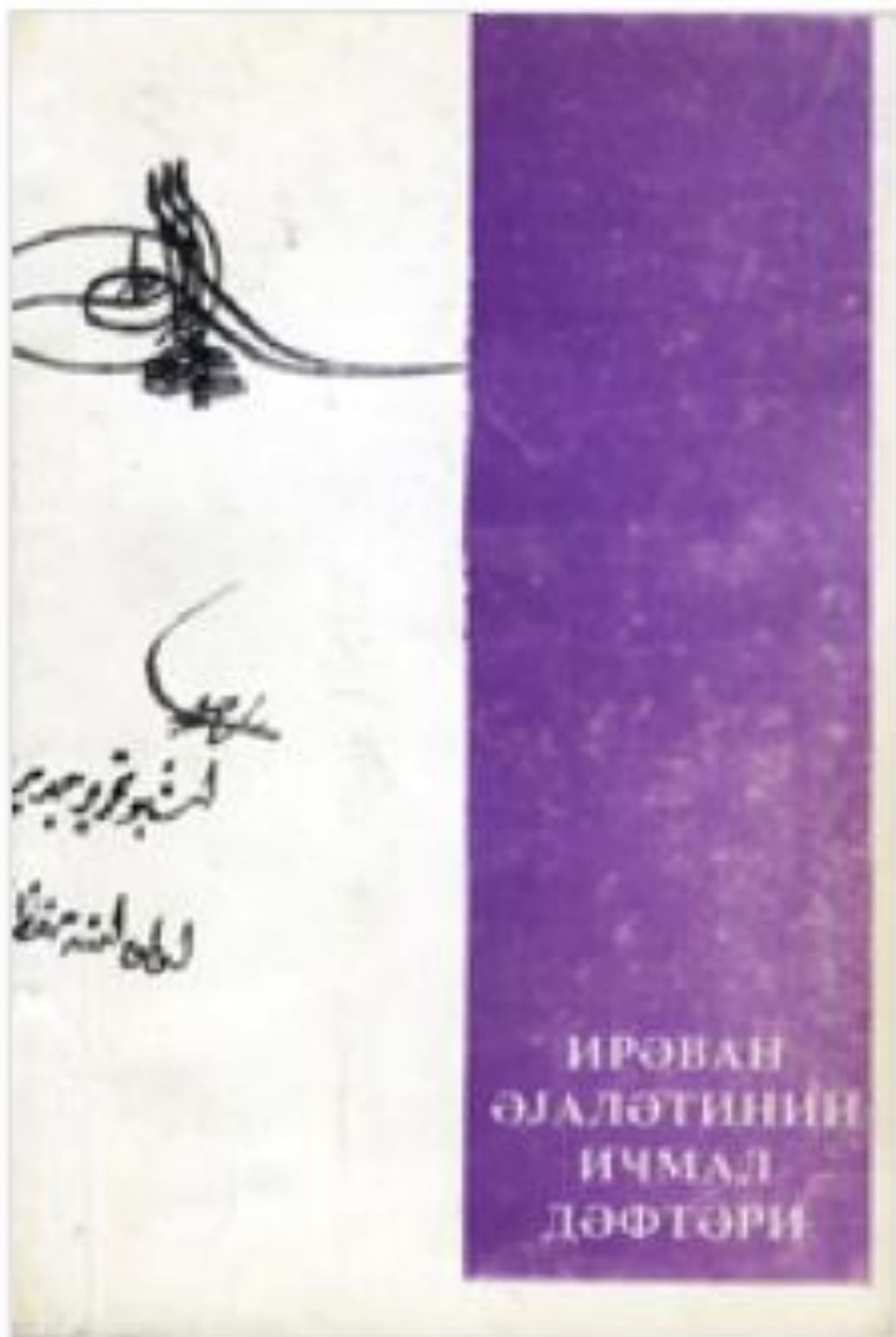
ИМПЕРАТОРСКАГО
РУССКАГО ГЕОГРАФИЧЕСКАГО ОБЩЕСТВА.

Книжка XXX, добавленіе.

Д. Д. Пагиревъ.

Предметный указатель къ „Перечню нѣ-
которыхъ книгъ, статей и замѣтокъ о
Кавказѣ“,

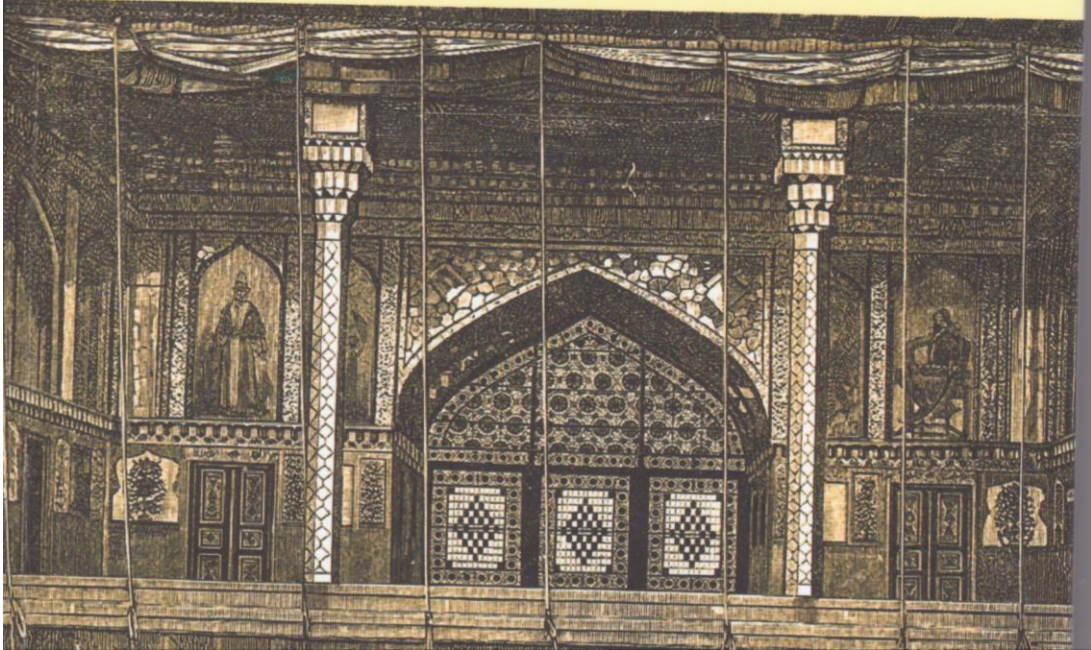
приложенному къ „Алфавитному указателю къ пяти-
верстной картѣ Кавказскаго края“.

İRƏVAN XANLIĞI

Rusiya işğalı və ermənilərin
Şimali Azərbaycan torpaqlarına
köçürülməsi

AMEA A.A.BAKIXANOV ADINA TARİX İNSTİTUTU

ZƏNGƏZUR QƏZASININ KAMERAL TƏSVİRİ

ŞƏRUR-DƏRƏLƏYƏZ QƏZASININ KAMERAL TƏSVİRİ

GÖYÇƏ MAHALININ KAMERAL TƏSVİRİ

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

- 1.Axundov A. Torpağın köksündə tarixin izləri. Bakı: Gənclik, 1983, 183 səh.
- 2.Bayramov İ. Qərbi Azərbaycan türk mənşəli toponimləri. Bakı: Elm, 2002, 696 səh.
- 3.Bayramov İ. Xozukənd // Quzukənd etnotoponiminin etimologiyası haqqında // Dilçilik problemləri, № 6, 2003, s.57-62.
- 4.Bayramov İ. Qərbi Azərbaycan: Tarixi həqiqətlər və ya Ermənistanın etnik təmizləmə siyasəti, Bakı: Çıraq, 2011,288 səh.
5. Ermənistan azərbaycanlılarının tarixi coğrafiyası (B.Budaqov və Q.Qeybullayevin redaktəsi ilə), Bakı: Gənclik, 1995, 464 səh.
- 6.Ələkbərli Ə. Qərbi Azərbaycanda soyqırımına məruz qalmış toponimlərimiz. Bakı, Elm və təhsil, 2020, 96 səh.
- 7.Mirzəyev H.Qərbi Azərbaycanın Dərələyəz mahalı, Bakı:Elm, 2004, 856 səh.
- 8.Mustafa N. Xalqımıza qarşı tarixi cinayət. 1948-1953-cü illər deportasiyası,"Dövrən" qəzeti, 6-9-yanvar 1998.
- 9.Mustafa N. Vandalizm. Tarixi adlara qarşı soyqırımı, Bakı: Təhsil, 2006, 92 səh..
- 10.Mustafa N. Vandalizm. Tarixi adlara qarşı soyqırımı, Bakı: Turxan NPB, 2014.
- 11.Rəhimoğlu H. Silinməz adlar, sağalmaz yaralar. Bakı: Azərnəşr, 1997, 260 səh.
- 12.Rüstəmxanlı S. Ömür kitabı, Bakı: Gənclik, 1989, 368 səh.
- 13.Təkləli (Nuriyeva) M. Qərbdən-Şərqə. Ulu türk adlarının dəyişdirilməsi tarixindən, Bakı:Elm, 1999, 243 səh.

Türk dilində

- 14.Cafer Qiyasi, İbrahim Bozyel. Ermeni kültür vterörü, Ankara:İğdır Azərbaycan türk kültürünü tanıtmə derneği, 1996, 40 seh.

Rus dilində

- 15.Армянская ССР. Административно-территориальное деление, Ереван: Айастан, 1976, 268 стр.
- 16.Долженко И.В. Хозяйственный и общественный быт русских крестьян восточной Армении: XIX-нач.XX вв. Ереван: АН Арм.ССР, 1985, 179 стр.

17.История армянского народа (с древнейших времен до наших дней), под ред. Нерсисяна М. Ереван: Луйс, 1980, 287 стр.

18.Суперепская А.В. Как вас завут? Где вы живете, М.:Наука, 1964, 95 стр.

19.Шопен И.И. Исторический памятник состояния Армянской области в ее присоединения к Российской империи. СПб: Типография Императорской Академии Наук, 1852, 1231 стр.

İngilis dilində

20.Cafer Qiyasi, İbrahim Bozyel. Armenia acts of cultural terrorism, Ankara, 1997, 43 p.

Erməni dilində

21.Կորկոսյան Չ. Խորհրդային Հայաստանի բնակչությունը վերջին հարյուրամյակում (1831-1931), Երևան: Հրատարակչություն Մելքոնյան ֆոնդի, 1932, 182 էջ:

22.Հայաստանի Հանրապետության բնակավայրերի բառարան. Երեվան,-2008, 211 էջ:

23. Թադևոս Հակոբյան, Ստեփան Մելիք-Բախչյան, Հովհաննես Բարսեղյան, Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան, հատ. 1, Երևան, 1986, 992 էջ:

24. Թադևոս Հակոբյան, Ստեփան Մելիք-Բախչյան, Հովհաննես Բարսեղյան, Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան, հատ. 2, Երևան, 1988, 992 էջ:

25.Թադևոս Հակոբյան, Ստեփան Մելիք-Բախչյան, Հովհաննես Բարսեղյան, Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան, հատ. 3, Երևան, 1991, 1010 էջ:

26.Թադևոս Հակոբյան, Ստեփան Մելիք-Բախչյան, Հովհաննես Բարսեղյան, Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան, հատ. 4, Երևան, 1998, 812 էջ:

27 Թադևոս Հակոբյան, Ստեփան Մելիք-Բախչյան, Հովհաննես Բարսեղյան, Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան, հատ. 5, Երևան, 2001, 912 էջ:

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	4
XIX əsrin əvvəllərindən 1918-ci ilə qədər dəyişdirilmiş toponimlər.....	7
1918-1920-ci illərdə dəyişdirilmiş toponimlər.....	9
1920-1930-cu illərdə dəyişdirilmiş toponimlər.....	13
1930-1960-cı illərdə dəyişdirilmiş toponimlər.....	15
1960-1980-cı illərdə dəyişdirilən toponimlər.....	41
1991-2006-cı illərdə dəyişdirilən toponimlər.....	50
Qeyri-rəsmi şəkildə dəyişdirilmiş toponimlər.....	59
İki dəfə və daha çox dəyişdirilmiş toponimlər.....	62
Nəticə.....	65
Mənbələr.....	68
İstifadə edilmiş ədəbiyyat.....	102

İbrahim Məhəmməd oğlu Bayramov 25 yanvar 1954-cü ildə Qərbi Azərbaycanın (indiki Ermənistan) Göyçə mahalının Toxluca kəndində anadan olub. Toxluca kənd orta məktəbində (1961-1971), X.Abovyan adına Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Filologiya fakültəsinin Azərbaycan bölməsində (1971-1975), Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun qiyabi aspiranturasında (1977-1981) təhsil alıb. Qərbi Azərbaycanın Göyçə mahalının Toxluca kənd orta məktəbində Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi (1975-1988), Toxluca kənd orta məktəbinin direktoru (1987-1988) vəzifələrində işləmişdir. 1987-ci ildə Göyçə mahalının Toxluca kənd sovetinin deputatı seçilmişdir. 1986-cı ildə "Müasir Azərbaycan ədəbi dilinin xalq danışığı dili hesabına zənginləşməsi yolları (leksika və frazeologiya)" mövzusunda namizədlik, 2007-ci ildə "Ermənistanın türk mənşəli toponimlərinin tarixi-lingvistik təhlili" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edib.

S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası) Azərbaycan və rus dili kafedrasının baş laborantı (1989-1993), Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Azərbaycan dilinin onomalogiyası elmi-tədqiqat laboratoriyasında kiçik elmi işçisi (1993-1995), AMEA-nın Milli Münasibətlər İnstitutunun "Qaçqınçılıq tarixi" şöbəsinin böyük elmi işçisi (1995-1997), "Qaçqınçılıq tarixi" şöbəsinin müdiri (1997-2003), ADPU-nun İxtisasartırma və Yenidən hazırlanmış fakültəsinin dekanı (2001-2003), Magistratura və doktorantura şöbəsinin müdiri (2003-2021), Tədris metodika şöbəsinin müdiri (2005-2007), eyni zamanda Elmi Şuranın Elmi katibi (2005-2007) vəzifələrində işləyib. 2021-ci ildən ADPU-nun Elmi-təşkilatı şöbəsinin müdürüdür.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamları ilə "Əməkdar müəllim" (2021) fəxri adına, "Heydər Əliyevin 100 illiyi (1923-2023)" yubiley medalına (2024) layiq görüldü. "Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin 100 illiyi" yubiley medalı ilə (2023) təltif edilib.

18 kitab və kitabçanın, 200 elmi-pedaqoji və publisistik məqalənin müəllifidir. Əsərləri Bakı, Naxçıvan, Gəncə, Ankara, İğdır, Kabul şəhərlərində nəşr olunub. Elmi rəhbərliyi ilə 4 nəfər filologiya üzrə fəlsəfə doktorluğu dissertasiyası müdafiə edib. Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüdür. Yeni Azərbaycan Partiyasının Səbail rayon təşkilatı Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasının 20 illiyi münasibəti ilə Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasında və inkişafındakı müstəsna fəaliyyətinə görə Fəxri Fərmanla (2012), Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasında və inkişafındakı fəaliyyətinə görə Veteran vəsiqəsi ilə (2013) təltif edib.

2022-ci ildə Qərbi Azərbaycan İcması İdarə Heyətinin üzvü seçilib.

ISBN: 978-625-378-350-1